

התכניות לחינוך משפטי קליני ע"ש אלגה צגלה דיווח למועצת הפקולטה – אוגוסט 2014 (סיכום שנה תשע"ד)

פרופ' נטע זיו, מנהלת התוכניות הקליניות

מזה 14 שנה פועלות התכניות הקליניות תחת חסות מכון צגלה, ובכפפות ישירה לדיקן. פרופ' נטע זיו המשיכה לנהל את התכניות. עו"ד גליה פיט שימשה כסגניתה. בשנה זו סיימה נטע זיו את תפקידה. יחליפו אותה החל משנת הלימודים תשע"ה פרופ' איסי רוזן צבי (מנהל אקדמי) וד"ר דליה דרומי (מנהלת מקצועית).

מטרות הקליניות

- ✓ לפתח בקרב סטודנטים וסטודנטיות למשפטים רגישות לתופעות של אי צדק חברתי ומשפטי ולהגביר את מחויבותם להשתמש במשפט על מנת להיטיב את מצבן של אוכלוסיות מוחלשות, הן במהלך לימודי המשפטים והן לאחר הצטרפותם אל ציבור עורכי הדין בישראל.
 - ✓ להעניק באופן ישיר סיוע משפטי ליחידים ולקבוצות למצות את זכויותיהם המשפטיות, ולפעול לקידום השוויון בנגישות למשפט.
 - ✓ לשמש מודל למוסדות חינוך משפטיים נוספים בכל הנוגע לפיתוח תכניות לימודים קליניות.
 - ✓ לקדם את המחקר בתחום המשפט, בתחום השינוי החברתי והאחריות החברתית של משפטנים.
- כל תכנית קלינית הינה קורס אקדמי שבו מרצה, עורך דין וכעשרים סטודנטים משתתפים בסמינריון עיוני שבועי. בד בבד, מקדישים הסטודנטים 4-6 שעות בשבוע לעבודה מעשית בתחום פעולת הקליניקה, בפיקוח עורך הדין.

פרוט הקליניקות

בשנת תשע"ד הוצעו לסטודנטים שמונה תכניות קליניות:

- התכנית לזכויות בהליך הפלילי (ד"ר אלקנה לייסט, עו"ד איתי הרמלין);
- התכנית לזכויות עובדים (ד"ר הילה שמיר, עו"ד איתי סבירסקי, עו"ד עידית צימרמן, עו"ד עדן שטה, עו"ד רחלי אידלביץ (החליפה את עידית צימרמן בחופשת לידה);
- התכנית לזכויות אדם (ד"ר יופי תירוש, עו"ד הישאם שבאיטה, עו"ד עדי ניר בנימיני);
- התכנית לצדק סביבתי (פרופ' איסי רוזן צבי, עו"ד גלית עופר שהחליפה את עו"ד נירית לוטן ששהתה בחופשת לידה);
- התכנית לזכויות פליטים (ד"ר יובל לבנת, עו"ד ענת בן-דור, עו"ד אלעד כהנא);
- התכנית לדיוור, קהילה והתחדשות אורבאנית (פרופ' נטע זיו, עו"ד ענת רודניצקי ועו"ד וסים נחס).
- התכנית לזממות עסקית וצדק כלכלי (עו"ד גליה פיט, עו"ד הילה שמע חיינר, וגב' ענת קליגר);
- התכנית לזכויות ניצולי שואה (פרופ' זיוה ברונר, עו"ד מורן שדה, עו"ד ליעד סטרולוב).

כוח אדם

בשנה"ל תשע"ד מנתה מצבת כוח האדם של התכניות את פרופ' נטע זיו, מנהלת הקליניקות, 17 עורכי דין שהועסקו כדלקמן: 11 עורכי-דין במשרה מלאה, 5 עו"ד במשרה חלקית (בהיקפי משרה משתנים, חלקם ב – 80%, חלקם ב – 60% ואחד ב – 35%), ויועצת עסקית במשרה חלקית. כמו כן מועסקת מזכירה במשרה חלקית (גב' נירית פוטרמן), רכזת לפרויקטים הממומנים על ידי קרנות ה-EU (גב' מור דיטש בחלקיות משרה) וכן מגייסת משאבים ב – 75% משרה (גב' אילנה גילד).

במהלך שנה"ל תשע"ד חלו מספר שינויים בצוות. לקליניקה לזכויות ניצולי שואה הצטרפה עו"ד ליעד סטרולוב במקום עו"ד יוסי חיות. בקליניקה לדיור, קהילה ומשפט הצטרף עו"ד וסים נחאס לתפקיד רכז קהילתי. עו"ד עדן שטה החליפה את עו"ד טל צ'קול בקליניקה לזכויות עובדים. כמו כן החליפה עו"ד רחלי אידלביץ את עידית צימרמן ששהתה בחופשת לידה (בקליניקה לזכויות עובדים), ועו"ד גלית עופר החליפה את נירית לוטן בקליניקה לצדק סביבתי, ששהתה בחופשת לידה.

סגירת הקליניקה ליזמות עסקית בסוף שנה"ל תשע"ד

לאחר כעשר שנות פעילות הקליניקה ליזמות עסקית וצדק כלכלי נסגרת ולא תוצע בשנה"ל תשע"ה. סגירת הקליניקה נבעה משילוב של סיבות ארגוניות, של כוח אדם ושל תקציב.

מספר הסטודנטים המשתתפים

בשנת הלימודים תשע"ד השתתפו בקליניקות כ-140 סטודנטים. בשנת הלימודים תשע"ה צפויים להשתתף בקליניקות 130 סטודנטים לפי החלוקה הבאה: בקליניקה לזכויות אדם ישתתפו 22 סטודנטים, בקליניקה לזכויות פליטים ישתתפו 20 סטודנטים, בקליניקה לזכויות בהליך הפלילי – 20 סטודנטים, בקליניקה לזכויות עובדים ישתתפו 18 סטודנטים; בקליניקה לזכויות ניצולי שואה, ובקליניקה לדיור קהילה ומשפטי ישתתפו 16 סטודנטים בכל אחת, בקליניקה לצדק סביבתי ישתתפו 12 סטודנטים.

מידע שוטף אודות פעילות התכניות

"הקליניכאן" – ה newsletter של הקליניקות הופץ השנה פעמיים, באמצעות אימייל לכל קהילת הפקולטה (סטודנטים ומרצים) וכן ללמעלה מ-1500 נמעני אימייל נוספים, רבים מהם מארגונים וגופים ציבוריים עימם אנו משתפים פעולה. אתר האינטרנט שלנו מעודכן באופן שוטף: <http://www.tau.ac.il/law/clinics>.

מקורות מימון

מקורות המימון של התכניות הקליניות מגוונים. אנו מקבלים תמיכה קבועה ממרכז צגלה ובנוסף נתמכנו השנה על ידי הגופים הבאים: קרן סירוטי צורף מארה"ב (התכנית לזכויות בהליך הפלילי); קרן סבה (התכנית לזכויות פליטים); קרן אלי הורביץ (זכויות אדם); קרן נצח ישראל (בוכמן) (ניצולי השואה); קרן עורי-קוסוי (ניצולי השואה); קרן רוזה לוקסמבורג (זכויות עובדים); האיחוד האירופי (זכויות עובדים, דיור ויזמות); קרן פיליפ קינג

(כללי); אגודת ידידי אוניברסיטת תל אביב, שוויץ (כללי); תורם אנונימי (התוכנית לזכויות ניצולי השואה); עיזבון וורכהיימר (התכנית לזכויות אדם); מרכז פרס לשלום (התכנית לדיור, קהילה והתחדשות אורבאנית); EMHRF (זכויות פליטים), קרן האו"ם לנפגעי עינויים (פליטים); שגרירות שוויץ (פליטים); קרן פיתוח שוויץ (פליטים); UNHCR (פליטים); קרן הלפרין (ניצולי שואה); קרן גייקוב והילדה בלאושטין (פליטים).

פעילות משפטית בקליניקות

הקליניקות מטפלות בעשרות בני אדם הנזקקים לעזרה משפטית ומייצגות לקוחות בהליכים בערכאות המשפטיות השונות. לצד ייצוג פרטים, הקליניקות מעורבות בעתירות עקרוניות בנושאים תקדימיים, העומדים על סדר היום המשפטי-חברתי, ובמקביל מפתחות דפוסי פעילות משפטיים-קהילתיים. הקליניקות מעורבות בקואליציות עם ארגונים קהילתיים רבים, משתתפות ביוזמות חקיקה, בקידום מדיניות במסגרת השולחנות העגולים הרב מגזריים, בארגון ימי עיון, ובביצוע מחקרים. **מצורפים לעיונכם דו"חות סיכום שנה שנערכו על ידי עורכי הדין בקליניקות השונות המתארים בהרחבה את הפעילות בכל אחת מן הקליניקות. בכל הפעילויות הללו, ללא יוצא מן הכלל, נוטלים חלק הסטודנטים שלנו תוך מעורבות גבוהה.**

הקליניקות המשפטיות - סיכום פעילות לשנת תשע"ד 2013-2014

הקליניקה לזכויות אדם

כללי

העשייה המשפטית השנתית בקליניקה עסקה במגוון רחב של תחומים הקשורים בהגנה על זכויות אדם בישראל תוך התמקדות בזכויות של קבוצות מיעוט (המיעוט הערבי, קהילת הלהט"ב, אנשים בעלי מוגבלות, נשים ועוד). הקליניקה מתמחה בייצוג בבתי-משפט במגוון ערכאות - בהליכים חוקתיים, מנהליים ואזרחיים. הקליניקה ייצגה במהלך השנה הן פרטים והן ארגונים לא-ממשלתיים, שבשם מוגשות עתירות ציבוריות. הסטודנטים מעורבים בבחירת התיקים ואף ניתנת להם הזדמנות ייחודית להציע תיקים מטעם בתחילת השנה.

במהלך השנה למדו בתכנית עשרים ושניים סטודנטים שהונחו על-ידי ד"ר יופי תירוש (מנחה אקדמי), עו"ד הישאם שבאיטה ועו"ד עדי ניר בנימיני.

העבודה המעשית בקליניקה נעשית בזוגות בהנחיית המנחים הקליניים. כל זוג סטודנטים מטפל במהלך השנה במספר תיקים משפטיים. הסטודנטים שותפים בטיפול בתיק בכל שלביו והיבטיו - המפגש עם הלקוחות, כתיבת המסמכים המוגשים לבתי-משפט, הכנת הטיועונים בעל-פה וכדומה.

השיעורים השבועיים בכיתה עסקו בהיבטים שונים של העיסוק האקדמי והמעשי בזכויות האדם. כך, לדוגמא, נדונו שאלות היחס בין זכויות אדם אזרחיות לזכויות אדם חברתיות, תפקידו של עורך הדין המעוניין לקדם מטרות חברתיות (cause lawyering) וכן דילמות שמעוררת פעילות מסוג זה. כמו כן השיעורים כללו הצגה של הסטודנטים את התיקים עליהם עבדו במהלך השנה, תוך שימת דגש לחוויות ודילמות שעלו בעבודה הקלינית.

בקליניקה השתתפו הסטודנטים: מאיה בן מאיר, חן אליהו, תמרה סגירא, ראנדה באדראן, שחר סומך, האשם ג'בארין, בוריס מריאקרי, נירה חוויס, קרין רוטנברג, יואב שחורי, סיגל אבנון, עירית אולמן, נטע בטאט, שירה אפרתי, שי לי פרץ, כרמל עמיר, דנה צוק, אבי טוויג, מלק עיראקי, שואקוי מולד, נופר גבאי, טל בליכר.

במהלך השנה יצאנו לשני סיורים: בסמסטר א' ציינו את יום זכויות האדם הבינלאומי בביקור בכנסת. במהלך הביקור נפגשנו עם היועץ המשפטי של הכנסת, עו"ד אייל ינון ועם חה"כ מירב מיכאלי, והשתתפנו בדיון מיוחד בעניין הפרטת סמכויות אכיפה. בסמסטר ב' יצאנו לסיור בעיר לוד. במהלך הסיור, למדנו על המצב החברתי-כלכלי של האוכלוסייה הערבית בעיר עם דגש על תחום הדיור.

כמו כן במהלך השנה אירחנו בקליניקה את גב' רות קוליאן, סטודנטית חרדית שהגישה עתירה לבג"צ כנגד הוראות החוק המאפשרות מימון בחירות למפלגות שאינן כוללות ייצוג לנשים, ואת גב' נורה גרינברג פעילה ציבורית וחברתית בולטת למען ציבור הטרנסג'נדרים והטראנסקסואלים.

א. הפליה על רקע לאום, דת, צבע עור, נטייה מינית, מגדר ועוד

1. פיצוי ליוצאת אתיופיה ובן זוגה בשל אי מתן שירותי דת לקראת חתונתם
יהודים ממוצא אתיופי המבקשים לפתוח תיק נישואין במועצות הדתיות אינם מקבלים שירות ככל יהודי אחר, אלא מופנים באופן אוטומטי להמשך טיפול אצל רב ממוצא אתיופי. הקליניקה לזכויות אדם הגישה תביעה לפיצוי כספי בגין פרקטיקה מפלה זו. התביעה, שהוגשה בשם תובעת שהופלתה בעת הגשת בקשת רישום לנישואין ובשם עמותת "טבקה", הסתיימה השנה בהסכם פשרה שלפיו יקבלו התובעים פיצוי בסכום של 18,000 ₪. כמו כן, במסגרת הסכם הפשרה התחייבה המדינה לפעול לתיקונו של הנוהל בנושא. (ת.א. 56042-07-12 זיוה דסה ואח' נ' המשרד לשירותי דת ואח' (שלום-ראשון לציון))

2. הפרדה מגדרית בבתי קברות

שיתוף פעולה בין הקליניקה לבין המרכז הרפורמי לדת ומדינה הניב פנייה למשרד לשירותי דת ולחברות קדישא ברחבי הארץ בנוגע לשילוט בבתי עלמין הכופה הפרדה מרחבית בין נשים לגברים במהלך טקס הלוויה. בעקבות פניות אלו הוסרו הסממנים המפרידים בין גברים לנשים בחלק מבתי העלמין בעניינם פנינו. חברה קדישא ירושלים (הר המנוחות) וחברה קדישא רחובות סירבו להסיר את סממני הפרדה המגדרית. כנגד התנהלות זו הגשנו שתי תביעות לצו עשה להסרת סממני ההפרדה. (ת"א (מחוזי מרכז) 38943-07-14 המרכז לפלורליזם יהודי נ' חברה קדישא הר המנוחות) ; ת"א (מחוזי י-ם) 38824-07-14 המרכז לפלורליזם יהודי נ' חברה קדישא הר המנוחות)

3. הפליה מחמת נטייה מינית

- הקליניקה טיפלה במהלך השנה בתביעה נזיקית לפיצוי כספי בגין הפליה מחמת נטייה מינית במכללה. על התיק מוטל צו איסור פרסום.
- בית המשפט המחוזי בתל אביב קיבל ערעור בשם "האגודה לשמירת הפרט" (אגודת הלהט"ב) וקבע כי אי פרסום מודעה בעניין הקו החם שמפעילה אגודת הלהט"ב על ידי עיתון מקור ראשון מהווה הפליה אסורה וכן הפרה של חוק איסור הפליה במוצרים ושירותים. כמו כן, בית המשפט פסק פיצויים ללא הוכחת נזק בסך 50,000 ש"ח לטובת אגודת הלהט"ב וחייב את מקור ראשון בהוצאות משפט בסך 10,000 ש"ח (ע"א 35563-02-12 (מחוזי-תל אביב) האגודה לשמירת הפרט נ' מקור ראשון המאוחד בע"מ).
- הקליניקה מייצגת השנה מספר נשים טרנסג'נדריות בדרישתן למשרד הפנים לבטל נוהל של משרד הפנים שמחייב אנשים טרנסג'נדרים לעבור הליך ניתוחי כתנאי לשינוי פרט המין במרשם האוכלוסין. במהלך השנה, נעשו מספר פניות למשרד הפנים וכן הוכנה עתירה שאמורה להיות מוגשת לבית המשפט בימים הקרובים.

4. הדרת השפה הערבית בשידורי הטלוויזיה בישראל

הקליניקה פנתה במהלך השנה בשם עמותת סדאקה רעות לגופי הטלוויזיה המרכזיים בישראל (הרשות השנייה, המועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין, קשת, רשת, ערוץ 10, חברת הוט וחברת יס) בדרישה להוסיף כתוביות בערבית לשידורי הטלוויזיה המשודרים בשפה זרה או בעברית (ככל שמדובר בשידורים שאינם חיים). עד כה, הדרישה לא זכתה למענה חיובי. לאחר קבלת מענה מכל הגורמים, תוגש עתירה שהוכנה במהלך השנה.

ב. הזכות לדיוור ושויון מרחבי

1. ועדות קבלה ביישובים קהילתיים

- עתירה לבג"צ בשם האגודה לזכויות אזרח נגד הליכי שיווק המגרשים בישוב כרמית שבנגב. זאת, בשל תנאי הקבלה המפלים לישוב, שבתקנון האגודה השיתופית שלו נקבע כי יכול להתקבל אליה רק "יהודי, אזרח ישראלי או תושב קבע בישראל, השומר על ערכי היהדות וכן מי ששירת בצבא...". עוד קובע התקנון הגבלות על קבלת בעלי עבר פלילי וכי משפחות חד-הוריות או רווקים יתקבלו ברוב מיוחד. בתגובה לעתירה הודיעה המדינה שנקטות פעולות לביטול הדרישות המפלות. בדיון בעתירה הוחלט על מחיקת העתירה, לאחר שתוקנו הליקויים בתקנון, תוך התחייבות של המשיבים כי לא יתנו רכישת מגרש בישוב בחברות באגודה השיתופית. (בג"צ 6320/13 האגודה לזכויות אזרח נ' רשות מקרקעי ישראל ואח').
- הגשת עתירה לבית המשפט לעניינים מנהליים בחיפה בשמה של משפחה שבקשתה להתקבל למגורים ביישוב הררית נדחתה לאור סירוב בני הזוג להצטרף לחברים באגודה השיתופית ביישוב. בעתירה התבקשו שני הסעדים. הראשון, לבטל את החלטת ועדת הקבלה האזורית ולהקצות קרקע למגורים לבני הזוג בישוב והשני, להורות על הקמת ועדת השגות מכוח חוק ועדות קבלה. בסמוך לאחר הגשת העתירה הוקמה ועדת השגות, שדחתה את ההשגה שהגישו בני הזוג. לאור זאת ביקשנו לתקן את העתירה ואנו ממתינים להחלטה בבקשה. (עת"מ 35834-02-14 בן אבו נ' רשות מקרקעי ישראל ואח').

2. אפליה במגורים

הקליניקה לזכויות אדם הגישה תביעה בשם מחמד חדאד, תושב רמלה, שניסה לרכוש דירה בפרויקט מגורים פרטי גדול ברמלה (כ-200 דירות), ונדחה בנימוק שהפרויקט מיועד ליוצאי צבא. בתביעה נטען כי הדחייה בנימוק זה מהווה הפליה אסורה, במיוחד כיוון שהדירות משוקות ע"י החברה הפרטית ברמלה, עיר שבה אוכלוסייה מעורבת של יהודים וערבים. לאחר שהבקשה לצו מניעה, שהוגשה עם התביעה, נדחתה על ידי בית המשפט השלום ברמלה, הוגש ערעור לבית המחוזי מרכז. הערעור התקבל, ובית המשפט המחוזי מרכז הוציא צו זמני האוסר על החברה למכור את הדירה עד להכרעה בתביעה. במהלך השנה, נמשכו ההליכים בבית המשפט. פסק הדין בתביעה אמור להינתן בחודש ספטמבר 2014. (ה"פ 22908-10-13 חדד נ' חברת מעלות טל יזמות בע"מ)

3. מדינת ישראל כשותפה בבית מגורים משפחתי

משפחת שעיה מתגוררת בבית מגורים משפחתי ביפו שנבנה על ידה לפני יותר משמונים שנים. זמן קצר לפני מלחמת 1948, נסעו שלושה מתוך שבעת האחים בני המשפחה ללבנון. לאחר המלחמה, שלושת האחים הנעדרים לא הורשו לחזור ליפו. בהסתמך על חוק נכסי נפקדים, מדינת ישראל נכנסה לנעלי שלושת האחים והפכה לבעלים שותפה של כ-40% מבית המגורים המשפחתי. בשנת 2007, הגישה רשות הפיתוח תביעה לפירוק שותפות מיוחדת זו בדרך של מכירה ודרישת תשלום דמי שימוש ראויים בגין השימוש שעושה המשפחה בחלקה של המדינה. משמעות תביעת המדינה הינה פינוי בני המשפחה מביתם. בכתב ההגנה שהוגש מטעם המשפחה טענו כי התביעה מהווה שימוש לרעה בחוק נכסי נפקדים והליכי בית המשפט. במהלך השנה האחרונה, פנינו לוועדה בין משרדית שבמנהל מקרקעי ישראל בניסיון נוסף לסיים את התיק בפשרה. בפנייה הצגנו את מכלול הטיעונים העובדתיים והמשפטיים התומכים בעמדתנו. ניסיון זה לא צלח והתיק נקבע לדיון הוכחות בחודש פברואר 2015. (ת"א 61584-07 עמידר נ' מנצור (דאוד) ואח' (שלום-ת"א)).

4. ספרייה עירונית לתושבים הערבים בלוד

הקליניקה לזכויות אדם פנתה בשם פעיל בתחום החינוך בלוד לעיריית לוד ולמשרד התרבות והספורט בדרישה להקים ספרייה ציבורית בשפה הערבית בלוד. יצוין כי אף שלוד מונה קרוב ל-25,000 תושבים ערבים שמהווים כשליש מאוכלוסיית העיר, אין כל ספרייה ציבורית הכוללת ספרים בשפה ערבית. במהלך השנה, שקדה הקליניקה על הכנת עתירה. לאחרונה, התברר כי ככל הנראה מתגבש פתרון להקמת שלוש ספריות בעיר. במידה והפתרון המתגבש לא ימומש בתקופה הקרובה, תוגש העתירה.

5. צדק חלוקתי

במהלך השנה ליוונו משפטית קבוצה של תושבי ירוחם, שהתאגדו במסגרת "פורום תושבי ירוחם לצדק חלוקתי ותכנון אזור", בדיוני ועדת רזין לחקירת גבולות והכנסות רמת הנגב-מצפה רמון-ירוחם. במסגרת זו בחנו שאלות של שוויון מרחבי, צדק חלוקתי, תכנון אזורי ומוניציפאלי, הכנסות מארנונה ועוד.

6. דיוור ציבורי

- במהלך השנה טיפלנו בעניינה של תושבת יפו, שבעלה שוהה בירדן וכניסתו ארצה אינה מתאפשרת מטעמים שונים. בקשתה לדירה בדיוור הציבורי נדחתה בשל העובדה כי אינה מוכרת כחד הורית, מאחר והיא רשומה כנשואה בתעודת הזהות. על החלטה זו הגשנו ערר בו טענו כי יש לראות בה כ"חד הורית" לצורך בחינת זכאותה לדיוור ציבורי וכי מצבה הוא כשל עגונה לפי ההגדרה שבסעיף 1 לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995. טענו כי כשם שנוהל דיוור ציבורי מכיר בעגונה לפי אישור הרבנות כזכאית דיוור ציבורי, יש להכיר אף במוסלמית העונה על הגדרת "עגונה" בחוק ביטוח לאומי, כזכאית דיוור ציבורי. הערר התקבל ונקבע כי היא זכאית לדירה בדיוור הציבורי.
- הגשת ערר ופנינו למשרד הבינוי והשיכון בשמה של לקוחה חד הורית המתגוררת בלוד שאינה זכאית לדיוור ציבורי מאחר והיא מקבלת גמלת מזונות מביטוח לאומי (המחליפה גמלת הבטחת הכנסה). טענו כי יש לראות בגמלת מזונות שמשולמת על ידי ביטוח לאומי כגמלת קיום המזכה בדיוור ציבורי, בדומה לגמלת הבטחת הכנסה או השלמת הכנסה.

ג. הזכות לבריאות וזכויות בעלי מוגבלות

1. ידיד בית משפט בעתירה נגד שלילת חופש הבחירה באשפוז בריאות הנפש

הקליניקה לזכויות אדם הגישה בקשה בשם הארגונים "בזכות", "עוצמה" ו"אנוש" להצטרף כידיד בית משפט לעתירה לבג"צ התוקפת את הסדר האזוריות בבריאות הנפש הקובע כי על פגוע הנפש להתאשפז בבית חולים מסוים, שנקבע לפי מקום מגוריו. השנה התקיים הדיון בעתירה. בפסק דינם השופטים קיבלו את טענות המדינה כי ישנם טעמים המצדיקים הגבלה על זכות הבחירה היכן להתאשפז והחליטו על מחיקת העתירה, אך הורו למשרד הבריאות להכניס תיקונים בנוהל הרלבנטי ולפרסם בתוך שנה נתונים פומביים לגבי אופן יישומו. (בג"צ 4090/12 רופא ואח' נ' שר הבריאות).

2. הפליית נשאי וחולי HIV

• הפליה במתן טיפול רפואי

בתביעה בה הגישה הקליניקה, בשם הועד למלחמה באיידס, בקשת הצטרפות כידיד בית משפט, נפסקו בפסק הדין פיצויים לטובת נשא HIV שהופלה במתן שירות רפואי. הקליניקה הגישה בקשה לצמצום צו איסור הפרסום שניתן בתיק ובקשתה נדחתה. על החלטה זו הגישה הקליניקה ערעור לבית המשפט המחוזי.

• הפליה בביטוח סיעודי

הקליניקה פנתה למפקח על הביטוח בפנייה עקרונית בשמו של נשא HIV ובשם הועד למלחמה באיידס כנגד קיומה של תניית החרגה בביטוחים הסיעודיים של קופות החולים, לפיה נשאי וחולי HIV אינם זכאים לתגמולי ביטוח סיעודי. המפקחת על הביטוח דחתה את הפנייה ובכוונתנו להגיש ערעור על החלטה זו.

3. סגירת מרכז לטיפול במכורים לסמים

הקליניקה הגישה בקשה לבית המשפט לעיכוב סגירתו של מרכז לטיפול במכורים לסמים בחיפה, בשל העדר קיומה של חלופה ראויה אחרת למטופלים. תיק זה מתנהל בימים אלו.

4. נגישות בבתי קברות

הקליניקה פנתה לבית העלמין ירקון בשמו של אדם המרותק לכיסא גלגלים שאינו יכול לפקוד את קבר בנו בשל אי הנגשת בית הקברות. בעקבות הפנייה תוקנו הליקויים ושביל הגישה לחלקת הקבר וסביבתו הונגשו.

5. תשלומי השתתפות

הקליניקה פנתה בשם האגודה לזכויות האזרח ועמותת רופאים לזכויות האדם לשרת הבריאות, כנגד החלטת קופת החולים מכבי לשנות את תכנית הגביה מטעמה עבור שירותים רפואיים ותרופות שבסל הבריאות. טענו כי אישור תכנית הגביה המוצעת, תוביל להעלאת נטל ההשתתפות על אוכלוסיות שונות בחברה הישראלית, ויישומה צפוי להוביל להפליה ופגיעה בזכות לבריאות ובזכות לכבוד.

ד. זכויות חברתיות כלכליות

1. הזכות למים

הגשת עתירה לבג"צ בשם עשרה עותרים כנגד השימוש בניתוקי מים כאמצעי לגביית חובות. בעתירה אנו מבססים את הזכות למים כזכות עצמאית וזכות נגזרת מהזכות לקיום בכבוד ומהזכות לבריאות וטוענים כי באיזון שבין זכויות אלו לאינטרס של התאגידים בגביית חובות- גוברת הזכות למים. בעתירה אנו טוענים כי פעולת הניתוק מים נעשית בחוסר סמכות כל עוד לא הותקנו כללים לניתוק ממים כמצוות המחוקק. במסגרת העתירה אנו דנים בשינוי שחל בעשור האחרון במשק המים ובמשמעות הפרטת משק המים על תחומי סמכות הניתוק והשפעותיה על החיים במצוקה כלכלית. העתירה הוגשה בשיתוף פעולה עם הסיוע המשפטי האזרחי במשרד המשפטים. במהלך השנה שחלפה השתתפנו בדיונים בוועדת הכלכלה בכנסת שדנו בכללים לניתוקי מים שניסחה רשות המים. (בג"צ 4707/13 כוכבה סבג ואח' נ' רשות המים ואח')

2. הזכות לחשמל

בשנה שחלפה עסקה הקליניקה בביסוס הזכות לחשמל כזכות יסוד ובבחינת מדיניות חברת החשמל לגביית חובות. במסגרת זאת הכינו הסטודנטים חוות דעת משפטיות שונות וביניהן: מדיניות חברת החשמל, החקיקה המסמיקה, סמכויות ופעולות הרשות המפקחת, משפט משווה ומשפט בינ"ל. כמו כן אספו הסטודנטים נתונים סטטיסטיים אודות מדיניות ניתוקי חשמל. במסגרת זו פעלנו בשיתוף פעולה עם הסיוע המשפטי האזרחי במשרד המשפטים, האגודה לזכויות אזרח ופורום החשמל (המחלקה לשירותים חברתיים חיפה, רבנים שומרי משפט, שותפות חיפה להתרת שרשרת העוני, אוניברסיטת חיפה). כמו כן פנינו בכתב לחברת החשמל בשמו של אדם, המחובר למכשיר חמצן, על מנת למנוע את ניתוקו מחשמל לשם גביית חובותיו.

ה. הזכות לפרטיות

תעודת מחלה של עובד

במאי 2008 הוגשה עתירה בשם הארגונים קו לעובד, רופאים לזכויות אדם והאגודה לזכויות האזרח, נגד שר התמ"ת בדרישה לביטול שתי הוראות בתקנות דמי מחלה (נהלים לתשלום דמי מחלה), תשל"ז – 1977 שמחייבות את העובד לחשוף בפני המעביד את אבחון המחלה שבגינה מתבקשים דמי מחלה, דבר שמהווה פגיעה קשה בפרטיותו של העובד. בדיון בעתירה שהתקיים ביום 3/7/14 הוציא בג"צ צו על תנאי בעתירה. בג"צ 4308/08 קו לעובד נ' שר התעשייה, המסחר והתעסוקה.

ו. שקיפות וחופש מידע

1. עתירה לפרסום "המנשרים המשפטיים" החלים בבתי הדין השרעיים בישראל
הקליניקה לזכויות אדם הגישה עתירה בשם עמותת "ניסאא ואפאק" (נשים ואופקים) ובה דרישה כי בית הדין השרעי לערעורים יפרסם את "המנשרים המשפטיים" שנשיא בית הדין השרעי לערעורים הוציא בשנים האחרונות ואשר מהווים חלק מהדין המהותי החל בבתי הדין. בעקבות העתירה, הודיעה הנהלת בתי הדין השרעי כי היא מגבשת גרסאות מעודכנות למנשרים שיכללו גם דברי הסבר. לאחר מכן, בכוונת הנהלת בתי הדין השרעי להביא לפרסום פומבי של המנשרים. בג"צ 3094/13 עמותת "ניסאא ואפאק" נ' הנהלת בתי הדין השרעיים.

2. עתירה שנייה לחשיפת מידע אודות נכסי הווקף ביפו

ביוני 2012, הגשנו עתירה שנייה בשמה של קבוצת תושבים מוסלמים מיפו, המבקשת לקבל את מלוא המידע אודות הדרך בה מנוהלים נכסי הווקף ביפו, שההכנסות מהם אמורים, על פי חוק, לשמש למטרות ציבוריות לטובת האוכלוסייה המוסלמית ביפו. למעשה מזה כעשרים שנה, אין ביפו וועד נאמנים כך שנכסי הווקף מנוהלים על ידי פקידים ממשרד האוצר אשר מיוצגים על ידי עורך דין פרטי ללא שידוע לתושבי העיר דבר וחצי דבר לגבי היקף ההכנסות מנכסים אלה, לא כל שכן מה נעשה בכספים אלו. בפסק דין מיום 16/9/2013, קיבל בית המשפט המחוזי בתל אביב יפו באופן חלקי את העתירה. (עת"ס 39859-06-12 עמותת יפו לזכויות האדם ואח' נ' וועד נאמנים לנכסי הווקף המוסלמי לתחום תל אביב יפו ואח').

הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי

1. תיקים בבית המשפט:

- 1.1 סוג ההליך ומספרו: ערעור פלילי על פסק דין משלים המרשיע ברצח, ע"פ 7939/10 הנאשם: רומן זדורוב**
השופטים: יצחק כהן, בנימין ארבל, אסתר הלמן
סטודנטים מטפלים: דורון פאר, איתי שהם, נעם עמיר ורינה ארביט
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: במסגרת העבודה על הערעור על פסק הדין המשלים בעניין זדורוב, בדקנו מספר שאלות משפטיות ובהן האם במצב כלשהו יש לעד זכות לערער על ממצאי בית המשפט בעניינו (בדגש על עד מומחה שבית המשפט פגע קשות במוניטין שלו)? מהם החריגים לכלל של אי התערבות ערכאת ערעור בממצאי מהימנות? האם קיימת פסיקה שעוסקת בהתערבות ערכאת ערעור בקביעות של שופטים בתיק שהוחזר לדיון בפני שופטים שכבר פסקו בו? כמו כן התעמקנו בבחינת מספר ראיות שבית המשפט המחוזי התייחס אליהן בפסק דינו המשלים, ולא זכו להתייחסות בערעור המקורי שהגשנו.
- 1.2 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלום-תל אביב) 42043-01-11 הנאשמים: נדב פרנקוביץ' ואשרה בר**
השופט: שמאי בקר
סטודנטים מטפלים בשנה זו: דורון פאר ואיתי שהם
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: מפגינים החלו לצעוד במעלה שדרה, ונחסמו ע"י שוטרים בטענה שלא ניתן להם היתר לצעוד. בעקבות התעקשות המפגינים לא לחזור לאחור נעצר הנאשם בכוח ע"י השוטרים, נגרר לניידת המשטרה והוכנס אליה, ובכתב האישום הואשם בתקיפת שוטר, בהפרעה לשוטר במילוי תפקידו ובשימוש בכוח או איומים להכשלת מעצר חוקי. בעזרת הנאשמת יצא הנאשם מן הניידת אליה הוכנס ונתפס מיד ע"י השוטרים, שעצרו גם אותה. על כך הואשם הנאשם גם בבריחה ממשמורת חוקית, בעוד שנגד הנאשמת נטען שעברה עבירה של הפרעה לשוטר במילוי תפקידו. אנחנו טענו בשם הנאשמים כי בשל העובדה שבהפגנה השתתפו פחות מ-50 איש, כלל לא נדרש כל היתר לצעידת המפגינים וגם לא היתר להפגנה כשלעצמה. במשפט הגשנו סרטוני וידאו שתיעדו את המתרחש, והוכיחו שהטענות העובדתיות להפעלת כוח ע"י הנאשם היו שקריות. בפסק דין מעמיק, קיבל בית המשפט את כל טענותינו וקבע שחסימת הצעדה ע"י המשטרה הייתה בלתי חוקית, ובעקבותיה גם המעצרים, ובשל כך זיכה את הנאשמים מכל האשמות נגדם. בית המשפט אף קבע עובדתית (בניגוד לטענות השוטרים) שהנאשם לא נקט באלימות כלשהי כלפיהם (אף על פי שהיה רשאי להשתמש בכוח לשם הגנה עצמית), ושמכיוון שהמעצר היה בלתי חוקי לא התקיימה משמורת חוקית, כך שגם "חילוץ" מן הניידת לא היה בגדר עבירה.
- 1.3 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלום-תל אביב) 32887-09-13 שם הנאשמת: א'**
סטודנטיות מטפלות: עדי אברהמי ועל נומקין
עורך הדין: איתי הרמלין
השופטת: מיכל ברק נבו
תמצית העניין: בעת עריכת קניות בסופרמרקט נקלעה הנאשמת לוויכוח מילולי עם המתלוננת. לטענת התביעה, הנאשמת השליכה פחית שתיה אשר פגעה בפניה של המתלוננת וגרמה לה לדימום מאסיבי. בכתב האישום הואשמה הנאשמת בעבירת תקיפה הגורמת חבלה של ממש. יחד עם הנאשמת בחנו את הראיות בתיק ואת גרסתה לאירועים, וזאת בטרם נשיב לאישום. ההליך המשפטי בתיק זה טרם הסתיים.
- 1.4 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלום-תל אביב) 35611-10-13 הנאשם: ד'**
סטודנטיות מטפלות: ג'ני סולטנוביץ' ומיכל דניאלי
השופטת: לימור מרגולין-יחידי
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: הנאשם, בעל עסק להפצת פרסומות, הבחין בקבוצת קטינים שמסירים בשיטתיות את הפרסומים שחילק עובד בחברתו. הנאשם סבר שמתחרה עסקי שלח את הקטינים לעשות זאת, כפי שקרה מספר פעמים בעבר. בתחילה ביקש הנאשם מהקטינים לחדול ממעשיהם. כשראה אותם ממשיכים במעשיהם, תפס את אחד הקטינים בזרועו וניסה להכניסו לרכבו תוך שהוא אומר לו שיקח אותו למשטרה. הילד התנגד וברח מהמקום, והנאשם המשיך לדרכו. נגד הנאשם הוגש כתב אישום שהאשימו בתקיפת קטין. תחילה הגשנו בקשה לתביעה לחזרה מכתב האישום בטענה שהנאשם עשה את מעשיו מתוך אמונה שהוא תופס גנב, כשהוא חורג רק במעט מסמכות העיכוב על-ידי אדם פרטי, באופן שלא מצדיק את העמדתו לדיון. בקשתנו נדחתה. בהמשך גילינו שהפרקליטות לא הודיעה לנאשם על זכותו לשימוע כנדרש בחוק. על כן ביקשנו מבית המשפט לבטל את כתב האישום על מנת שייערך שימוע כדיון, כשאין כתב אישום תלוי ועומד נגדו (במיוחד נוכח טענותינו המהותיות ביחס להעמדה לדיון). בית המשפט קיבל את בקשתנו וביטל את כתב האישום תוך דחיית עמדת התביעה שניתן להסתפק ב"שימוע בדיעבד".

- 1.5 הנאשם: ע'**
סטודנטיות מטפלות: איילת רוזנדרון ותום למברסקי
השופטת: יעל פרדלסקי
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: במקלט הבניין המשותף שבו התגורר הנאשם נמצאו שתילי קנאביס במשקל כולל של 26 גרם, כמו גם כלים לזריעת וגידול השתילים. הנאשם הודה בגידול השתילים, וטען כי גידל אותם לשם הכנת בירת קנאביס לשימושו העצמי. נגד הנאשם הוגש כתב אישום בגין גידול סמים, החזקת חצרים, והחזקת סם מסוכן שלא לצריכה עצמית. אנחנו טענו שהנאשם לא החזיק במקלט המשותף, ולכן לא ניתן להאשימו ב"החזקת חצרים". בלחץ בית המשפט התביעה קיבלה את הטענות ומחקה את האישום בעבירה זו. כמו כן הסכימה התביעה לתיקון האישום להחזקה לצריכה עצמית, על אף העובדה שבחוק קיימת חזקה כי אדם שהחזיק יותר מ-15 גרם קנאביס עשה זאת שלא לצריכה עצמית. הנאשם נשלח לקבלת תסקיר שירות מבחן ולחווה דעת הממונה על עבודות שירות. טרם ניתן פסק דין.
- 1.6 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלוש-תל אביב) 25348-07-12**
הנאשם: א'
סטודנטים מטפלים: מתן עמוס וקרן סעד
השופט: דניאל בארי
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: הנאשם הואשם במספר עבירות של שימוש והחזקה בסם מסוג הירואין. לחובתו של הנאשם עמד מאסר על תנאי. לכאורה היה על בית המשפט להפעיל את התנאי, כיוון שהנאשם הואשם במספר עבירות (ולא בעבירה אחת שאז בית המשפט מוסמך להאריך את תקופת התנאי). לפי החוק ניתן להאריך את תקופת התנאי מספר פעמים רק במקרים שהנאשם עבר טיפול למשתמשים בסמים. אנחנו טענו כי לנאשם קושי להיגמל משימוש בסמים כי הוא מטופל באופן חוקי בתרופות אופיאטיות, ושלבסוף נגמל ללא השתתפות בתכנית גמילה מסודרת (הצגנו ממצאי בדיקות שתן שנעשו לו לאורך תקופה). התייחסנו גם למצבו הבריאותי הקשה של הנאשם. בית המשפט נעתר לבקשתנו, והאריך את תקופת התנאי.
- 1.7 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלוש-תל אביב) 55836-11-12**
הנאשם: ק'
סטודנטיות מטפלות: נעם עמיר ורינה ארביט
השופטת: לימור מרגולין-יחידי
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: הנאשם לא שעה להוראות השוטרים לעצור את קטנועו. בחיפוש בקטנועו נמצאה סכין. כשהובל לתחנת המשטרה, איים הנאשם על השוטרים ואף העליבם. כתוצאה משרשרת אירועים זו, הנאשם הואשם בעבירות של איומים, החזקת סכין למטרה לא כשרה, הפרעה לשוטר במילוי תפקידו והעלבת עובד ציבור. לאחר האירועים, הנאשם היה מעורב תאונת דרכים, ונגרמה לו נכות קשה הפוגעת בתפקודו היומיומי. לאחר שפנינו בבקשה לחזרה מאישום, הגענו להסכמה על הסדר טיעון שבמסגרתו נמחקו מכתב האישום העבירות של החזקת הסכין (שהחזיק למטרה כשרה) והעלבת עובד ציבור, ונגזר על הנאשם עונש של 4 חודשים מאסר על תנאי וקנס כספי של 500 ₪.
- 1.8 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלוש-תל אביב) 35788-06-13**
הנאשם: י'
סטודנטים מטפלים: נמרוד זוהר ורועי סננס
השופטת: מיכל ברק נבו
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: לפי הנטען בכתב האישום, בעקבות סכסוך במקום העבודה הנאשם הלם במתלונן מספר פעמים בחזהו, והכה אותו מספר פעמים בגבו באמצעות כיסא פלסטיק, תקיפה אשר גרמה לחבלה של ממש בגבו של המתלונן. הנאשם הכחיש את תיאור האירועים, והציג גרסה מתונה יותר של מה שאירע. חיזוק לגרסת הנאשם מצאנו בעדות אחד העדים בחקירת המשטרה. בסופו של עניין הגענו להסדר טיעון עם התביעה שלפיו תוקן כתב האישום בהתאם לגרסת הנאשם, והוטלו על הנאשם מאסר על תנאי, קנס ופיצוי כספי למתלונן. בית המשפט קיבל את הסדר הטיעון במלואו.
- 1.9 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלוש-תל אביב) 10907-10-12**
הנאשם: י'
סטודנטים מטפלים: רועי סננס ונמרוד זוהר
השופטת: לימור מרגולין-יחידי
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: לפי המתואר בכתב האישום, נתפס בחיפוש בחצר ביתו של הנאשם 1.6 גרם מריחואנה וכלי לעישון. במהלך החיפוש, מתואר כי הנאשם אמר לאחר השוטרים: "מה אתה מסתכל על זה בכלל, תעלים עין". בגין דברים אלה הואשם בעבירה של שיבוש מהלכי משפט. עוד הוא מואשם בעבירות של החזקת סם לצריכה עצמית; החזקת כלי לעישון סם לצריכה עצמית, ואיומים (בעקבות דברים נוספים שאמר). בית המשפט קיבל טענה מקדמית שלנו, ומחק מכתב האישום את העבירה של שיבוש מהלכי משפט, כיוון שהנאשם לא נחקר על

הדברים שנטען שאמר. באשר ליתר העבירות ינוהלו בתיק זה הוכחות בין היתר על רקע פגמים בחוקיות החיפוש שערכו השוטרים.

- 1.10 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלום-תל אביב) 12862-07-13**
הנאשם: ר'
השופטת: יעל פרדלסקי
סטודנטיות מטפלות: נועה זלצמן ונועה אבן ספיר
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: נגד ר' הוגש כתב אישום בגין ביצוע עבירות תקיפה הגורמת חבלה של ממש, היזק לרכוש במזיד ואיומים. לטענת התביעה, במהלך ויכוח של ר' עם אחותו, הכה אותה באגרופיו וגרם לה לשריטה ליד העין, הרס את מכשיר הטלפון הנייד שלה לאחר שזרק אותו על הרצפה ואיים עליה. יחד עם הנאשם בחנו את הראיות נגדו ואת גרסתו לאירועים. ההליך המשפטי טרם הסתיים.
- 1.11 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלום-תל אביב) 25103-09-13**
הנאשם: ר'
השופטת: לימור מרגולין יחידי
סטודנטים מטפלים: סתיו פס-חי וחיים צבי יגר
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: הנאשם נתפס בשעה 15:21 בשטח בית ספר כשברשותו סם מסוג חשיש במשקל 6 גרם. בשל כך הוגש נגדו כתב אישום על החזקה לצריכה עצמית בבית ספר לפי סעיף 7(ד) לפקודת הסמים המסוכנים. במסגרת העבודה על התיק ניסו לשכנע את התביעה המשטרתית להפחית את האישום ולמחוק את הנסיבות המחמירות של מיקום העבירה בשטח בית ספר. טענו שבמקרה זה הרציונל מאחוריהן לא מתקיים, שכן העבירה התרחשה בשעת לילה כשבית הספר היה ריק ואף ילד לא נחשף אליה. התביעה לא קיבלה את טענתנו שכן זוהי עבירת הסמים השנייה של הנאשם, וביקשה להטיל עליו מאסר בפועל. ההליך המשפטי בתיק זה טרם הסתיים.
- 1.12 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלום-תל אביב) 25103-09-13**
הנאשם: ר'
השופטת: לימור מרגולין- יחידי
סטודנטיות מטפלות: ג'ני סולטנוביץ' ומיכל דניאלי
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: הנאשם נתפס גונב ממספר חנויות בקניון. השווי הכולל של המוצרים שגנב היה כמה מאות שקלים. לחובתו של הנאשם עומד מאסר על תנאי בגין עבירה קודמת. הנאשם הודה באישום. בשל אופיו המיוחד ונסיבות חייו הקשות החלטנו לפעול בעיקר בניסיון להימנע מהפעלת עונש המאסר. לשם כך ניסו להתבסס על מקרים דומים שבהם לא הופעל מאסר על תנאי. בסופו של דבר, נשלח הנאשם לתסקיר שירות מבחן בטרם החלטה האם להפעיל את המאסר המותנה או להאריכו. טרם התקבלה החלטה בעניין.
- 1.13 סוג ההליך ומספרו: ת"פ (שלום-תל אביב) 15555-01-12**
הנאשם: י'
השופטת: הדסה נאור
סטודנטיות מטפלות: עדי אברהמי ועל נומקין
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: הנאשם הואשם בעבירות של קבלת דבר במרמה והוצאת שיק ללא כיסוי על כך שמסר 18 שיקים ללא כיסוי למנכ"ל שיקים. סכומם הכולל של השיקים היה כ-50 אלף ש"ח. במסגרת הטיפול בתיק בשנה זו חיפשנו תקדימים להטלת מאסר על תנאי בלבד בתיקים דומים. בסופו של עניין לנוכח תסקיר שלילי של שירות המבחן הסכמנו כי הנאשם ירצה עבודות שירות לתקופה שאותה יקבע בית המשפט. טרם ניתן גזר הדין בתיק זה.

2. עניינים נוספים:

- 2.1 קעקוע לאסיר בתוך כתלי הכלא כדי להסתיר קעקוע של צלב קרס**
סטודנטיות מטפלות: עדי אברהמי ועל נומקין
עורך הדין: איתי הרמלין
תמצית העניין: מדובר באסיר המרצה מאסר עולם לאחר שהורשע ברצח. על אמת ידו של האסיר מקועקע צלב קרס גדול מימדים (שלטענתו קועקע בו בכפייה). מסיבות מובנות האסיר מסתיר את הקעקוע מפני האסירים האחרים (הוא לובש במשך כל השנה חולצה ארוכה). בשמו של האסיר פנינו לשירות בתי הסוהר בבקשה שיקועקע על זרועו של האסיר קעקוע שיסווה את צלב הקרס. נימקנו את הבקשה בטעמים הנוגעים לכבוד האדם של האסיר ולהיבטים נוספים של האינטרס הציבורי לרבות שמירת הסדר בבית הסוהר. באופן תקדימי אישר שבי"ס למקעקע מקצועי להיכנס למרפאת הכלא ולקעקע קעקוע שיסתיר בשמו של האסיר. כך נעשה.
- 2.2 סוג ההליך: בחינת בקשה למשפט חוזר**
המבקש: ד'
עורכת הדין: ענבל רובינשטיין
סטודנטים מטפלים: נועה זלצמן, נועה אבן ספיר, חיים יגר וסתיו פס-חי
תמצית העניין: כשהיה קטיין הורשע ד' בביצוע מספר עבירות, בהן אינוס, מעשה סדום ומעשה מגונה. זאת, למרות הסתירות הרבות שהתגלו בין עדות המתלוננת במשטרה לבין עדותה בבית המשפט. נגזר עליו עונש של 20 חודשי מאסר בפועל, אותו הוא ריצה במלואו. לאורך כל הדרך טען ד' לחפותו וכי המתלוננת בתיק, אשר

למדה עמו בבית הספר, בדתה את הסיפור. במקביל לפנייתו לסניגוריה הציבורית לבחון את האפשרות להגיש בקשה למשפט חוזר, הגיע מידע חדש אודות מצבה הנפשי המעורער של המתלוננת. מידע זה מחזק את גרסת המבקש, שלפיה המתלוננת בדתה את הדברים. התיק הוחזר לטיפול הסניגוריה הציבורית, כדי שזו תבחן כיצד ניתן להשיג את הראיות החדשות אודות מצבה הנפשי של המתלוננת.

2.3

בחינת בקשה למשפט חוזר

המבקש: א'

עורכת הדין: ענבל רובינשטיין

סטודנטים מטפלים: קרן סעד ומתן עמוס

תמצית העניין: המבקש הורשע על סמך הודאתו בביצוע מעשה סדום ומעשים מגונים בשני קטינים. הודאות אלו ניתנו במסגרת הסדר טיעון, לאחר שכתב האישום תוקן פעמיים, רוככו העובדות, והופחתו סעיפי האישום. הבקשה למשפט חוזר הייתה אמורה להתבסס על הצהרה שניתנה מטעם אביו של אחד הקטינים, שלפיה בנו בדה את הטענות נגד המבקש, ועל טענות של המבקש כי הודאתו ניתנה תוך לחץ פסול מצד סנגורו באותה עת, ומבלי שהבין את משמעויותיה. במסגרת בחינת הבקשה למשפט חוזר עלה כי האב השמיע טענות דומות בעת חקירתו במשטרה, אשר קדמה להגשת כתב האישום. בנוסף, עלה כי טענותיו של הנידון בדבר השפעה פסולה מצד סנגורו ובקשתו לחזרה מהודאה בגין כך כבר הובאו בפני בית המשפט העליון במסגרת הערעור, ונדחו. בהתחשב באמור, ובהתחשב בנסיבות נוספות, ובהן שהצהרתו החדשה של האב נגעה רק לאישום המינורי יותר בו הורשע הנידון, הוחלט שלא להגיש בקשה למשפט חוזר.

2.4

עתירת אסיר (עת"א 14-01-64292)

האסיר: י'

עורך דין: איתי הרמלין

סטודנטיות מטפלות: נועה זלצמן, נועה אבן ספיר, איילת רוזנדרון ותום למברסקי

תמצית העניין: מדובר באסיר אזרחי על רקע אי מתן גט לאשתו ואי התייצבות לדיוני בית הדין הרבני. בעתירה שהגיש האסיר ושבה טיפלנו, הוא מחה על מספר עניינים – העברתו לאגף שבו יושבים גם אסירים פליליים, הגדרתו כבעל סיווג גבוה לבריחה מן הכלא, העובדה שאסירים אחרים הכלואים באגף מעשנים ופוגעים בבריאותו, והעובדה שלא מסופק לו מזון טבעוני מספק. בעוד אנו עוסקים בקידום ענייניו ובוחנים טענות עקרוניות הנוגעות לחופש המצפון, לכבוד האדם ולזכות לבריאות, נתן האסיר גט לאשתו ושוחרר מן הכלא. ההיבטים הנוגעים לעישון בבית הסוהר מטופלים כעת ע"י הקליניקה הסביבתית.

2.5

הצעת חוק נוכחות עו"ד בחדר חקירה

עורך דין: איתי הרמלין

סטודנטיות מטפלות: נעם עמיר ורינה ארביט

תמצית העניין: בחנו את האפשרות לכתוב הצעת חוק שתתיר נוכחות עורך דין במהלך החקירה. לבסוף החלטתנו לא לעסוק בכך לאחר שבבדיקה שערכנו נוכחנו לדעת כי עוד משנת 2007 הונחו הצעות חוק דומות על שולחן הכנסת, כאשר האחרונה שבהן מיום ה-27/5/2013 עדיין תלויה ועומדת וממתינה לקריאה טרומית (הצעת חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים) (תיקון – נוכחות עורך דין בחקירת חשוד), התשע"ג-2013).

2.6

בחינת חוקתיות חוק המאבק בתופעת השימוש בחומרים מסכנים

עורך דין: איתי הרמלין

סטודנטים מטפלים: דורון פאר ואיתי שהם

תמצית העניין: לאחרונה נחקק "חוק המאבק בתופעת השימוש בחומרים מסכנים" (Endangering), אשר תכליתו לייעל את פרוצדורת הוצאתם מחוץ לחוק של חומרים פסיכואקטיביים. החוק נחקק על רקע השינויים התכופים בהרכבם הכימי של חומרים אלה. שינויים שנועדו להכשיר את השימוש בהם (בפרט באלה המכונים "סמי פיצוציות"). בעבודתנו בחנו את חוקתיות החוק על רקע סעיפי ענישה חמורים המופיעים בו וקובעים עונשי מאסר ארוכים למי שמייצר או מפיץ "חומרים אסורים בהפצה", חרף העובדה שהסמכות לקבוע מהו חומר מעין זה נתונה לפי חוק זה בידיו של מנכ"ל משרד הבריאות, ולא בידי המחוקק (הראשי או המשני). בחנו את התאמת החוק לעקרונות היסוד של המשפט הפלילי כעקרון החוקיות ונגזרתו הקבועה בסעיף 1 לחוק העונשין, שלפיו עונש תקף צריך להיקבע בחוק. בחנו גם את היחס בין סעיפי חוק זה לסעיף 2 לחוק העונשין שלפיו העונש לעבירה שנקבעה בחקיקה משנית לא יעלה על שישה חודשים, וכן טעון אישור ועדה של הכנסת. לשם השוואה בחנו את ההסדרים הקבועים בחוק רישוי עסקים, בחוק ההגבלים העסקיים, בפקודת בריאות הציבור (מזון), בפקודת המכס ובפקודת הרוקחים.

הקליניקה לזכויות פליטים

כללי

במהלך השנה למדו בתכנית עשרים סטודנטים שהונחו על-ידי עו"ד ד"ר יובל לבנת (מנחה אקדמית), עו"ד ענת בן-דור ועו"ד אלעד כהנא. כמו כן הקליניקה עבדה בשיתוף פעולה עם עו"ד מיכל פרי ועו"ד יונתן קהת ממשרד עוה"ד אגמון ושות', רוזנברג הכהן ושות', שהתנדבו בתכנית במסגרת פרויקט הפרו-בוננו של המשרד.

במהלך השנה אירחנו את פרופ' מייקל קייגן, מרצה ומנחה קליניקה בהגירה בבית הספר למשפטים של אוניברסיטת נבדה, שלימד שלושה שיעורים, ייעץ לקליניקה בנושאים שעל סדר יומה והשתתף ב"מפגש מורים" עם חברי הסגל של הפקולטה במסגרת ביקורו; את פרופ' נטע זיו מהפקולטה למשפטים באוני' ת"א; את ד"ר דוד סנש, פסיכולוג קליני המתנדב בוועד נגד עינויים; את ד"ר אדריאנה קמפ מהחוג לסוציולוגיה באוניברסיטת ת"א; את מר ניל גרינגראס, מנכ"ל ארגון ORAM העוסק בהגנה על מבקשי מקלט להט"בים; את עו"ד אסף וייצן מהמוקד לפליטים ומהגרים; את עו"ד עודד פלר מהאגודה לזכויות האזרח; את עו"ד מיכל פינצ'וק מעמותת א.ס.ף; ואת גב' אלישבע מיליקובסקי מעמותת רופאים לזכויות אדם. בנוסף, ערכה הקליניקה סיור בדרום ת"א עם פרופ' גליה צבר מהחוג ללימודי אפריקה שבפקולטה למדעי הרוח באוני' ת"א. בין היתר, במסגרת הסיור נערכה פגישה עם כמה מתושבי דרום ת"א, בה סיפרו על האופן בו חייהם השתנו מאז הכניסה של מספרים גדולים יחסית של מבקשי מקלט לשכונות דרום ת"א, ונערך דיון בעניין זה.

השיעורים השבועיים עסקו, לצד דיון בחוויות ובניסיון מהעבודה הקלינית, בלימוד תיאורטי ודוקטרינרי של דיני פליטים, בעולם ובישראל; במדיניות ישראל בנוגע למבקשי מקלט, בתיאוריה ובחיי המעשה; ובהיכרות עם היבטים שונים של עריכת דין חברתית בכלל ומול חסרי-מעמד בפרט. התלמידים נדרשו להגיש חמישה ניירות עמדה במהלך השנה, על נושאי קריאה שונים שנדונו לאחר מכן בכיתה. אחד מניירות העמדה היה סיכום של תצפיות של התלמידים בשבעה דיונים בעניינם של מהגרים בבתי משפט לעניינים מינהליים.

בקליניקה השתתפו: גב' דנה אביב; גב' מעיין באהר; מר שמואל בירביר; מר ארי בנארדטה; מר יותם גדרון; גב' רותם גולן; גב' נתנאלה גונן; גב' נעמה גנות; מר גל גרינברג; גב' לינה דאוד; מר אילון דק; גב' איילת כרמלי; גב' אורית נבו; מר ערן סורני; מר אלון סער; גב' אנה ספיר; גב' דיה צ'ליק; גב' אחלאם שיהאב; גב' סבינה שמואלביץ; וגב' לידיה שסטוב.

כמו כן, התארחו בקליניקה גב' סופי גליקשטיין ומר סקוט קומס, סטודנטים למשפטים מאוניברסיטת הארווארד, שגם הם סייעו למנחים הקליניים בטיפול בחלק מהתיקים. זאת במסגרת שיתוף פעולה שנערך עם הקליניקה להגירה בהארווארד, זו השנה השלישית.

בשנה האחרונה חלו התפתחויות משמעותיות במשפט הישראלי בתחום ההגירה ומבקשי המקלט: בית המשפט העליון קבע פה אחד כי תיקון מס' 3 לחוק ההסתננות, שהקליניקה הייתה שותפה לעתירה נגדו, אינו חוקתי; בעקבות פסק הדין, חוקקה הכנסת את תיקון מס' 4 לחוק ההסתננות, שהקים את "מתקן השהייה למסתננים", המכונה "חולות". כמו כן, בחודש יוני, החל לפעול בית הדין לעררים לפי חוק הכניסה לישראל, ובמקביל נסגרו ועדות ההשגה לזרים שפעלו תחת משרד הפנים. עוד הוקדש השנה פרק שלם בדו"ח מבקר המדינה השנתי, לעניין מדיניות הממשלה ביחס למבקשי מקלט שמעמדם של רובם אינו יציב ונטול זכויות מוגדרות, במשך חודשים ושנים ארוכים, דבר המשפיע על מצבם הסוציאלי, הנפשי והרפואי.

העשייה המשפטית השנתית של הקליניקה כללה הופעה בפני ועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת, וכן התדיינות (לרבות בעל פה) בבית המשפט העליון ובבתי המשפט המחוזיים לעניינים מינהליים. הקליניקה ייצגה מבקשי מקלט מול משרדי הממשלה השונים: משרד הפנים, משרד הבריאות ומשרד הרווחה. בנוסף, ליוותה הקליניקה לקוחות בהליכים משפטיים שונים, הרלוונטיים לסוגיית מעמדם שלהם או של בני משפחתם, ובהם תביעות אבהות ורישום ילדים והליכים בפני הוועדה למתן מעמד מטעמים הומניטאריים. במהלך השנה ביקרו עורכי הדין של הקליניקה, יחד עם סטודנטים, במתקן "סהרונים" ובמתקן "חולות".

חלק ניכר מעשיית הקליניקה יצא אל הפועל בזכות הסטודנטיות והסטודנטים שהשתתפו בה ולקחו חלק תורם ומשמעותי בטיפול בתיקים, הן מול הערכאות השיפוטיות והן מול משרדי הממשלה. הסטודנטים מלווים את הטיפול המשפטי בלקוח או בעניין לכל אורכו: הם שותפים לפגישות עם לקוחות פוטנציאליים, ולהתלבטויות בנוגע לנטילת התיק לייצוג; הם מסייעים בארגון ובביסוס התיקים ובאיסוף החומר הרלוונטי להם; במחקר עצמאי מתחום המשפט הישראלי והמשווה וכן בנוגע למצב השורר במדינות המוצא של לקוחות הקליניקה; הם נוטלים חלק פעיל בהכנת בקשות מקלט וכתבי טענות, וכן בפיתוח האסטרטגיה בתיקים ובהכנתם לטיעון בעל בפה; הם מתלויים לעורכי הדין לדיונים בהם וכן מתלווים ללקוחות בפניותיהם למשרדי

הממשלה השונים כדי לסייע להם לממש את זכויותיהם; ועוד. במסגרת העבודה הקלינית מושם דגש רב על התמודדות עם דילמות אתיות, ועל היחס בין "המשפט בספרים" לבין "המשפט בפעולה".

לצד התיקים שטופלו השנה בקליניקה, מנהלת הקליניקה עשרות תיקים נוספים, שנפתחו בשנים קודמות, וממתינים להחלטות משרד הפנים או לקיום ראיונות.

א. החוק למניעת הסתננות והגבלות תנועה על "מסתננים"

1. עתירה עקרונית יחד עם ארגונים זכויות אדם נגד תיקון 4 לחוק למניעת הסתננות – ביום 16.9.13 התקבלה העתירה נגד תיקון מס' 3 לחוק למניעת הסתננות, שהקליניקה הייתה שותפה לה, וביטל את התיקון. עקב כך, חוקק תיקון מס' 4 שקובע תקופת משמורת בת שנה ל"מסתננים חדשים", וכן מקים "מרכז שהיה למסתננים" ("חולות", הממוקם סמוך לגבול מצרים), המנוהל בידי שירות בתי הסוהר ומחייב מבקשי מקלט לשהות בו ללא מגבלת זמן תוך חתימת התייצבות שלוש פעמים ביום. הקליניקה מייצגת, יחד עם עורכי דין מארגוני זכויות אדם, את העותרים נגד התיקון לחוק, והגיעה לדיון שהתקיים בו יחד עם כלל הסטודנטים. התיק ממתין בימים אלה למתן פסק דין.

2. תקיפת זימונים ל"חולות" – במהלך השנה ליוותה הקליניקה חמישה מבקשי מקלט מסודן ומארתריאה שקיבלו הוראה להתייצב במתקן "חולות". במסגרת הייצוג הצליחה הקליניקה להביא את משרד הפנים לבטל שלוש מהחלטותיו – בעניינם של אב יחיד לילד ישראלי; של קורבן עינויים שאובחן כסובל מתסמונת פוסט טראומטית; ושל מבקש מקלט שנרדף במדינתו בגין נטייתו המינית. בשני המקרים האחרים, הגישה הקליניקה עתירות. בענייניו של יתום רצח העם בדארפור שלמד במערכת החינוך הישראלית, בסופו של דבר הודיעה הפרקליטות על ביטול הוראת השהייה ל"חולות". העתירה השנייה, בענייניו של קורבן עינויים, עודה תלויה ועומדת, והועברה לבית הדין לעררים שהחל לפעול לאחרונה.

3. תקיפת איסור לעבוד ולגור בתל אביב – הקליניקה ייצגה בני זוג אריתראים, העובדים בתל אביב ומתגוררים בה במשך שנים עם בנם הפעוט, שבעת חידוש רישיונות הישיבה שלהם, נקבע להם לראשונה תנאי האוסר להתגורר בתל אביב ולעבוד בה, והפרתו תגרור ונקיטת אמצעי אכיפה. עקב הגשת העתירה, הודיעה הפרקליטות כי יונפקו להם רישיונות ישיבה ללא התנאי האמור, כפי שהיה בעבר.

ב. זכויות מבקשי מקלט הממתינים להכרעה בעניינם

4. הזכות לבריאות ותמיכה סוציאלית – הקליניקה טיפלה במהלך השנה בשתי מבקשות מקלט חד-הוריות, אחת אריתראית ואחת מהרפובליקה המרכז אפריקאית, שזקוקות לסיוע ממערכת הבריאות או הרווחה: אחת מהן זקוקה לסיוע לבתה הפעוטה, שסובלת מבעיה רפואית נדירה שלא מאפשרת לה (וכתוצאה מכך גם לאמה) לצאת את ביתה; השנייה אובחנה בסכיזופרניה וזקוקה לסיוע סוציאלי על מנת לייצב את מצבה. על רקע דו"ח מבקר המדינה השנתי, אשר ביקר את מדיניות הממשלה בתחום הבריאות והרווחה ביחס למבקשי מקלט, פנתה הקליניקה בעניינן למשרדים הרלוונטיים בבקשה ליתן להן את הסיוע הנדרש. הקליניקה תמשיך את הטיפול בעניינן ובמידת הצורך תפנה לערכאות.

5. הזכות לחיי משפחה – בהמשך לעבודה שהחלה בשנה שעברה, הקליניקה טיפלה בשלוש עתירות בשם אזרחי סודן, שביקשו להתגורר עם בנות זוגם וילדיהם עד להכרעה בהליכי המקלט שלהם. בשתיים מהעתירות, שהוגשו בשנה שעברה, עמד משרד הפנים על התנגדותו. בית המשפט קיבל את שתי העתירות, חייב את משרד הפנים בהוצאות, והורה בשני פסקי דין מנומקים לאפשר למשפחה להישאר בארץ. בעתירה השלישית, הודיע משרד הפנים כי הוא מוכן לאפשר את השהייה, עוד בטרם מתן פסק הדין.

6. הזכות להתפרנס בכבוד – בהמשך לעשייה שהחלה בשנה שעברה, הקליניקה עתרה בעניינם של שלושה מבקשי מקלט מסודן ומאתיופיה, ששוהים בישראל שנים ארוכות ושהתקשו לקיים את עצמם בישראל בהיעדר רישיון עבודה מסודר. עקב תיקון מס' 4 נמחקו העתירות הנוגעות למבקשי המקלט אזרחי סודן, תוך שמירת הזכויות עד לסיום ההתדיינות בנוגע לחוקתיות תיקון מס' 4. בעתירה השלישית, הורה בית המשפט על הגשת כתב תשובה, אולם לאחר שנמסר ממשרד הפנים כי בקשתו של העותר למקלט נדחתה נמחקה העתירה. ענייניו הועברו בידי משרד הפנים לדיון בפני הוועדה ההומניטארית.

7. הזכות לרישיון עסק – הקליניקה טיפלה במבקש מקלט אריתראי, המנהל עסק עצמאי בתל אביב. על אף שניסה לקבל רישיון עסק, נמסר לו כי בשל מעמדו הוא אינו יכול לעשות כן, וכי עליו לסגור את העסק. הקליניקה החלה לטפל בעניינו, לרבות על דרך של פניה לרשויות לקבלת הנהלים השונים החולשים על

הסוגיה, מיפוי צרכי העסק והמסמכים הרלוונטיים וכו'. נכון לעכשיו הטיפול לא הבשיל לכדי טיפול משפטי, ובמידת הצורך הקליניקה תמשיך לטפל בעניין בשנה הבאה.

8. היטלים בגין העסקת מבקשי מקלט – כיום, מעסיקהם של מבקשי מקלט נדרשים לשלם היטל העסקה בגין העסקתם, דבר שמייקר את עלות ההעסקה של מבקשי מקלט ומקטין את כדאיותה. הקליניקה נפגשה עם מעסיקים שונים במטרה לבחון אפשרות להליך משפטי מול רשות המסים, בטענה שהיטל זה פוגע בעקיפין במבקשי המקלט. נכון לעכשיו הטיפול לא הבשיל לכדי טיפול משפטי, ובמידת הצורך הקליניקה תמשיך לטפל בעניין בשנה הבאה.

ג. הליכי מקלט

9. הליכי מקלט – במהלך השנה האחרונה הגישה הקליניקה מספר בקשות למקלט, בהן לאזרחי אריתריאה וסודן שעד העת האחרונה, לא יכלו להגיש בקשה למקלט, נוכח מדיניות משרד הפנים. עוד הגישה הקליניקה בקשות למקלט עבור אזרחי אתיופיה, וכן אזרחי דרום סודן והרפובליקה המרכז אפריקאית, שתי מדינות שחוות בימים אלה סכסוכים מזויינים אלימים בעלי מאפיינים פוליטיים, אתניים ודתיים, בהם נספו אלפי אנשים ונעקרו עשרות אלפי אנשים מבתים.

בנוסף, במהלך השנה הזו, ליוותה הקליניקה מספר אנשים לראיונות מקלט ולשימועים שונים, במסגרת טיפול משרד הפנים בבקשותיהם, בין היתר ממצרים, אריתריאה, סודן ואתיופיה.

בין היתר טיפלה הקליניקה בעניינם של מבקשי מקלט להטי"בים, מבקשי מקלט שנרדפו על רקע דתם, מבקשות מקלט שחוו אלימות מגדרית, ומבקשי מקלט שנמלטו על רקע פוליטי או שמדינתם ייחסה להם השקפה פוליטית עוינת.

10. זכותם של אריתראים למקלט מדיני בגין רדיפה על רקע עריקה מהצבא ויציאה שלא כדין – באופן פרטני, ליוותה הקליניקה ונפגשה עם מספר מבקשי מקלט אריתראים, שנמלטו מארצם שלא כדין על רקע סירובם לשרת בצבא האריתראי, שנחשב בידי האו"ם, ארגוני זכויות אדם ומדינות שונות לעבדות. על פי המידע הקיים, יציאה כזו שלא כדין נתפסת בעיני רשויות אריתריאה כמעשה בגידה, ורדיפה בגין מעשה זה מקנה מעמד פליט לפי נציבות האו"ם לפליטים וכן בתי משפט במספר מדינות בעולם. לאחרונה הגישה הקליניקה ערר לבית הדין לעררים בנוגע למבקש מקלט שבקשתו נדחתה על ידי משרד הפנים, שדחה את הטענה האמורה. למיטב הידיעה, מדובר בהליך המשפטי הראשון בסוגיה זו, שנדון בישראל, ועשויות להיות לו השפעות רחב משמעותיות על מספר גדול של אנשים.

11. מניעת הליכי מקלט מפלסטינים – הקליניקה הגישה עתירה לבג"ץ בעניינו של קטין פלסטיני, תושב הגדה המערבית, שנמלט מהגדה עקב חשש ממשי לשלומו על רקע נטייתו המינית. פניית הקליניקה לאפשר לקטין להגיש בקשה למקלט בישראל, נדחתה על הסף בידי משרד הפנים, בטענה שלפי פרשנותה של ישראל את אמנת הפליטים, האמנה אינה חלה על פלסטינים. עקב כך הגישה הקליניקה עתירה לבג"ץ, במסגרתה ניתן צו ביניים לאפשר את שהיית הקטין בישראל עד להכרעה בעניינו. בקשת הקליניקה ליתן צו ביניים שיאפשר את עבודתו לתקופה הזו – על רקע הנסיבות המיוחדות והקיצוניות של קטין הנמצא ללא כל רשת בטחון סוציאלית וחשוף להערכת גורמים מקצועיים לפגיעות בשלומו – נדחתה. העתירה ממתינה לבירור לגופו של עניין.

12. הליכי חופש מידע – בשנה האחרונה טיפלה הקליניקה במספר הליכים לקבלת נתונים אודות מערכת המקלט, כמו גם בקשות פרטניות לקבלת חומר בעניינם של פונים, לפי חוק חופש המידע. בין היתר התבקשו נתונים מספריים אודות הטיפול בבקשות לפי נהלי משרד הפנים. במסגרת הטיפול התגלה כי חלק מהנתונים שנמסרו (לרבות לוועדת העובדים הזרים של הכנסת) היו שגויים. חלק מהנתונים טרם התקבלו, והקליניקה ממתינה לקבלתן.

מהנתונים שכבר התקבלו עולה תמונה מדאיגה: בשנת 2011, כ-92% מהחלטות משרד הפנים בבקשות למקלט היו דחייה על הסף, ומבין הנותרות, קרוב ל-80% נדחו בסדר דין מקוצר. באותה שנה הוכרו בסה"כ 8 פליטים, שהיוו כ-0.18% מכלל הבקשות שהוכרעו. בשנת 2012, כ-84% מהחלטות משרד הפנים בבקשות למקלט היו דחייה על הסף, ומבין הנותרות, למעלה מ-80% נדחו בסדר דין מקוצר. באותה שנה הוכרו בסה"כ 6 פליטים, שהיוו כ-0.52% מכלל הבקשות שהוכרעו.

רק 2.29% מהבקשות לעיון מחדש שהוגשו בשנים 2011-2012, התקבלו. בין שליש לרבע מהבקשות שהוגשו מאז הוקמה יחידת הטיפול במבקשי מקלט לפני 5 שנים, עדיין תלויות ועומדות. כמחציתן ממתונות יותר משנה.

ד. חסרי אזרחות

13. ערעור בעניינו של מחוסר אזרחות אפריקאי – בשנה שעברה הגישה הקליניקה עתירה בעניינו של חסר אזרחות אפריקאי, מאחר שרישיון הישיבה שניתן לו בידי משרד הפנים לא תאם את הדין הבינלאומי. פסק הדין קיבל את עתירת הקליניקה, ומשרד הפנים הגיש על כך ערעור לבית המשפט העליון, שעודו תלוי ועומד. בשנה האחרונה טיפלה הקליניקה בערעור, לרבות בבקשת משרד הפנים לעכב את ביצוע פסק דינו של בית המשפט המחוזי (שנדחתה), וכן טענה בדיון שהתקיים בערעור. התיק ממתין למתן פסק דין.

14. חסרת אזרחות המתגוררת בישראל עשרות שנים – הקליניקה מטפלת בעניינה של חסרת אזרחות מאתיופיה, שאיבדה את אזרחותה בהיותה קטינה, משעלתה לישראל עם עולים-יהודים שהציגו אותה במרמה כיהודיה בת משפחתם. מעמדה בישראל נשלל גם הוא עת התגלה הדבר, והיא נותרה בישראל מאז כשפניותיה לאתיופיה, לנציבות האו"ם ולישראל מסורבות או לא מטופלות. בשנה האחרונה הגישה הקליניקה עתירה לבית המשפט, כנגד החלטת משרד הפנים שלא ליתן לה מעמד מטעמים הומניטאריים. העתירה נדחתה, ובית המשפט הורה לעותרת לפנות למשרד הפנים על מנת לפתור את עניין מעמדה באתיופיה. אי לכך, ולאחר פנייה עצמאית לשגרירות האתיופית שנענתה בשלילה, הגישה הקליניקה לאחרונה בקשה לפי נוהל שגיבש משרד הפנים בשלהי שנת 2012, בנוגע לטיפול במי שטוען להיותו חסר אזרחות. הבקשה עודנה מטופלת.

ה. זכויות של פליטים מוכרים

15. הזכות לצאת את הארץ – הקליניקה טיפלה בעניינם של מספר פליטים, שהוכרו כפליטים בידי ישראל, וביקשו לצאת את ישראל באמצעות מסמך נסיעה. בשל נהלי משרד הפנים, נדרשו אותם אנשים להמציא למשרד הפנים אשרת-כניסה ממדינת היעד, כתנאי להנפקת מסמכי הנסיעה שיאפשרו להם לצאת את ישראל. אלא שמכיוון שמדינות היעד סירבו להנפיק אשרות בהיעדר מסמכי נסיעה, נוצר מעגל שוטה שמנע את קבלת המסמכים. לאחר התערבות הקליניקה, הצליחה אחת הפונות לקבל מסמך נסיעה ולנסוע. פונים אחרים לא הצליחו להשיג את האשרה, ובגין כך נשלחה פנייה עקרונית למשרד הפנים, אודות האבסורד שבנהליו. נכון להיום, טרם התקבל מענה לפנייה.

16. הכרה בבני-זוג של פליטים מוכרים – בהמשך לטיפול שהחלה הקליניקה בשנה שעברה בפליטים דארפורים שקיבלו מעמד בישראל וביקשו להקנות מעמד דומה לבנות זוגן, פורסם בתחילת השנה נוהל הקובע הוראות בעניין הטיפול בבקשות אלו. הקליניקה הגישה שתי בקשות לפיו, ואף התלוותה לשימועים שנערכו כחלק מהטיפול בבקשות, שעודן מתבררות. הקליניקה תמשיך בטיפול בתיקים אלו גם בשנה הקרובה, ובמידת הצורך תפנה לערכאות.

בנוסף, ובהמשך לפעילות הקליניקה בשנה שעברה, אחת מלקוחות הקליניקה קיבלה מעמד מטעמים הומניטאריים, מבלי שבקשתה למקלט הוכרעה. מטעם זה, סירב משרד הפנים לאפשר לה לחיות עם בן זוגה ואבי בנה. לאחר שערר למשרד הפנים נדחה הגושה השגה בנושא, ולאחרונה הוגש ערר לבית הדין לעררים בנדון.

17. הגנה על מעמדו של פליט מוכר שהוגשה נגדו תלונה במשטרה – בשנה שעברה הגישה התכנית עתירה לבית המשפט לעניינים מנהליים בעניינו של פליט מוכר אשר משרד הפנים סירב לחדש את מעמד התושב הארעי שלו לאחר שהוגשה נגדו תלונה למשטרה. במסגרת העתירה הוסכם על עריכת שימוע והתכנית הביאה את טענותיו של העותר בפני משרד הפנים. לאחר שהפרקליטות החליטה לסגור את התיק מחוסר ראיות דרשה התכנית להחזיר לעותר את מעמדו. משרד הפנים העביר את החלטה לועדת הפליטים שלאחר עיון נוסף קבעה שיש לחדש את מעמד הפליט של העותר לשלוש שנים נוספות.

ו. הליכים אחרים להסדרת מעמד

18. כניסה ל"הליך המדורג" מכח זוגיות עם אזרחים ישראליים – התכנית ייצגה מספר מבקשי מקלט אשר יצרו קשר זוגי עם אזרחים ישראליים וביקשו לזכות במעמד מכח נוהל חיים משותפים. ברוב המקרים התעוררו בעיות נוכח העובדה שלבן/בת-הזוג הזר/ה חסרו מסמכים הדרושים מכח הנוהל. באחד המקרים הגישה התכנית ערר למשרד הפנים ובעקבותיו הונפקה תעודת מסע לבן-הזוג שמוצאו היה מד' סודן, הוא יצא ולאחר שחזר עם המסמכים המבוקשים, קיבל מעמד מכח זוגיות. במקרה אחר הגישה התכנית השגה לאחר שמשרד הפנים התעכב עת ארוכה באישור הכניסה לנוהל בטענה שחסר אישור גורמי הבטחון. בעקבות הגשת ההשגה נקבע מועד לסימומו של ההליך ואכן לאחרונה זכה בן-הזוג הזר, אזרח סודן, במעמד מכח זוגיות.

19. **הליכים להסדרת מעמד מכח החלטת הממשלה בנושא ילדי העובדים הזרים** – הקליניקה ייצגה מספר מבקשי מקלט בבקשה להקנות להם מעמד מכוח ילדיהם שנולדו בישראל. באחד המקרים, של פליטים מוכרים מאתיופיה, הועלתה אפשרות זו מצד משרד הפנים, במסגרת ערעור בנוגע לשאלה האם כפליטים מוכרים השוהים בישראל שנים ארוכות הם זכאים למעמד קבע. במקרה זה הגיעו הצדדים להסכמות לפיהן הוקנה לילדים מעמד קבע, ומעמד זה יוקנה גם להורים עם הגיע הילדים לגיל 18. במקרה השני שעדיין מתנהל, עיכבה שגרירות בורמה במשך חודשים ארוכים את תשובתה לבקשת בני-המשפחה להנפקת דרכונים ולבסוף התנתה זאת בתשלום של אלפי דולרים. הקליניקה הגישה בקשה שעודה תלויה ועומדת, לפטור את בני-המשפחה מן החובה להמציא דרכונים שכן ידם אינה משגת לשלם את הקנסות שדורשת בורמה כתנאי להנפקת הדרכונים.

20. **רישום ילדים ותביעות אבהות** – כבשנים קודמות, הגישה הקליניקה בקשות לרישום ילדים של פליטים מוכרים על שמם של הוריהם, וכן הגישה תביעות להכרה באבהותם של מבקשי מקלט או פליטים מוכרים על ילדיהם, לצורך ביסוס הטענה כי האב או הילד זכאים למעמד מכוח האבהות. השנה נודעה להליכים אלה משמעות מיוחדת שכן אזרחי סודן ואריתריאה המקבלים זימון ל"חולות" נדרשים להוכיח כי הם הורים לילדים על-מנת לבטל את הוראות שהייה ב"חולות".

21. **הליכים הומניטאריים** – הקליניקה מייצגת מבקשי מקלט וחסרי אזרחות רבים, שעניינם הועבר בידי משרד הפנים לדיון בוועדה ההומניטארית או למסלול ההומניטארי. בין היתר, מדובר באנשים שהגיעו מלוב, אתיופיה, צ'אד, סין, וארמניה. במסגרת הטיפול התלוותה הקליניקה לשימועים במשרד הפנים, הגישה השגות לוועדת ההשגה לזרים, ובימים אלה אף מגישה עררים לבית הדין לעררים, לאחר שהתקבלו תשובות שליליות בחלק מהמקרים. זאת, לצד הגשת בקשות לעיון מחדש או עררים, כנגד דחיית הליך המקלט עצמו.

ז. תיקי נזיקין

22. בשיתוף פעולה עם התכנית לזכויות אדם החלה התכנית לבחון אפשרות של הגשת תביעות נזיקיות במקרים בהם הופרו זכויותיהם של מבקשי מקלט. התכנית ראינה מספר תובעים פוטנציאליים והכינה חוות-דעת לגבי היתכנות תביעה נזיקית בנסיבות עניינם. עד כה לא הבשיל הטיפול לכדי הגשת תביעה נזיקית אולם הפרוייקט יימשך בשנה הבאה.

ח. מידע והכשרה בדיני פליטים

23. **אתר שיתוף הידע של התכנית לזכויות פליטים** – בנוסף להיותה תכנית אקדמית המכשירה מדי שנה 20 סטודנטים למשפטים, עוסק צוות התכנית גם בביסוס דיני הפליטים כתחום ידע חדש בישראל. במסגרת זו מקיימת התכנית אתר לשיתוף ידע (<http://refugee-law.tau.ac.il>) המרכז חדשות, פסיקה ומידע חיוניים לעוסקים בתחום. האתר, שהיה פרי יוזמתו ותכנונו של בוגר התכנית, מר איתמר צור, שאף נטל חלק פעיל בהתנדבות בבנייתו ועיצובו, נוהל בשנה האחרונה על-ידי גבי נועה נוצני, וכיום מנוהל בידי בוגרת התכנית, הגבי ליאל קייזר, ומכיל כבר כ-400 פסקי דין (באדיבות 'נבו') וכולל גם פורום לעורכי-דין המייצגים פליטים בו חברים כ-59 עורכי-דין.

24. **הרצאות בהשתלמויות שונות** – צוות התכנית מוזמן באופן שוטף להרצות במסגרות שונות. בין ההרצאות שניתנו השנה: השתתפות במושבים בכנס לשכת עורכי-הדין, בהשתלמויות שופטים, פרקליטים ועוזרים מנהליים; הרצאות במסגרת הכשרות של עורכי-דין ואנשי רפואה; הרצאות לפעילי ארגוני זכויות אדם ולפליטים; הרצאה לתכנית למנהיגות חינוכית של ביי"ס מנדל. ד"ר לבנת השתתף בכנס בינלאומי באוניברסיטת נורת'ווסטרן בנושא הגנה על פליטים במסגרת ומחוץ למסגר המשפט הבינלאומי.

הקליניקה לצדק סביבתי

בקליניקה לצדק סביבתי השתתפו השנה 12 סטודנטים. השיעורים בקליניקה נסבו סביב הנושאים העולים מהתיקים המשפטיים, וזאת לצד הנחלת מושגים תאורטיים בסיסיים. כך, בסמסטר הראשון בשיעורים על נחלת הכלל ומושגי היסוד התמקדנו בסוגיות של תחבורה ציבורית ומשאבי הטבע; בסמסטר השני שבו הרחבנו בסוגיות של אורבניזם ופירבור, תכנון עירוני וצדק מרחבי התמקדנו בסוגיות רלוונטיות העולות מפרויקט המשולש הדרומי. במקביל לכל אלה עסקנו גם בפרקטיקה של עריכת דין חברתית ובסוגיות אתיות של ניהול תיקי סביבה.

לצד השיעורים שהעביר המנחה האקדמי, פרופ' איסי רוזן צבי, התקיימו גם הרצאות של מרצים אורחים במגוון תחומים. בין השאר, הקליניקה אירחה את ח"כ ד"ר דב חנין לשיעור בנושא חקיקה סביבתית, את פרופ' ערן פייטלסון על היבטים חלוקתיים בתחום התחבורה הציבורית, את ד"ר יודן רופא על עירוניות, ואת מר דרור בוימל מהחברה להגנת הטבע על דילמות תכנוניות וסביבתיות בנושא שטחים פתוחים.

במסגרת הקליניקה התקיימו השנה שני סיורים. הסיור הראשון התרחש ברחבי תל-אביב, ועסק בתחבורה ציבורית ובתכנון עירוני, בהנחיית גיל יעקב, מנכ"ל ארגון 15 דקות. הסיור השני היה באזור המשולש הדרומי, ובו נפגשנו בקלנסוואה עם לקוחות הקליניקה, פעילי סביבה מקומיים, והמשכנו בביקור וסיור מודרך באתר מיון הפסולת "שרונים" המצוי בתפר בין קלנסוואה לטייבה.

הפעילות המשפטית בקליניקה

בתחילת שנת הלימודים הנחתה את הקליניקה עו"ד נירית לוטן, ומדצמבר 2013 החליפה אותה עו"ד גלית עופר.

הקליניקה מיקמה את התחבורה הציבורית בראש הנושאים אותם היא מקדמת בשנתיים האחרונות. הצלחת התחבורה הציבורית טומנת בחובה פוטנציאל סביבתי-חברתי עצום. הרחבת היקף השימוש בתחבורה ציבורית, על חשבון התחבורה הפרטית, תוביל לצמצום זיהום האוויר, הרעש, הקרקע. היא תביא לצמצום השטחים הפתוחים המופקעים לטובת תשתיות. השימוש בתחבורה הציבורית אף מגלם פוטנציאל לחיזוק העירוניות, שכן הוא מאפשר "שחרור" שטחים המוקצים לרכב פרטי, לרבות חניה. ללא ספק, יש לתחבורה ציבורית השלכה ניכרת על סוגיות של צדק חברתי וחלוקתי – תחבורה ציבורית יעילה וטובה תקרב בין מרכז לפריפריה ותאפשר הרחבת מקורות תעסוקה. חלק ניכר מהתיקים בהם עסקנו השנה קשור במישרין או בעקיפין בנושאי תחבורה ציבורית.

להלן תובא סקירה של התיקים המרכזיים עליהם עבדנו בקליניקה במסגרת שנת הלימודים תשע"ד.

1. עתירה מנהלית על זכות הציבור לגישה לטבע וצדק חלוקתי (עת"מ (נצ' 13-12-36144-12 זמיר ואח' נ' המועצה האזורית עמק המעיינות ואח') - המועצה האזורית עמק המעיינות, במהלך שנתמך ע"י רשות ניקוז ירדן דרומי, רשות הטבע והגנים וקק"ל, הציבה מחסומים על דרכי הגישה המובילות לשלושה ממקורות המים המתוירים ביותר בעמק (לשעבר עמק בית שאן); הגישה אפשרית רגלית, למי שמסוגל לצעוד מרחק של 500-1000 מ' באחד האתרים החמים ביותר בישראל (דהיינו, כמעט אף לא אחד), או ברכב - למי ששוכר רכב חשמלי מהיזם המקומי, בעלות של כ- 550 ₪ למשפחה. מהלך זה להגבלת הציבור על בסיס יכולת כלכלית, נעשה בתיאום עם שלושת הקיבוצים הגובלים במעיינות. העותרים, רובם תושבי בית שאן, הינם תושבים שגילו בוקר אחד, שאוצרות הטבע הסמוכים לבתיהם נסגרו בפניהם במהלך חד צדדי, ומאז מנסים לשנות את רוע הגזירה. זהו דיון שני, אחרי שעתירה לבג"ץ באותו עניין הופנתה בהסכמה לבית המשפט לעניינים מנהליים.

בדצמבר 2013 הגשנו עתירה מנהלית ובה טענו כי החסימה ואופן ניהול הפארק כולו, נעשו בחוסר סמכות ובניגוד לתכנית המתאר. בנוסף, טענו כי ההחלטה אינה סבירה, אינה מידתית ופוגעת בשוויון ובקריטריונים של צדק חלוקתי. מתגובות המשיבים לעתירה הסתבר, כי ככל הנראה בעקבותיה הם יזמו תכנית מתאר חדשה שתאפשר להם להכשיר בדיעבד את המחסומים שהוצבו, וסמוך למועד הדיון אף הגישו אותה לוועדה המחוזית.

באפריל 2014 התקיים דיון מקדים. בית המשפט הפגין אהדה לטענות העותרים. נוכח העובדה, שהוגשה תכנית חדשה, סבר בית המשפט כי יש לחתור לפתרון ביניים עד להחלטת המוסדות התכנוניים. בתחילת יוני הגשנו את מסמך הצעותינו, ואנו ממתינים לתגובת המשיבים.

ביוני 2014 התקיים דיון טרום-הפקדה בוועדה המחוזית בתכנית שהוגשה. העותרים נטלו בו חלק. התכנית הוחזרה להשלמות ליוזמיה; העותרים מתכוונים להגשת התנגדות לתכנית, לאחר שתופקד. הסטודנטים **טל שלום ונתנאל חבאני** כתבו את העתירה וליוו את ההליכים בבית המשפט ובוועדה המחוזית.

2. עתירה מנהלית וערעור מנהלי על דחיית העתירה בסוגיית חופש המידע בתחום התכנון והבניה (ע"ם 1662/14 ג'ייוסי ואח' נגד הוועדה המקומית לתכנון ובניה טייבה ואח') – העתירה שהגישה הקליניקה בשנת הלימודים תשע"ג (מאי 2013), בשם פעילי סביבה תושבי המשולש הדרומי, נדחתה בפסק-דין בתחילת פברואר 2014. העותרים ביקשו לעיין בתיק הבניין של אתר פסולת שאמור לעבור תהליך שיקום. הוועדה המקומית טייבה סירבה לאפשר עיון ללא הליך לפי חוק חופש המידע, או לחלופין הסכמת מבקש ההיתר.

בית המשפט המחוזי דחה את העתירה וקבע, כי אין לאפשר עיון חופשי בתיק בניין ובמסמכי התכנון שבו, אלא דרך המסלול הפרוצדורלי הקבוע בחוק חופש המידע, כולל פניה לתגובת בעל ההיתר. ביום 04.03.2014 הגשנו ערעור לבית המשפט העליון על החלטה זו. בערעור טענו, כי פסק הדין שגוי משפטית: הוא סותר את עקרונות היסוד של דיני התכנון והבניה; הוא מנוגד ללשונו, הגיונו וכוונתו של חוק חופש המידע; הוא מכביד על זכות הציבור למידע חופשי וזורם; והוא עלול לגרום לתוצאות קשות ומזיקות במציאות הישראלית, הן במישור של שלטון החוק, והן בהיבטים פרקטיים של עסקות נדל"ן, שמאות, תכנון עירוני, הגנת הסביבה, וכיו"ב. התיק מנוהל בשיתוף עם ארגון אדם, טבע ודין. התיק קבוע לדיון בדצמבר 2014. הסטודנטית **קסניה זמסקוב** השתתפה בהכנת הערעור והבקשות.

3. עתירה בעניין דירות הנופש במרינה בהרצליה – (עת"מ 60876-03-11 ו-6 עתירות נוספות, ז'פריני ג'ורג' ואח' נ' עיריית הרצליה ואח') - הקליניקה מייצגת את החברה להגנת הטבע בתיק המשלב סוגיות מהותיות בדיני קניין ותכנון ובניה, ושאלות של צדק חברתי. ראשית המאבק בפסק דינו של בית המשפט העליון מ-2006 בעתירה שהגישה החברה להגנת הטבע (ובערעורים נגדה), הקובע כי דירות הנופש שנבנו במרינה צריכות להיות פתוחות לשימוש הציבור הרחב. לאחר שעיריית הרצליה הכינה מתווה שמחייב את בעלי הדירות להשכירן, עתרו בעלי הדירות כנגד המתווה. בשנת 2012 הצטרפה החברה להגנת הטבע כמשיבה נוספת, המייצגת את אינטרס הציבור להגנה על חופי הים ולגישה אליהם. השנה הגיע התיק לשלב הסיכומים. בסיכומי המשיבה הדגשנו את קביעת בית המשפט העליון כי הציבור הוא שותף בדירות הנופש הללו. יישום אמיתי של הפסיקה הוא כזה שמאפשר את זמינות דירות הנופש לציבור בכל עת שיחפוץ בכך; שמחייב כי המתווה יבוצע על ידי צד שלישי בלתי תלוי; שאוכף בזמן אמת את התנהלות בעלי דירות הנופש; ואשר מחייב את העותרים להעמיד לרשות הציבור את דירות הנופש לתקופה המהווה מרבית ימות השנה - תקופה מינימלית של 9 חודשים בשנה קלנדרית. הצדדים מחכים כעת להכרעתו של כבוד סגן נשיא בית המשפט המחוזי תל-אביב, ד"ר עודד מודריק.

הסטודנטים **עדי קופמן וליעז אפשטיין** כתבו את הסיכומים בתיק.

4. פרויקט תביעות קטנות – זו השנה השנייה בה סטודנטים מהקליניקה מסייעים לנוסעי אוטובוסים ציבוריים בתביעות פיצוי מהחברות המפעילות, בגין שירות לקוי (איחורים, אי עצירה בתחנה) והפרת חובות לפי פקודת התעבורה ודינים נוספים. הפניות מגיעות דרך אתר ארגון "15 דקות", נבחנות ע"י מרכזות הפרויקט ומועברות להמשך טיפול אצל אחד הסטודנטים. במהלך השנה, כל סטודנט טיפל לפחות בשני פונים.

עד כה התקבלו 38 פניות מפורטות לקליניקה, 10 מתוכן התגבשו לתביעות קטנות, מתוכן 2 דיונים עתידיים להתקיים בחודשים הקרובים והשאר בשלב ההגשה לביהמ"ש ע"י הפונים. כיום, 13 פניות מטופלות על ידי הסטודנטים בסיוע ארגון 15 דקות, המלווים את הפונה החל משלב הגשת הפניה, דרך ההתקשרות הראשונה עם המפעיל או משרד התחבורה ועד הגשת התביעה, לרבות ייצוג בבית המשפט לתביעות קטנות.

חזון הפרויקט הוא כפול – מצד הנוסעים – העצמה צרכנית ומימוש זכויות; מצד המפעילים – אכיפה אזרחית, שינוי מאזן הכוחות ושיפור השירות. מיזמים נוספים שנבעו מתוך הפרויקט הינם - הצעת חוק פיצויים ללא הוכחת נזק לנוסעים; ומחקר משפטי ונייר עמדה בעניין שיתוף ציבור במכרזי תחבורה ציבורית (ראו פירוט להלן).

הסטודנטיות **טל ממון וטל ברייט** ריכזו את הפרויקט ואת הפעילות העניפה שנלוותה לו.

5. זכותו לתושבים המתגוררים בקרבת אתרי פסולת – מזה כשלוש שנים מלווה הקליניקה, יחד עם העמותה לצדק סביבתי, פעילי סביבה תושבי המשולש הדרומי (קלנסוואה, טייבה ושער אפרים), אזור המשופע במזבלות פיראטיות ובאתרי פסולת מוסדרים. רוב האתרים נוצרו בבורות כרייה בלתי חוקיים או מהשלכת אשפה בלתי חוקית ברשות הרבים; חלקם הפכו למוסדרים בהתאם למדיניות משרד הגנת הסביבה. אלה כמו אלה מזהמים אדמה ומים, עלולים לגרום לשריפות וגורמים מפגעי ריח ואוויר יומיומיים. תושבי האזור סובלים לא רק מעבריינים אלא גם מהזנחה מתמשכת של הרשויות. השנה הכנו מדריך לתושב, המפרט את מלוא העילות והסעדים העומדים לרשותו כנגד זיהומי ריח, עשן ואוויר בקרבת אתרי פסולת. העלון הופץ בשפות עברית וערבית.

הסטודנטים קסניה זמסקוב ופאדי עטאללה כתבו את הזכותו מטעם הקליניקה.

6. נייר עמדה בעניין הרגולציה של אוטובוסים ציבוריים – בשנה האחרונה החלה לפעול במשרד התחבורה הרשות הארצית לתחבורה ציבורית, ומתוכננת הקמתן של רשויות רגולטוריות נוספות. הקליניקה ערכה נייר עמדה בו נבחנה הרגולציה של תחבורת האוטובוסים, מתוך מטרה להציע עקרונות לשיפורה, ובאופן ספציפי יותר - לסייע בעיצוב התפקידים והסמכויות של הרשויות הרגולטוריות החדשות. בנייר הוצגו העקרונות המנחים לקיומה של רגולציה אפקטיבית ונבחנה הרגולציה הקיימת בשוק תחבורת האוטובוסים. מסקנת המחקר היתה, כי קיימים כשלים משמעותיים במערך הרגולציה ובאופן הפעלתו. עקב כך הוצעו המלצות לתיקון ושיפור.

ביוני 2014 הצגנו את המחקר בשולחן עגול בהשתתפות בעלי תפקידים ברשויות המקומיות, בכירים בחברות האוטובוסים, ארגוני נוסעים, פעילים חברתיים וסביבתיים ונציג מרכז המחקר והמידע בכנסת. הנייר הסופי יוצג בשולחן עגול של הרשות הארצית במשרד התחבורה, ותיבחן האפשרות להפוך אותו לתזכיר חוק.

הסטודנטים אורי בוסתנאי ופלג דודוביץ כתבו את נייר העמדה והציגו אותו בשולחן העגול.

7. הצעת חוק תקן תחנות (הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (הוראות לעניין סככות המתנה בתחנות אוטובוס), התשע"ד–2014) - יוזמה משותפת עם ארגון "תחבורה היום ומחר". נושא התחנות, נגישותן והתאמתן לצרכי הנוסעים והתחבורה הציבורית מצוי בתפר בין השלטון המקומי לבין המרכז. כיום, אין הסדרה חוקית להקמה ותחזוקה של סככות המתנה בתחנות אוטובוסים, ובנוסף קיימת מגמה של הפרטת האחריות לתחנות ע"י רשויות מקומיות, והפיכתן לשטחי פרסום כלכליים גרידא. הצעת החוק מציעה להסמיך את שר התחבורה לקבוע הוראות לעניין הקמה, תפעול ותחזוקה של סככות המתנה, בהתייעצות עם ארגוני נוסעים ועם המפעילים, ובאופן שיבטיח את בטיחות ונוחות הנוסעים. במקביל ההצעה מעגנת מפורשות את חובת העיריות לדאוג שסככות המתנה יוקמו בהתאם להוראות שנקבעו לעניין זה בפקודת התעבורה.

הצעת החוק בנוסחה הסופית נמסרה לחה"כ תמר זנדברג. נכון למועד כתיבת שורות אלה, ההצעה עברה את הערות הלשכה המשפטית של ועדת הכלכלה. השלב הבא הינו הנחת הצעת החוק (הפרטית) על שולחן הכנסת.

כחלק מהעבודה הציבורית על ההצעה, הרצתה הקליניקה בנושא תחנות האוטובוס בסמינר מהנדסי ערים שערך ארגון "תחבורה היום ומחר". חשיבות ההרצאה היתה בחיבור בין בעלי התפקידים ברשויות המקומיות לבין הממונים במשרד התחבורה. בכנס הצגנו הן את הבעיות שבהפרטת התחנות והן את הצעת החוק לתקן תחנות.

הסטודנטים נדב קפצן ומירב ליבנה כתבו את הצעת החוק.

8. הצעת חוק פיצויים ללא הוכחת נזק לנוסעי תחב"צ (הצעת חוק לתיקון חוק הגנת הצרכן (צרכני תחבורה ציבורית) – פיצויים ללא הוכחת נזק, התשע"ד – 2014) - יוזמה של הקליניקה, כחלק מלקחי פרויקט תביעות קטנות (ר' לעיל). הצעת החוק מבקשת להסדיר בחקיקה ראשית את זכויותיהם של צרכני התחבורה הציבורית וכן לשפר את השירות בתחבורה הציבורית באמצעות אכיפה אזרחית, צרכנית. הצעת החוק ממשיכה את המגמה שהותוותה בשנים האחרונות בדיני הצרכנות ומעניקה פיצויים ללא הוכחת נזק לצרכן התחבורה הציבורית, בעילות מוגדרות.

ההצעה נמסרה לח"כ תמר זנדברג. ביוזמת חברת הכנסת, ערכנו פגישה עם פורום המפעילים הפרטיים (כלל חברות האוטובוסים למעט אגד ודן), ולאחר פגישה זו הם העבירו הערותיהם לטיוטת החוק. ח"כ זנדברג תוסיף ותקדם את החוק במושב הבא. הסטודנטיות טל ברייט וטל ממן כתבו את הצעת החוק.

9. בקשה לפי חוק חופש המידע בעניין הפרטת התחנות בתל אביב – הפרטת תחנות האוטובוס
מהרשות המקומית לבעלות של גופים פרטיים החלה בעיריית תל-אביב (באמצעות חברת JCDecaux), ואחריה התפשטה לערים נוספות, בין היתר גם עיריית רמת-גן, ראשון-לציון ונתניה. מדובר בתהליכים בעייתיים (ראו גם הצעת חוק תקן תחנות), הן בהקשר הסביבתי – הפיכת מרחבים ציבוריים לשטחי פרסום; והן בהקשר רווחת הנוסעים ובטחונם. במהלך השנה ניהלנו תכתובת עניפה עם הגורמים המוסמכים בעיריית תל-אביב לקבלת חוזי ההתקשרות עם חברת JCD, ואף נפגשנו עם סגנית ראש העיר מיטל להבי ותכננו המשך שיתוף פעולה כדי למנוע מחדלים בתחום. אנו בודקים גם אפשרות להתערב במכרז עתידי להפרטת תחנות על מנת לשנות את תנאיו. הסטודנטים **אורי בוסתנאי ופלג דודוביץ** הכינו את התכתובת בתיק.
10. בקשה לפי חוק חופש המידע בעניין עישון אסירים – לקליניקה הגיעה פניה של אסיר הסובל מעישון פאסיבי בבית הסוהר. בעקבות העתירה שהגישה הקליניקה בשנת 2009, תוקנו פקודות ונהלי השב"ס והגבילו את העישון במתקני שב"ס. אלא, שבדיקה בפועל עם משרד הבריאות ועם ארגון רופאים לזכויות אדם, כמו גם דיווחי האסירים עצמם, מלמדים שהנהלים אינם מספקים ואינם עולים בקנה אחד עם לשון החוק למניעת עישון במקומות ציבוריים, ואף אלה שקיימים – אינם נאכפים. הקליניקה הגישה בקשה לפי חוק חופש המידע בעניין זה, וכן הכינה עתירת אסיר מתאימה. העתירה לא הוגשה מאחר שהאסיר השתחרר במפתיע.
הסטודנטים **מירב ליבנה ונדב קפצן** ליוו את התיק, כולל פגישה עם האסיר והכנת העתירה.
11. בקשה להשתתף בדיוני תובענה ייצוגית בעניין שילוט ומידע באוטובוסים (ת"צ 30798-02-12 ותביעות קשורות) – בתיק התובענה הייצוגית שהוגשה נגד כל מפעילי הקווים בישראל בגין אי יישום תיקון פקודת התעבורה על שילוט ומידע – הגישה הקליניקה בשנת 2013 בקשה להשתתף בדיונים. הבקשה הוגשה מטעם פעילי תחבורה וסביבה, אולם בטרם נדונה לגופה, הודיעו הצדדים כי הגיעו להסדר פשרה. נכחנו בדיוני בית המשפט שהתקיימו השנה, ופעלנו גם מאחורי הקלעים בשיתוף עם ב"כ המדינה כדי למנוע הסדר פשרה שאין בו פיצוי של ממש לנוסעים. עד כה לא הוגש ההסדר לאישור. לכשיפורסם ההסדר, ובמידת הצורך, נגיש השגות.
הסטודנטים **פלג דודוביץ ואורי בוסתנאי** עקבו אחר דיוני התובענה הייצוגית.
12. עתירת נוהל חומרים מסוכנים ברמת חובב (בג"ץ 4627/09 אבו-עפאש נ' המשרד להגנת הסביבה) – העתירה הוגשה ע"י הקליניקה בשנת 2009. תושבי הכפר הבדואי הלא-מוכר, ואדי על נעם, המצוי 1 ק"מ בלבד מאזור התעשייה ברמת חובב, אינם מוגנים בכל צורה שהיא מפני אירוע חומרים מסוכנים. העתירה מבקשת לחייב את משרדי הממשלה לכונן נוהל התראה על אירוע כאמור. בינואר 2014 הגישו תושבי הכפר עתירה נגד תכנית המתאר המבקשת להעתיק את היישוב כולו לאזור שגב שלום, ועיקר המיקוד של התושבים עבר לעתירה זו. לפי הוראות לקוחותיה, הקליניקה אינה מבצעת כל פעולה משפטית נוספת בתיק למעט קבלת העדכונים ושמירת העתירה במצב פעיל. במקביל, הגשנו בקשות ושאלות למשרד להגנת הסביבה ולרשות הארצית לכבאות והצלה בבקשה לברר אם קיים נוהל חומ"ס ספציפי לאזור זה.
הסטודנטים **נדב קפצן ומירב ליבנה** הכינו מכתבים בתיק.
13. חוות-דעת בעניין שיתוף ציבור במכרזי תחבורה ציבורית – בעקבות פניה של תושב באר-שבע, הובא לידעת הקליניקה כי משרד התחבורה מתכנן לצאת במכרז מקומי חדש ולהחליף את מפעילת הקווים באזור. הפונה העלה שאלה לגבי מקומו של הציבור בהליכי המכרז. הקליניקה הכינה חוות-דעת בסוגיית שיתוף הציבור והשקיפות במכרזים של משרד התחבורה. בדיקה משפטית שערכנו העלתה, כי אין חובה בדיון וכי אין פרקטיקה נוהגת של שיתוף ציבור הנוסעים במכרזים המקומיים, ולפיכך פנינו לבדוק את ההצדקות התיאורטיות לקיומה של חובה, וכן ביצענו היקשים מפרקטיקות שיתוף נוהגות בדיונים מקבילים. בשלב הבא, נפנה במכתב לרשות המקומית הרלוונטית בבקשה לקיים הליך שיתוף ציבור, בהתבסס על חוות הדעת.
הסטודנטיות **טל ממן וטל ברייט** כתבו את חוות הדעת.

14. בקשה לפי חוק חופש המידע בעניין תקן חניה – תקן החניה המיושן של ישראל, שנקבע בתקנות ב-1983, עמד בעשור האחרון במרכז מאבקי כוחות ואינטרסים, כולל חתימת תקנות חדשות בשנת 2011 – וגניזתן באופן מיידי. בנובמבר 2013 פנינו לראשונה לממונה על חוק חופש המידע במשרד הפנים לקבלת מידע ומסמכים בנושא, לרבות פרוטוקולים של הוועדה שמונתה. עם קבלת תגובה לא מספקת, פנינו שוב בתחילת ינואר 2014 בבקשת הבהרה. מתשובות ההבהרה שהתקבלו בפברואר למדנו, כי בניגוד לתכנון, הוועדה אינה צפויה לסיים תפקידה בחודשים הקרובים. שקלנו ולמדנו את החומר, בחנו חלופות, ולבסוף החלטנו שלא לנקוט הליכים משפטיים נוספים. סברנו, כי התוצאה הטובה ביותר של בג"ץ בעניין זה תהיה ללחוץ על הוועדה להחליט, אולם לא ניתן יהיה לגרום בהכרח להחלטה שתשיב את רצוננו ולקבלת תקן חניה ספציפי. הבאנו את הדבר בפני פורום ארגוני התחבורה הציבורית, ואף שם למדנו כי אין תמיכה בעיסוק נוסף בסוגיה. לפיכך, איננו ממשיכים בתיק זה.

הסטודנטים **עדי קופמן וליעוז אפשטיין** ביצעו את הבדיקה המשפטית.

15. קידום נושאי תחבורה ציבורית כלליים – שיתוף הפעולה של הקליניקה עם ארגוני נוסעים ותחבורה התחזק השנה בעיקר דרך "פורום הארגונים", שהקליניקה מספקת לו ייעוץ משפטי בשאלות שונות. בתוך כך, הפכה הקליניקה לשחקן מוכר ובר-סמכא בענף התחבורה הציבורית. אנו מוזמנים לפגישות עם שר התחבורה ועם גורמים במשרדו, לקחנו חלק בישיבות של שדולת התחבורה הציבורית בכנסת, והשתתפנו השנה במספר כנסים וישיבות עם גורמי עניין נוספים – נציגי רשויות מקומיות, נציגי המפעילים וכיו"ב.

16. חקיקה לקידום תחבורה ציבורית ברשויות המקומיות (הצעת חוק לתיקון פקודת העיריות (תיקון – ועדת תחבורה ציבורית וממונה על התחבורה הציבורית), התשע"ד–2013) – ההצעה שנכתבה ע"י הקליניקה בשנת 2013, מתקנת את פקודת העיריות כך שבכל רשות מקומית תוקם ועדת תחבורה ציבורית וימונה ממונה תחבורה ציבורית. הצעת החוק נחתמה ע"י חברי הכנסת דב חנין, תמר זנדברג, יריב לוין ומשה גפני, הונחה על שולחן הכנסת ב-14.10.2013 וממתינה לעלות לוועדת שרים.

הקליניקה לזכויות ניצולי שואה

כללי

בשנת הלימודים החולפת פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של פרופ' ז'וזה ברונר ובהנחייתן הקלינית של עו"ד ליעד סטרולוב ועו"ד מורן שדה. השנה השתתפו בקליניקה שישה עשר סטודנטים: בני אשכנזי, גילי גולדנגורן, אופיר דגן, דן ויזנפילד, דנה יהלומי, מיכל יעקב, אלון כץ, זיו לפיד, רועי נפתלי, מאיה סימפסון, קרין סיני, דניאל פינטו, ניצן פלד, לאוניד פרבר, עמית קוטיגר, אפרת שניר.

פעילות עיונית

כחלק מהתוכנית העיונית נערכו שיעורים שבועיים בהם סקרנו ודנו בהתפתחות המשפטית של סוגיית הפיצויים לניצולי השואה בישראל החל מראשית שנות החמישים ועד ימינו. עסקנו בהרחבה בהתפתחות החקיקתית לאורך השנים וכן בהתפתחות הפרשנות הפסיקתית את חוק נכי רדיפות הנאצים (התשי"ז – 1957) על ידי בתי המשפט בישראל, אשר הרחיבה את מעגל הזכאים לפיצוי באופן דרמטי. עמדנו על הדינמיקה המשפטית שאפיינה מהלך פסיקתי זה, על השינויים החברתיים והתרבותיים שאפשרו אותו וכן על ההשלכות שיצר או עשוי ליצור השינוי המשפטי האמור. כמו כן, עסקנו בשיעורים בקשר בין מחקר היסטורי, זיכרון קולקטיבי והענקת פיצויים ובהפיכתם של זיכרון השואה וסוגיית הפיצויים לניצולי שואה החל משנות התשעים של המאה העשרים לסוגיה כלל-עולמית, אשר במרכזה עומדות תביעות ייצוגיות מארה"ב, ועידות בינלאומיות, וסוגיות השבה.

בין האורחים שלקחו חלק בשיעורי הקליניקה היו: **פרופ' אבי עורי, מומחה לרפואה שיקומית**, אשר שוחח עם הסטודנטים על תחלואה מאוחרת בקרב ניצולי שואה. **עו"ד אלינור קרויטורו, מנהלת אגף איתור ומידע בחברה לאיתור ולהשבת נכסי השואה בע"מ**, אשר הסבירה על פעילות החברה להשבה ומעורבותה בהשבת נכסים, וכן יצירות אומנות לירשים של נספי שואה. **עו"ד מיכל הראל**, מנהלת חטיבת סיוע והנצחה בחברה להשבה, אשר שוחחה על ערוצי התמיכה השונים של החברה להשבה באוכלוסיית ניצולי השואה בישראל. אורח נוסף שהשתתף השנה בשיעורי הקליניקה היה **עו"ד גד וייספלד**, אשר סיפר על ניהול התיק הגדול בעניינם של ילדי טהרן, על הזכייה במחוזי ועל הערעור שהפך את פסק הדין בעליון.

לציון יום הזיכרון הבינלאומי לשואה ערכה הקליניקה **ערב עיון בנושא השואה בחינוך הישראלי** שהוקדש לזכרו של **ד"ר אדוארד קוסוי ז"ל**, ידיד הפקולטה והקליניקה, ולזכר אחיותיה של הגב' **קרין (קוסוי) עורי, קיציה קרוונטל (1932-1942) ואניה קוסוי (1934-1943)**. פאנל הדוברים - **ד"ר חגית גור זיו**, מהמרכז לפדגוגיה חינוכית, סמינר הקיבוצים, **ד"ר תמר הופמן**, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב, **פרופ' אייל נווה**, ראש החוג להיסטוריה, אוניברסיטת תל-אביב, **ד"ר מוטי שלם**, מנכ"ל עלמא - דן בסוגיות מרכזיות בנושאים שונים, כגון מהו הגיל בו ראוי להתחיל ללמד שואה? כיצד יש להורות ולהתמודד עם נושא השואה בכל אחת משכבות הגיל במערכת החינוך? וכן - האם מערכת החינוך עוסקת גם בלקחי השואה במובן הרחב והאוניברסלי במובחן מלימוד היסטורי של העובדות או התמקדות בלקחים לאומיים.

לסיום השנה ערכה הקליניקה יום סיור ביד ושם. כהכנה, הקדשנו שיעור מקדים לדיון ברקע ההיסטורי להקמתו של המוזיאון ולשאלות הנוגעות לאופן עיצוב זיכרון השואה ולייחוד פעילותו של המוזיאון כמרכז רב ייעודי. במסגרת הסיור התארחנו במגוון אגפים ותערוכות - אגף הספרייה והארכיון, חדר השאלות הגדולות שהינו חלק מבית הספר הבינלאומי להוראת השואה, מחלקת חסידי אומות העולם של הארגון, ואף צפינו בתערוכה אודות משפט אייכמן - ותוך כך נחשפנו לתחומי העיסוק והידע המגוונים של המוסד יד ושם.

פעילות משפטית קלינית

הקליניקה המשיכה בשנה החולפת את פעילותה בתחום הסיוע המשפטי לניצולי שואה. גם השנה סייענו לניצולי השואה בשלבים שונים של ההליך המשפטי, החל מהגשת בקשות חדשות לרשות לזכויות ניצולי שואה (להלן – 'הרשות') – כגון בקשה להכרה כניצול שואה, בקשה להכרה בנכויות נוספות, בקשה להכרה בהחמרה בנכות קיימת ובקשות לקבלת תגמול/תגמול מוגדל לפי הכנסה; דרך הגשת עררים לוועדת הערר בבית משפט השלום על החלטות הרשות אשר דוחות בקשות מעין אלו; וכלה בערעורים על החלטות הוועדה הרפואית המחוזית בפני הוועדה הרפואית העליונה ובערעורים על החלטות הוועדה הרפואית העליונה בפני בית המשפט המחוזי. כמו כן

העניקה הקליניקה ייעוץ וסיוע משפטי גם בסכסוכים בנושאי שכר טרחה אליהם נקלעו ניצולי השואה מול עורכי דין ו/או אחרים שייצגו אותם בעבר.

את העשייה השוטפת בקליניקה מלווה חשיבה מעמיקה וביקורתית, אשר מעלה תוך כדי עבודה רעיונות לשינויים מערכתיים. לקראת יום השואה 2014 העבירה הקליניקה למרכז המידע והמחקר של הכנסת (עם העתקים לשרים, חברי כנסת וקובעי מדיניות נוספים בתחום), **נייר עמדה** שדן במספר סוגיות מרכזיות בהן יש מקום, לדעתנו, לרפורמה ושינוי. במסגרת נייר העמדה עמדה הקליניקה על הקשיים הבירוקראטיים בהתנהלות הרשות לזכויות ניצולי שואה; על הקושי האינהרנטי והבסיסי הטמון בהמצאת מסמכים רפואיים משנים עברו לצורך הוכחת קשר סיבתי של פגימות ומחלות לרדיפות; וכן על הבעייתיות הקיימת סביב העובדה כי ישנן קבוצות של ניצולי שואה שאינן מקבלות תמיכה כלל או תמיכה מועטה אל מול קבוצות שמקבלות תמיכה רבה; וכן בצידוק ההולך ופוחת להבחנה שכזו בין אותן הקבוצות.

לאורך שנות פעילותה הייתה מעורבת הקליניקה בהליכים של ניסוח וקידום הצעות חוק בעניינם של ניצולי שואה, בהתאם לצרכים שזיהתה מהעבודה בשטח. כך בשנה"ל תשע"ב ניסחה הקליניקה **הצעת חוק** לקיצור התקופה לקביעת דרגת נכות שנית הקבועה בחוק נכי רדיפות הנאצים משנה לחצי שנה. הצעת החוק הונחה על שולחן הכנסת הקודמת על ידי חברי כנסת שלא נבחרו בשנית. הקליניקה המשיכה בקידום הצעת החוק מול ראשי השדולה למען ניצולי שואה בכנסת הנוכחית גם לאחר הבחירות. הצעת החוק התקבלה לאחרונה במסגרת התוכנית הלאומית לסיוע לניצולי שואה. כמו כן העבירה הקליניקה לח"כ דב חנין מהשדולה, **נייר עמדה** המתייחס להצעת חוק המקודמת על ידו שמטרתה להחיל את חוק הנר"ן גם על מי שהיה אזרח או נתין גרמני במהלך המלחמה. נייר העמדה מציג את הקושי המיוחד בו מצויים ניצולי שואה יוצאי גרמניה, אשר מסיבות שונות לא פנו בבקשה לקבלת תגמולים מגרמניה כאשר ניתן היה לעשות כן, ונותרו בערוב ימיהם ללא תמיכה או פיצוי בגין סבלם. נייר העמדה בוחן את הסוגיה מנקודת המבט של ישראל שנת 2014 כמדגימה המקבלת על עצמה, לצד אחריותה המשפטית, גם אחריות חברתית המונעת משיקולי צדק והוגנות, על ניצולי השואה החיים בקרבה.

בחודש יולי 2014 אירחה הקליניקה באוניברסיטת תל-אביב יום השתלמות מטעם הסיוע המשפטי עבור עורכי דין מכל הארץ שפועלים בתחום ניצולי השואה דרך הסיוע המשפטי. הדוברים ביום ההשתלמות היו כב' השופטת שרה דותן מבית המשפט המחוזי בתל-אביב, פרופ' ישראל יוסט, יו"ר ועדה רפואית עליונה ברשות לזכויות ניצולי שואה, היועצת המשפטית של הרשות, עו"ד גליה מאיר-אריכא, וכן עו"ד אודי מוזס, יועץ משפטי בוועידת התביעות. לסיכום ההשתלמות ערכנו מושב 'הלכה למעשה' – תיקי הקליניקה והסיוע המשפטי, במסגרתו הצגנו תיקים של הקליניקה ודנו בתובנות שעלו מהם, יחד עם עו"ד שרי ורדי, ממונה ארצית על תחום ניצולי שואה באגף לסיוע משפטי, ששיתפה מצידה מניסיונם המצטבר לאורך השנה האחרונה.

תיקים

במהלך שנת הלימודים הנוכחית טיפל כל זוג סטודנטים במספר תיקים במקביל. מפאת קוצר היריעה, יכלול הדו"ח תיאור תמציתי של מספר תיקים נבחרים בלבד, ובסופו תוצג רשימה של תיקים נוספים שנמצאו בטיפול של הקליניקה השנה.

שם הניצול/ה: שרה כהן. **הליך:** ועדת ערר וועדה רפואית.

סטודנטים: אופיר דגן ומאיה סימפסון. **עו"ד:** ליעד סטרולוב.

התיק: גב' כהן הופנתה לקליניקה על ידי ועדת הערר של בית המשפט השלום וזאת לאחר שערערה על העובדה כי מהשלמת ההכנסה (התגמול לפי הכנסה) לה היא זכאית מנוכים מידי חודש דמי הביטוח הלאומי. עיון בתיקה הרפואי של גב' כהן העלה, כי ניכויי הרשות נעשו על פי חוק. יחד עם זאת התגלה כי משנת 1985 לא נעשתה כל פעולה בתיקה, וכך, ניצולת שואה ממחנה ההשמדה אושוויץ אשר סובלת משלל בעיות המוכרות על ידי הרשות כקשורות לרדיפות, הייתה מצויה, הלכה למעשה, בחוסר מיצוי זכויות משווע, אשר מקורו בחוויית עבר טראומטית בכל הקשור להתנהלות מול הרשות. הקליניקה פנתה לבית המשפט בבקשה להוצאת צו לקבלת מלוא המידע הרפואי אודות גב' כהן, וכן הגישה עבודה בקשה להחמרה במצבה הנפשי, בקשה להכרה ביתר לחץ דם, וכן בקשה להכרה במחלת האוסטיאופורוזיס. כמו כן הגישה הקליניקה עבור גב' כהן גם בקשה לקרן לרווחת ניצולי שואה לקבלת החזרי הוצאות עבור רכישת מכשיר טלוויזיה. לאורך כל הדרך הביעה גב' כהן חוסר אמון גדול במערכת וחוסר רצון להתמודד שוב במפגש עם הגורמים ברשות. את הפגישה עם גב' כהן קיימנו בביתה, וייצוגה בפני הוועדה נעשה על ידי הקליניקה מבלי שגב' כהן התייצבה בעצמה.

תוצאה: גבי' כהן קיבלה הכרה במחלת האוסטיאופורוזיס, קיבלה הכרה ביתר לחץ דם וכן קיבלה מהרשות הכרה אודות החמרה שחלה במצבה הנפשי לאורך השנים, ואחוזי נכותה הכלליים עלו מ 30% ל- 72%. מאחר וגבי' כהן הייתה מוכרת על ידי הרשות כזכאית להשלמת הכנסה כאמור, העדכון באחוזי נכותה הגביה את תקרת השלמת ההכנסה לה היא זכאית בכ- 4,000 ₪ ולמעשה אפשר לה השלמת הכנסה עד לגובה של 9,173 ₪ (תגמול מוגדל לפי הכנסה). התגמולים נתנו לגבי' כהן רטרואקטיבית מיום הגשת הבקשות. גבי' כהן קיבלה גם החזר מלא בגין רכישת מכשיר טלוויזיה מהקרן לרווחה.

שם הניצול/ה: מרים סולומונוב. **הליך:** החמרה נפשית והכרה במחלות נוספות **סטודנטים:** מיכל יעקב ואלון כץ. **עו"ד:** ליעד סטרולוב.

התיק: מרים סולומונוב פנתה לקליניקה על מנת לקבל סיוע בהעלאת אחוזי נכותה בשל החמרה במצבה הנפשי. גבי' סולומונוב הינה ילידת העיר סופיה ובמהלך המלחמה גורשה מביתה עם משפחתה לעיר רזגרד ורוסה. במהלך אחד הלילות נאלצה המשפחה לברוח מההפצצות ליער, שם ישבה על עץ ונדקרה מענף. הדקירה גרמה לזיהום כבד ברגלה שהתפשט לרגל השניה וזאת גם בשל העובדה כי טיפול רפואי נאות לא היה בהישג ידה לאור יהדותה. גבי' סולומונוב עלתה ארצה בשנת 1947, עברה ניתוחים רבים, ופציעתה הגבילה אותה לאורך חייה באופן משמעותי. גבי' סולומונוב פנתה בבקשה להכרה לראשונה בשנת 1998, אך נדחתה בטענה כי הנזקים מהם סבלה הינם נזקים שנגרמו לה בשל אקט מלחמתי שאינו מוכר על ידי הנר"ן. בשנת 2006 פנתה שוב גבי' סולומונוב בבקשה חדשה להכרה בסיועו של עורך דין, וקיבלה הכרה של 25% בגין תגובה נפשית לרדיפות. בקשתה לקבל הכרה עבור הפציעה ברגלה נדחתה שוב באותו הנימוק. בשנת 2013 הגישה הקליניקה בשם גבי' סולומונוב בקשה להחמרה במצבה הנפשי. כמו כן ולאחר מחשבה נוספת החליטה הקליניקה להגיש בשמה של גבי' סולומונוב בקשה חדשה להכרה בפגימה ברגלה וזאת לאור ההתפתחות שחלה בשנים בפסיקה בכל הקשור להלכת הפחד. בהתאם להלכת הפחד, מכירה היום הפסיקה בכל הנזקים שנגרמו, בכל הנסיבות ובכל המקומות בהם שהה שברר בשל הפחד מהנאצים. הקליניקה ביקשה להחיל גזירה שווה על הלכת הגירוש, ולהכיר בפגימת רגלה של גבי' סולומונוב כקשורה לרדיפות, מאחר שלקתה בה עת ברחו מההפצצות שהיו מנת חלקה של העיר אליה גורשה עקב יהדותה.

תוצאה: הרשות קיבלה את טענת החמרה במצב הנפשי, וכן העניקה לגבי' סולומונוב הכרה בפגימה ברגלה. בכך העלתה הרשות את אחוזי נכותה של גבי' סולומונוב מ 25% ל- 52%, וכפועל יוצא עלה התגמול אותו מקבלת גבי' סולומונוב מ- 1,825 ₪ ל- 2,808 ₪. התגמולים נתנו לגבי' סולומונוב רטרואקטיבית מיום הגשת הבקשות בהתאמה.

שם הניצול/ה: שושנה שיבק. **הליך:** ועדת ערר וועדה רפואית **סטודנטים:** ניצן פלד ודניאל פינטו. **עו"ד:** ליעד סטרולוב.

התיק: גבי' שיבק הינה אחת מילדי טהרן, ובעת פנייתה לקליניקה הייתה מוכרת על ידי הרשות בגין תגובה נפשית לרדיפות. גבי' שיבק הגישה ערר לאחר שבקשה שהגישה באופן עצמאי להכרה במחלות נוספות (אוסטיאופורוזיס ובעיות במעי הגס) כקשורות לרדיפות, נדחו מאחר שלא עמדה בקריטריונים שנקבעו על ידי ועדת שני¹. הקליניקה קיבלה את הייצוג של גבי' שיבק בעקבות הפנייה ועדת הערר ולאחר שגבי' שיבק לא התייצבה לדיון וביקשה להפסיק את ההליך בשל אי יכולתה להתייצב. עיון בתיק העלה, כי תוצאות הבדיקות של גבי' שיבק אינן עדכניות וסביר כי חלה החמרה במצבה. הקליניקה הפנתה את גבי' שיבק לבדיקת צפיפות עצם עדכנית, וכן הגישה עבורה בקשה להחמרה במצבה הנפשי.

תוצאה: גבי' שיבק קיבלה הכרה במחלת האוסטיאופורוזיס ובדמנציה, וכן אחוזי נכותה הנפשיים הועלו, כך שסך אחוזי נכותה הסופיים עלו מ- 37.5% ל- 95% נכות. כתוצאה מכך עלה התגמול אותו מקבלת גבי' שיבק מ- 2,200 ₪ לסך של 5,130 ₪ מידי חודש. התגמולים נתנו לגבי' שיבק רטרואקטיבית מיום הגשת הבקשות בהתאמה.

שם הניצול/ה: טובה לבקוביץ'. **הליך:** ערעור בפני בית המשפט המחוזי. **סטודנטים:** לאוניד פרבר ורועי נפתלי. **עו"ד:** ליעד סטרולוב.

התיק: גבי' לבקוביץ' הינה ניצולת שואה המוכרת בגין תגובה נפשית לרדיפות ואוסטיאופורוזיס. גבי' לבקוביץ' פנתה לקליניקה לאחר שקיימה הליכי החמרה במחלת האוסטיאופורוזיס ממנה היא סובלת, והרגישה כי אחוזי הנכות שהוענקו לה לא שיקפו נכונה את סבלה. לאחר מפגש עם גבי' לבקוביץ' ועיון בתיק התגלה, כי גבי' לבקוביץ' קיבלה את אחוזי הנכות המקסימאליים הניתנים, בהתאם להמלצות ועדת שני, עבור מחלת

¹ ועדת שני הינה ועדה של רופאים אשר ישבה בראשותו של פרופ' מרדכי שני. הוועדה קבעה מהם המחלות אשר קשורות בקשר סיבתי לרדיפות, ומהם הקריטריונים בהם על הניצול לעמוד על מנת לקשור את אותן המחלות לרדיפות.

האוסטיאופורוזיס בדרגת חומרה כשלה, אך הוועדה הרפואית שדנה בעניינה שללה ממנה תוספת של תקנה 12² בטענה כי גב' לבקוביץ' קיבלה די והותר אחוזי נכות במסגרת המסלול השגרתי. הקליניקה ערערה על החלטת הוועדה הרפואית העליונה בטענה, כי אין לקשור בין השניים ובוודאי שלא לבצע סחר חליפין בין שני מסלולים שאינם קשורים האחד לשני. מילים אחרות: הקליניקה טענה, כי לא ניתן למנוע מניצול מסלול אחד בטענה כי ניתן לאותו ניצול די והותר מספיק במסגרת המסלול השני, ובבואה של הוועדה הרפואית לקבוע אחוזי נכות - עליה להבחין בין אחוזי הנכות הניתנים עבור המחלה העומדת לדיון, ובמקביל לבחון את מצבו הכללי של הנכה בבואה לשקול הענקת תקנה 12. לגופו של עניין, פירטה הקליניקה את נסיבותיה הספציפיות של גב' לבקוביץ' אשר מחייבות הפעלתה של תקנה 12 על מכלול נכויותיה, וביקשה כמובן את החלטה.

תוצאה: בטרם הדיון בערעור ביקשה הרשות להחזיר את התיק לדיון בפני הוועדה הרפואית העליונה, וזו קיבלה את טענות הקליניקה במלואם. כתוצאה, עלה התגמול שמקבלת גב' לבקוביץ' מ-3,609 ₪ לסך של 3,888 ₪. התגמולים נתנו לגב' לבקוביץ' רטרואקטיבית מיום הגשת הבקשות.

שם הניצול/ה: חווה שרון. **הליך:** הכרה במחלות נוספות.

סטודנטים: עמית קוטיגר ובני אשכנזי. **עו"ד:** ליעד סטרולוב.

התיק: גב' שרון הינה אישה אשר אינה יודעת את מוצאה. בשנים האחרונות נגלה לה כי בהיותה בת שנה נמסרה על ידי אמה (ככל הנראה עת גורשה מביתה והובלה לטבח) לאיכר פולני שגידל אותה עד גיל חמש כנכדתו. בתום המלחמה הגיעו זוג יהודים לתבוע את ילדתם, ולאחר שקיבלו אישור מבית משפט, עלו עם גב' שרון ארצה, אולם עם הגיעם ארצה התכחשו לה והפקירו אותה לנפשה. גב' שרון הופנתה לקליניקה על ידי ועדת הערר של בית המשפט לאחר שהגישה ערר על סירובה של הרשות להכיר בכאבי הגב האוסטרוארטריטיים מהם היא סובלת לאורך מרבית חייה. הסיבה לדחייה הייתה העובדה כי ועדת שני אינה מכירה בכאבי הגב מסוג זה מאחר והם מנת חלקם של מרבית האוכלוסייה המבוגרת, ולא ניתן, לשיטתה, לקשור בין כאבי גב שכאלו לרדיפות. הקליניקה ביקשה מבית המשפט להוציא צו לקבלת כל החומר הרפואי אודות גב' שרון לאורך השנים, וזאת על מנת לבחון באיזה גיל החלו כאבי הגב. החומר שהתקבל הוכיח כי גב' שרון סובלת מכאבי גב אוסטרוארטריטיים עוד משנות ה-20 לחייה, ולמעשה הצביע על קשר ברור בין הסטרס נפשי גדול בו הייתה מצויה משחר ילדותה ועד היום. כך הבחינה הקליניקה את גב' שרון מיתר המבוגרים הסובלים מכאבי גב מסוג זה. הקליניקה הגישה בשם גב' שרון גם בקשה להחמרה במצבה הנפשי, וכן - לאחר שגילתה כי בתחילת הדרך קיבלה תוספת של תקנה 12 בגין נכותה הנפשית, תוספת אשר נשמטה במהלך השנים ללא כל נימוק ובניגוד לפסיקה - הגישה הקליניקה עבור גב' שרון גם בקשה לקבל את שווי התגמול לו הייתה זכאית גב' שרון לאורך השנים לו לא הושמטה תקנה 12 מסך אחוזי נכותה.

תוצאה: גב' שרון קיבלה הכרה בכאבי הגב ככאלו הקשורים לרדיפות, וכן אחוזי נכותה הנפשיים הועלו כך שסך נכותה הכוללת עלה מ-40% לסך של 62%, וכפועל יוצא, עלה התגמול החודשי אותו היא מקבלת מ-2,271 ₪ ל-3,348 ₪. התגמולים נתנו לגב' שרון רטרואקטיבית מיום הגשת הבקשות. טרם נתנה תשובה אודות הזכאות הרטרואקטיבית.

שם הניצול/ה: טובה פס. **הליך:** הליך הוצאה לפועל

סטודנטים: גילי גולדנבורן וקרין סיני. **עו"ד:** ליעד סטרולוב.

התיק: גב' פס פנתה לקליניקה לאחר שחזרה מאשפוז ממושך בבית חולים, כדי לגלות שעל דלת ביתה הודבק מכתב מההוצאה לפועל על כך שבימים הקרובים יגיעו לביתה נציגי ההוצאה לפועל. גב' פס פנתה לקליניקה במצב נפשי רעוע במיוחד ואיימה לפגוע בחייה. שיחות מרובות וכן פגישות שקיימה הקליניקה עם גב' פס גוללו סיפור חיים קשה במיוחד של ילדה בודדה בתקופת השואה אשר במשך שנים נסה ונמלטת על נפשה. שנתיים קודם פנייתה לקליניקה פונתה גב' פס מביתה עקב סכסוך יורשים ונותרה בגיל 80 ללא קורת גג. גב' פס ניסתה לסיים את חייה בפארק ציבורי אך נמצאה על ידי עובר אורח שהציל את חייה. בירור שערכה הקליניקה מול עורכת הדין המייצגת את מגיש הבקשה לביצוע, העלה כי שני צ'קים (ע"ס כולל של 3,000 ₪) שנתנה גב' פס למי שסייע לה בקבלת תגמולים מהרשות, חזרו מבלי שנפרעו. בהתאם, הוגשה ללשכת ההוצאה לפועל בקשה לביצוע שטר. הקליניקה הגישה בקשה לעיכוב ביצוע העיקול וכן התנגדות לביצוע השטר, ובהתאם לנוהלי בית המשפט - עבר התיק מלשכת ההוצאה לפועל לדיון בביהמ"ש.

² תקנה 12 הינה תקנה המאפשרת מתן תוספת של עד רבע מאחוזי הנכות שניתנו עבור פגימה מסוימת, כאשר הוועדה הרפואית סבורה כי יש צידוק לכך. בדר"כ ניתנת התקנה כאשר הניצול סובל ממכלול של פגימות אשר לא כולן מוכרות על ידי הרשות כקשורות לרדיפות. כיום ניתנת תקנה 12 למרבית הניצולים בשל גילם המבוגר.

תוצאה: בדיון שנערך ביום 18.3.2014 בפני רשם בית המשפט השלום התברר, כי גבי פס חייבת סכומים נכבדים הרבה יותר, כאשר מן הצד השני עומד הקושי הכלכלי לעמוד בתשלומם. במהלך הדיון הושגה פשרה לפיה גבי פס תשלם סך כולל של 5,000 ₪ בשני תשלומים חודשיים שווים, ובכך יסתיימו כל הטענות כלפיה.

שם הניצול/ה: מרתה תלמי. **הליך:** ועדת ערר – בימ"ש שלום חיפה.
סטודנטים: דנה יהלומי וזיו לפיד. **עו"ד:** מורן שדה

התיק: ביוני 1939, לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, ברחו הנערה מרתה יחד עם משפחתה מעיר הולדתה, שופרון שבהונגריה, לאנגליה. האם יש בסיס משפטי להכיר בה כניצולת שואה הזכאית לפיצויים? הרשות סברה שלא, ודחתה את בקשתה להכרה. ואכן, על פניו, נראה התיק בעל סיכויי הצלחה נמוכים בשל הבריחה עובר למלחמה זמן רב לפני התחלת ההשפעה הנאצית על הונגריה (השנה הקובעת מבחינת הרשות היא 1941 בהתאם לסעיף 43 לחוק הפיצויים הגרמני). ואולם לאחר בדיקה יסודית שערכנו השתכנענו שיש בסיס משכנע לטעון להכרה. בכתב הערר טענו שתי טענות מרכזיות. ראשית, כי סעיף 43 עליו נסמכה הרשות עוסק בעילת שלילת חירות ולא ניתן להתייחס אליו ככלל אצבע לעניין תחולת "הלכת הפחד", שכן מדובר בעילה נפרדת ושוונה במהותה. שנית, טענו, כי העוררת אכן עומדת במבחני 'הלכת הפחד', יציר הפסיקה, לפיה יש להוכיח כי לנרדף היו סיבות טובות לראות את סכנת הרדיפה כסכנה של ממש על בסיס פחד סובייקטיבי המעוגן ונתמך במציאות עובדתית אובייקטיבית. לצורך הוכחת היסודות האובייקטיביים והסובייקטיביים האמורים ערכנו תצהיר עובדתי מפורט מטעם העוררת כתמיכה בערר, ערכנו מחקר היסטורי אודות הגאופוליטיקה של העיר שופרון וסיבתה בשנות ה-20 וה-30 למאה ה-20 וכן הוספנו ניתוח משפטי של 'הלכת הפחד' כפי שהתפתחה בפסיקה לאורך השנים.

תוצאה: סמוך לדיון בערר, ולאחר התייעצות עם היסטוריון מטעם הרשות, הסכימה הרשות לחזור בה מהחלטתה המקורית ולהכיר במרתה כניצולת שואה. ההסכמה קיבלה תוקף של פסק דין והערר נמחק.

שם הניצול/ה: אברהם ניסל **הליך:** ערעור לבית המשפט המחוזי בת"א (דן יחיד).
סטודנטים: דן ויזנפלד ואפרת שניר **עו"ד:** מורן שדה

התיק: המערער, יליד 1944, חי את שנתו הראשונה כתינוק בהונגריה תחת הכיבוש הנאצי. הוא הוכר כנכה רדיפות הנאצים בשנת 1998 ובשנת 2004 נקבעו אחוזי נכותו על 30% בתוספת תקנה 12 בשל החמרה במצבו הנפשי ובתסמינים הפוסט טראומטיים מהם סבל. מאז 2004 חלה החמרה נוספת במצבו הנפשי, כפי שהשתקף באופן ברור מחוות דעת פסיכיאטריות, ואולם אחוזי נכותו נותרו על כנם ללא שינוי. הוועדה הרפואית העליונה התרשמה, כי עיקר החמרה נבעה מתגובה למות אמו, ולשיטתה, תגובה נפשית זו היתה צריכה להיות מוחרגת מהערכת החמרה, שכן היא מנתקת את הקשר הסיבתי בין מצבו הנפשי לבין הרדיפות שחווה כתינוק. כנגד החלטה זו הגישה הקליניקה ערעור לבית המשפט המחוזי. במסגרת הערעור טענו שתי טענות מרכזיות. האחת, כי בבואה להעריך החמרה אין הוועדה מוסמכת לעסוק בשאלות של קשר סיבתי אלא להתמקד בשאלת מצבו הנפשי הכללי של הנבדק בפניה ולהעריך את שיעור נכותו העדכני וזאת בלבד. לשיטתנו, המערער לא הביא עמו מצב חדש או מחלה חדשה אלא החמרה במצבו הקיים והמוכר – בתסמינים הפוסט טראומטיים והדיכאוניים – כחלק מהאופן בו הוא מגיב לנסיבות החיים המשתנות ולאירוע מות האם אשר נכלל בתוכן. שנית, גם אם נלך בדרכה (המוטעית לדעתנו) של הוועדה ונחפש קשר בין אירוע מות האם לבין השואה על מנת לבסס הכרה בהחמרה, הרי בנקל נמצא קשר כזה ואף קשר הדוק. חוויית השואה של המערער היא חוויה של תינוק שורד, אשר שרד אך ורק בזכות אמו בנסיבות קיצוניות של סכנה, בריחה וחרדה. האם היוותה עוגן וגורם מעניק חיים וביתר שאת לאור המציאות המשפחתית והסביבתית הקשה בשואה. כיצד, אם כן, אפשר לנתק את אובדן האם מטראומת השואה, בגינה יש למערער הכרה מלאה?

תוצאה: סמוך לדיון בערעור הסכימו נציגי הרשות, כי הדיון יחזור לוועדה רפואית עליונה אשר תיקח בחשבון את החמרה במצבו הנפשי בעקבות מות אמו במכלול הערכת נכותו. להסכמה ניתן תוקף של פסק דין. בדיון נוסף שערכה הוועדה שוב נדחתה בקשתו של המערער מבלי שנתנה התייחסות להסכמות אליהן הגיעו הצדדים ולטענות העורר שהוגשו בכתב. על החלטה זו הגשנו ערעור נוסף. לפני שנשמע הערעור הנוסף התכנסה ועדה חוזרת אשר אישרה את ההכרה בהחמרה במצב נפשי ואחוזי הנכות הנפשית הועלו מ 40% ל 50% כולל תקנה 12.

תיקים נוספים בהם טיפלה הקליניקה במהלך שנה"ל תשע"ד

1. **ציפורה פייגה גוטמן:** בקשתה של ציפורה להכרה נדחתה בטענה כי ציפורה ביטלה את אזרחותה הישראלית בעת ששהתה בלוקסמבורג (והידשה אותה לאחר ששבה לישראל). בבקשה לרשות טענה הקליניקה, כי יש ליישם את סעיף 3 לחוק באופן מהותי ולא פורמלי ולבחון כל מקרה לגופו. נטען כי ביטול האזרחות ע"י ציפורה נבע מהרצון לחזק את זיקת המשפחה, שהתגוררה אז בלוקסמבורג, לישראל (מימון לימודי הבן באוני' העברית לדוגמא). על כן אין לזקוף עובדה זו לחובתה היום, לאחר ששבה להיות תושבת ואזרחית ישראלית והיא מבקשת לקבל הכרה כניצולת שואה. טרם נתנה החלטה בבקשה.
2. **אפריים הרשקו:** בקשתו של מר הרשקו לקבלת תגמולים מכוח שהייתו במחנה עבודה נדחתה בטענה של העדר ראיות לשהייתו במחנה. לימים הוכר מר הרשקו מכוח הלכת העוצר. הקליניקה איתרה מסמכים שיש בהם כדי לתמוך בטענת השהייה במחנה עבודה ופנתה בבקשה לקבל הכרה ותגמולים רטרואקטיביים מיום הגשת הבקשה הראשונה.
3. **טובה זיטמן:** הקליניקה סייעה לגבי זיטמן לקבל הכרה בלי"ד ממנו היא סובלת, וכן הביאה לתיקונו של עוול בין שנתיים, אשר נבע מטעות של הרשות בעדכון אחוזי נכותה. כמו כן הגישה הקליניקה גם בקשה להחמרה במצבה הנפשי, וגבי זיטמן ממתנה לדיון בוועדה הרפואית העליונה לאחר שבקשתה נדחתה על ידי הוועדה המקומית.
4. **שאל לאל:** הקליניקה סייעה למר לאל לקבל הכרה בגין מחלת השחפת וקיב הקיבה מהם סבל עם עלייתו ארצה. כיום עמלה הקליניקה גם על איתור מסמכים להוכחת קיומה של מחלת לב ממנה סובל מר לאל מזה שנים ארוכות.
5. **מרים יגן:** הקליניקה סייעה לגבי יגן לקבל הכרה עבור סרטן ריאות. כמו כן הקליניקה הגישה עבורה בקשה להחמרה באוסטיאופורוזיס שנגרמה לה עת נפלה ושברה את ירכה. בבקשתה התקבלה אולם אחוזי הנכות החדשים שנקבעו לה לא שיקפו נכונה את מצבה, ועל כן הגישה עבורה הקליניקה ערעור לוועדה הרפואית העליונה. טרם התקבלה החלטה.
6. **מרדכי יוהן:** הקליניקה ליוותה את מר יוהן בבקשתו לקבלת הכרה עבור אוסטיאופורוזיס, וכיום היא מלווה אותו בהליך הערעור על החלטת הוועדה הרפואית שדנה בהחמרה במצבו הנפשי.
7. **סאסי שלום:** הקליניקה מסייעת למר סאסי בהגשת בקשה לתיקון גיל שעתידה להיות מוגשת לביהמ"ש לענייני משפחה ברמת גן, במטרה לקבוע כי שנת לידתו הינה שנת 1943 ולא שנת 1945 כפי שנכתב בתעודת זהותו. הצלחה בבקשה שכזו תאפשר למר סאסי לקבל הכרה כניצול שואה מכוח הלכת העוברות.
8. **דב מיטלמן:** בשנת 2001 הגיש מר מיטלמן בקשה לקבל הכרה כניצול שואה, אך קיבל מענה רק בשנת 2013. הקליניקה הקליניקה הגישה עבורו בקשה לקבלת תגמולים רטרואקטיביים מיום הגשת הבקשה, וכן בקשה להשלמת הכנסה – טרם התקבלו החלטות בבקשות אלו. בנוסף סייעה הקליניקה למר מיטלמן בהעלאת אחוזי נכותו הכללית מ-37.5% ל-63% באמצעות בקשה להכרה בסרטן מעי גס ובקשה להחמרה במצבו הנפשי.
9. **אליהו שבלסקי:** הקליניקה הגישה עבור מר שבלסקי ערר על החלטת הרשות שלא להכיר בו כניצול שואה, בטענה כי לא הוכיח את שהותו בגטו קובנה. במסגרת הערר איתרה הקליניקה ראיות רבות בדמות תצהירים, מסמכים מהחברה להשבה ודפי עד שיש בכולם יחד כדי להוכיח את שהותו בגטו. דיון בתיק נקבע ליום 3.9.2014.

תיקים נוספים אשר הטיפול בהם הסתיים במהלך שנה"ל תשע"ד

10. **יהודה כחלון:** הקליניקה סייעה למר כחלון להעלות את אחוזי נכותו מ-25% ל-75% באמצעות הגשת בקשה לעיון מחדש בהחלטה שלא להכיר בנכות העיניים של מר כחלון כקשורה לרדיפות. בבקשה פרסנו תשתית עובדתית מקיפה ומעמיקה מזו שהיתה בפני הרשות בעת קבלת ההחלטה והראנו מדוע מבחינה הסתברותית יש להכיר בקשר סיבתי.
11. **רינה רמון ותמר מור טרי:** האחיות תמר ורינה פנו לקליניקה לאחר שבקשתן להכרה כניצולות נדחתה על ידי הרשות על בסיס תנאי התושבות המופיע בסעיף 3 לנר"ן. לעמדת הרשות עשרים וחמש השנים בהן שהו האחיות בארצות הברית במהלך חייהן מנתקת את זכאותן. בבקשה הראנו הקליניקה מדוע נסיבות חייהן של

האחיות עומדות במבחני הפסיקה הגמישים לתנאי התושבות. הבקשה התקבלה והאחיות מוכרות כיום כניצולות שואה.

12. **אדריאן קופרמן:** הקליניקה סייעה למר קופרמן בייצוג מול הוועדות הרפואיות השונות בנושא של החמרה נפשית, וסייעה לו בהעלאת אחוזי הנכות הנפשית מ 62.5% ל- 75%. כמו כן הגישה הקליניקה עבור מר קופרמן ערעור לבית המשפט המחוזי בטענה שזכותו לייצוג נפגעה עת נמנעה נכוחות של עו"ד מייצג באחת מהוועדות – הערעור התקבל.

13. **עובדיה אשכנזי:** הקליניקה סייעה למר אשכנזי, באמצעות בנו, בהליכי מו"מ עם עוה"ד קודם שסייע לו בהליכי ההכרה הראשוניים. עוה"ד דרש לקבל שכ"ט גם עבור הליכים אותם ביצע מר אשכנזי עבור אביו עצמאית. בסיועה של הקליניקה הגיע מר אשכנזי לפשרה עם עוה"ד, ובמקום 27,500 ₪ שנדרש לשלם, שילם בסופו של יום 16,000 ₪ בלבד.

הקליניקה לדיור, קהילה ומשפט

במהלך שנת הלימודים תשע"ד למדו בתכנית עשרים סטודנטים: 16 סטודנטים למשפטים וארבעה סטודנטים לתואר שני מהמסלול לארגונים וארגוני שינוי חברתי שבחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה שבאוניברסיטה, שהונחו על-ידי פרופ' נטע זיו (המנחה האקדמית), עו"ד ענת רודניצקי (100% משרה) ועו"ד וסים נחאס (100% משרה – מועסק על ידי עמותת "אלרביטאי").

במהלך השנה האחרונה עסקה הקליניקה בהיבטים תיאורטיים וישומיים של סוגיות מגוונות העוסקות בדיור. השיעורים העיוניים העניקו לסטודנטים את התשתית הדוקטרינרית, התיאורטית והביקורתית לעבודתם המעשית, וההתמקדות בשיעורים היתה בתחום הדיור בישראל, דיור בר-השגה, דיור ציבורי והתחדשות עירונית. נושאי השיעורים כללו דיון באסטרטגיות לשינוי חברתי ובמקומו של פיתוח קהילתי-כלכלי בתוכם, בהיסטוריה של העיר יפו (תוך התמקדות בתחום מצוקת הדיור ותופעת הג'נטריפיקציה), תיאוריות של עוני, מדיניות דיור בישראל ומקומה המשתנה של המדינה באחריות על הקצאת משאבי דיור. כמו-כן, עסקנו לעומק בסוגית הזכות לדיור במשפט, דיור ציבורי, חוק הגנת הדייר (בהקשר של נכסי רשות הפיתוח), מנגנוני התחדשות עירונית ודיור בר השגה. בכל אלה ניתנה לסטודנטים ההזדמנות לקשור בין הדיונים העקרוניים בשיעורים לבין המהלכים המתקיימים כיום בישראל בתחום הדיור, ועבודתם המעשית.

במהלך השנה המשיכה הקליניקה בקידום והובלת שני פרויקטים להתחדשות עירונית המתרחשים ביפו: האחד ממוקם במתחמי המגורים "קדם" ו"שם הגדולים", שבשכונת ג'בליה בדרום יפו, והשני בין שדרות ירושלים לרחוב הבעש"ט. מטרת הפרויקטים הן חברתיות וכוללות את העלאת רמת חייהם של תושבי המתחמים; שיפור המצב הדיורי של הדיירים הקיימים, הנמנים עם אוכלוסיות עניות בישראל; הגדלת הצע הדיור ביפו (בקדם ובשם הגדולים הגדלת הצע הדיור מכוונת לאוכלוסייה הערבית היפואית, הסובלת ממצוקת דיור קשה); בניית דיור להשכרה לטווח ארוך (במתחם הבעש"ט) ויצירת תמהיל הכנסת מתון (מעמד סוציאקונומי נמוך ומעמד סוציאקונומי בינוני) במתחמי קדם ושם הגדולים, הסובלים משורה ארוכה של בעיות חברתיות וכלכליות קשות, בדגש על הישארותה של האוכלוסייה הקיימת במתחמים ומשיכת אוכלוסייה חדשה, שתצליח להשתלב במרקם הקהילתי הקיים במתחמים. בנוסף, מודל העבודה הוא כזה שבו הדיירים בשיתוף עם הקליניקה הם אלו שמחליטים לגבי החלופה התכנונית המועדפת עוד בטרם כניסת יזם לתמונה. בדרך זו, פערי הכוחות בין הדיירים ליזם, כפי שבאים לידי ביטוי בפרויקטים אחרים של התחדשות עירונית, מטשטשים.

בנוסף העניקו הסטודנטים סיוע משפטי פרטני לדיירי דיור ציבורי והיו מעורבים בניסוח הצעת חוק בנושא עדכון תקרת ההנחה לרכישת דירה לפי חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה), תשנ"ט-1998, שנכנס השנה לתוקף. העבודה המעשית במסגרת פרויקטים אלה דרשה מהסטודנטים לפתח כישורים של חשיבה יצירתית, יזמות חברתית ועבודת צוות לצד לימוד משפטי דקדקני של הסוגיות הרלוונטיות בתחום התכנון והדיור. הסטודנטים נפגשו עם גורמים המעורבים בפרויקטים השונים לרבות נציגי הקהילה המקומית, נציגי רשויות התכנון, נציגי חברת הדיור הציבורי המשכנת - חלמיש, נציגי רשות מקרקעי ישראל, משרד אדריכלים ומשרד לשמאות מקרקעין המלווה את הפרויקטים, וקיימו מידי שבוע חשיבה משותפת שהתבססה על איסוף חומרים, הצגתם ועיבודם לכדי תכנית פעולה.

להלן פירוט הפרויקטים השונים בהם לקחו הסטודנטים חלק במהלך השנה החולפת:

התחדשות עירונית במתחמי המגורים "קדם" ו"שם הגדולים"

פרויקט זה נועד לגבש וליישם תכנית להתחדשות עירונית ופיתוח כלכלי במתחמי המגורים "קדם" ו"שם הגדולים", שמחצית מדייריהם הם דיירים בדיור ציבורי, וזאת כאמצעי להתמודדות עם שורה של קשיים חברתיים, פיזיים וכלכליים ארוכי שנים המאפיינים את המקום.

במקביל לשיעורי הקליניקה, נערך קורס אקדמי נפרד בבית הספר לאדריכלות, בהנחייתם של פרופ' אילה רונאל והאדריכל איתן מן. ישיבות הצוות של הסטודנטים משלש הדיסציפלינות (משפטים, סוציולוגיה ואדריכלות) נערכו ברובן במשותף. הפרויקט נעשה בשיתוף עם העמותות היפואיות "דארנא" ו"אלרביטא".

מבחינה תכנונית, שואף הפרויקט לנצל את זכויות הבניה הקיימות במתחמים ולהוסיף זכויות מכוח שינוי תב"ע, לחזק את המבנים, להתקין מעליות, לשפץ את חדרי המדרגות, הכניסות והדירות הקיימות, ולהוסיף דירות חדשות במתחם "שם הגדולים". בנוסף, שואף הפרויקט לבנות בנין חדש למגורים על חורשת זיתים הפנויה, הגובלת במתחמים, וזאת משום שמיצוי מלוא זכויות הבניה במתחמים הקיימים אינו מספיק לשם הפיכת הפרויקט לכדאי כלכלית. חורשה זו היא מעתודות הקרקע הפנויות האחרונות ביפו ונמצאת בבעלות רשות הפיתוח ובניהול רשות מקרקעי ישראל. במהלך השנה התקדם הפרויקט באופן הבא:

- דיונים מול רשות מקרקעי ישראל לצורך קבלת הקרקע הפנויה (חרשת הזיתים) בפטור ממכרז ובהנחה של 80% מערכה השוקי - לאחר שרשות מקרקעי ישראל חזרה בה מכוונתה לשווק את חורשת הזיתים במרכז פתוח ולכל המרבה במחיר, החלה סדרת התדיינויות מול מנהל הרשות, מר נצי ליברמן, במטרה להקצות את המגרש לטובת הפרויקט בפטור ממכרז ובהנחה המקסימלית הקבועה בהחלטת 1303 של מועצת מקרקעי ישראל. מכוח החלטה זו, לרשות יש סמכות להקצות קרקע פנויה הגובלת במתחמים להתחדשות עירונית בפטור ממכרז ובהנחה של עד 80% מערכה השוקי, בהינתן שבלעדיה פרויקט ההתחדשות לא יוכל לצאת לפועל בשל אי כדאיות כלכלית. נכון לעכשיו נראה כי בכוונת הרשות לאפשר את קבלת הקרקע בתנאים שפורטו.
- הקמת מינהלת לפרויקט - עם רתימת עיריית תל אביב-יפו לפרויקט, החליט מנכ"ל העירייה, מר מנחם לייבה, על הקמת מינהלת עירונית לקידומו של הפרויקט. בראש המינהלת עומד מנכ"ל המשלמה ליפו, עמי כץ, ושותפים בה גורמי תכנון, רווחה ונכסים מטעם העירייה והמשלמה, העמותות המקומיות, נציגי דיירים והקליניקה. במהלך השנה קיימה המינהלת שלש פגישות עבודה פנימיות ופגישה עם מנהל רשות מקרקעי ישראל. עוד הוחלט כי העירייה תהייה הזמית לצורך שינוי התבע הנדרשת לצורך קידום הפרויקט.
- הצעת חלופות תכנונית - במהלך השנה נבחנו שתי חלופות תכנוניות, הכוללות את הבינוי החדש בחורשת הזיתים והרחבת הדירות. הצעות אלו אושרו על ידי גורמי התכנון בעירייה, הוצגו לנציגי הדיירים במתחם השם הגדולים, וממתינות לאישור הדיירים.
- רכישת הדירות הציבוריות על ידי היוזם לשם הפיכת דיירי הדיור הציבורי לבעלים על דירותיהם בתמורה לקבלת זכויות בניה - עם כניסתו לתוקף של חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה) בתחילת 2014 והאפשרות לרכוש את הדירות הציבוריות, ביקשו דיירי הדיור הציבורי לאפשר להם לרכוש את דירותיהם במסגרת הפרויקט. לשם כך, יזמה הקליניקה הצעה לפיה יזם הפרויקט ירכוש עבור הדיירים את דירותיהם ובתמורה יקבל את זכויות הבניה הנוספות שלהם (כלומר, דירותיהם לא יורחבו לפי הוראות תמא 38(1), אלא ימסרו ליזם, שינייד אותן לחורשת הזיתים וישתמש בהן לבנית דירות חדשות למכירה).
- בחינת ההצעה לבניה במימון ציבורי (חברה עירונית ממשלתית) - בשל העדר כדאיות כלכלית עקב היוזמה לממן את רכישת הדירות הציבוריות לדייריהן, נשקלת בימים אלה ההצעה לשילוב חברה עירונית כיוזמת, שתסתפק ברווח יזמי נמוך יותר. נכון להיום ישנן אינדיקציות חיוביות ביחס לרצונה של העירייה לגייס חברה עירונית שתשמש יזמת לביצוע הפרויקט.
- הקצאת יחידות הדיור החדשות לאוכלוסייה הערבית המקומית - בשל מצוקת הדיור הקשה בקרב האוכלוסייה הערבית היפואית, נבחנת על ידי הרשויות (רשות מקרקעי ישראל ועיריית תל

אביב-יפו) האפשרות לייעד את כל הדירות החדשות במתחמים לאוכלוסיה זו. אפשרות זו נבחנה ואושרה באופן עקרוני על ידי מנהל רשות מקרקעי ישראל וכפופה לאישור היועמ"ש. יצוין כי מטרת הפרויקט היא לאפשר את מכירת הדירות החדשות במחירים נמוכים משמעותית מהמחירים שבהם נמכרות בפועל דירות חדשות למגורים השוכנות לאורך חוף הים.

- הגשת התנגדות לתכנית המתאר של העיר תל אביב-יפו – על פי תכנית המתאר שהופקדה להתנגדויות, הבניה באיזורי המתחמים תוגבל עד לגובה של ארבע קומות. משכך, הגישה הקליניקה התנגדות לתכנית וביקשה לאשר בניה עד לגובה 6.5 קומות בטענה כי אלמלא תאושר בנייה של 2.5 קומות נוספות במתחם "שם הגדולים" ובנייה של 6 קומות על חורשת הזיתים, לא יוכל פרויקט ההתחדשות לצאת אל הפועל בשל העדר כדאיות כלכלית. *בחודש יוני התקבלה ההתנגדות ואושרה בניה באיזור עד לגובה של 6.5 קומות.*
- לגליזציה ומכירה למחזיקים שונים בנכסי רשות הפיתוח המנוהלים על ידי עמידר – לשם קידומו של הפרויקט, התנה מנהל רשות מקרקעי ישראל את תמיכתו בפרויקט בתמיכתן של העמותות המקומיות בהליך הלגליזציה. כחלק מהליך זה ניסחה רשות מקרקעי ישראל בשיתוף עם עמידר מסמך עקרונות שיוכל להקנות מעמד משפטי מוסדר למחזיקים בנכסים ולאפשר את מכירתם. המסמך הועבר לידי הקליניקה והעמותות להערות במטרה להגיע להסכמות משותפות. עיקר המלצותיהן של הקליניקה והעמותות נסובו סביב הגדלת אחוזי ההנחה שינתנו לדיירים המוגנים ברכישת דירתם, הקטנת הנטל הראייתי המוטל על הדיירים להוכחת החזקתם בנכס כדיירים מוגנים, הקמת ועדת חריגים בהשתתפות נציגי רווחה ועמותות מקומיות וכו'. במהלך חודשי הקיץ צפויים להתחיל דיונים עם נציגי רשות מקרקעי ישראל ביחס להצעת הקליניקה.
- הצעת פתרונות חברתיים ותכנוניים לטווח ביניים – על מנת להשיג את המטרות החברתיות אליהן שואף הפרויקט, ובשל ההנחה כי לכל פתרון דיורי שיבחר חייבת להתלוות תכנית חברתית שתנסה להתמודד עם האתגרים עמם מתמודדים דיירי המתחמים, הועלו מספר הצעות להתערבות קהילתית כדוגמת בניית והפעלת מועדונית לילדי המתחמים, יצירת חיבורים ונקודות ממשק קהילתיים בין שני המתחמים, חיבור פיזי של המתחמים לפארק הסמוך, העתקת פחי האשפה המרוכזים בלב המתחמים ומהווים הפרעה תברואתית קשה לאחד הצדדים וכו'. הפתרונות הוצגו לנציגי הדיירים ואושרו על ידם.
- אסיפות דיירים – במהלך השנה התקיימו מספר אסיפות דיירים שנועדו לשתף את הדיירים בעבודה על הפרויקט ולקבל את תמיכתם בו. במסגרת זו, נתבקשה הקליניקה לשנות את מתווה הפרויקט כך שיכלול גם את רכישת הדירות הציבוריות ובעקבותיה שונו הנחות היסוד של הפרויקט ונשקל שיתוף פעולה יזמי עם חברה עירונית-ממשלתית.
- עדכון התכנית העסקית – השינויים בחלופות התכנוניות, כמו גם בחינת ההצעה לרכישת הדירות הציבוריות, חייבו עדכונים שוטפים בתכנית העסקית לשם הצגתה לרשויות התכנון ולרשות מקרקעי ישראל במו"מ לקבלת חורשת הזיתים בפטור ממכרז ובהנחה המקסימלית הקבועה בהחלטה 1303.
- ליווי פרטני של דיירי הדיור הציבורי – במהלך השנה המשיכו הסטודנטים בליווי ומתן סיוע משפטי לדיירי הדיור הציבורי בהסדרת חובותיהם מול החברה המשכנת, ניסוח פניות לחברה המשכנת ולרשויות העיריה והרווחה, הגשת ערעורים על קביעת גובה שכר הדירה וכו'. כמו-כן, ניתן סיוע פרטני לכ-20 משפחות שביקשו ליווי בהליך רכישת הדירה הציבורית שלהן מכוח חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה). בנוסף, סייעו סטודנטיות בהכנת ערר לועדה הציבורית העליונה במשרד הבינוי והשיכון בשל אי הכרה בדייר כ"דייר ממשקי".

עבודתם המעשית של הסטודנטים התמקדה בתחומים הבאים:

1. גיבוש אסטרטגית הפעולה בעבודה על הפרויקט.
2. הכנת נייר עמדה המציג את עמדת הקליניקות והעמותות המקומיות ביחס למסמך הלגליזציה שהועבר אלינו מרשות מקרקעי ישראל.
3. הגשת התנגדות לתכנית המתאר של העיר תל אביב-יפו.
4. הכנת חוות דעת משפטית אודות ייעוד פרויקטים לבניה לאוכלוסיות מוגדרות.
5. הכנת חוות דעת משפטית אודות רכישת דירות לפי חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה) במקרים שבהם הדיירים מצויים בעיצומם של תהליכי הוצאה לפועל ופשיטת רגל.
6. הכנת חוות דעת משפטית לשם קבלת פטור מהיטל השבחה מהרשות המקומית.
7. הכנת אסיפות דיירים וכתביבת דפי מידע לדיירים אודות האפשרות לרכישת הדירות לפי הוראות חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה).
8. הכנת חוות דעת משפטית אודות התארגנות דיירים, הקמת נציגות והסדרת היחסים המשפטיים בין הדיירים לבין הנציגות לשם ההתקדמות בפרויקט והעבודה מול הדיירים.
9. ליווי וסיוע פרטני לתושבי המתחמים.
10. הגשת ערר לוועדה הציבורית העליונה במשרד הבינוי והשיכון.
11. השתתפות בפגישות שנערכו עם הרשויות השונות לגבי הפרויקט.

הצעת לתיקון חוק הדיור הציבורי (זכויות רכישה), תשנ"ט-1988

במהלך שנת הלימודים ניסחו הסטודנטים הצעה לתיקון תקרת ההנחה הניתנת לדיירים המבקשים לרכוש את דירותיהם מכוח החוק. על פי החוק, ההנחה לדיירי הדיור הציבורי ברכישת דירתם תנתן עד לגובה של 705 אלף ש"ח. אם מחירה של הדירה יוערך בסכום גבוה יותר על ידי השמאי הממשלתי, יאלץ הדייר להשלים את יתרת הסכום מכיסו (ללא הנחה).

מאחר ותקרת ההנחה עודכנה לאחרונה רק בשנת 2008, בעוד שנתוני משרד הבינוי והשיכון מראים כי במהלך 5 השנים האחרונות עלו מחירי הדיור בישראל בשיעור של 50%, הציעה הקליניקה לעדכן את תקרת ההנחה למיליון שקלים.

בהצעת החוק טענה הקליניקה כי תיקון זה מתחייב על מנת להגשים את מטרת החוק, שכן בעת שבה נקבעה התקרה היא איפשרה לרבים מדיירי הדיור הציבורי - כולל דיירים המתגוררים באזורי ביקוש - לרכוש את הדירות בהנחה משמעותית. הותרת התקרה על כנה עלולה לסכל את האפשרות של רבים מדיירי הדיור הציבורי, במיוחד באזורי ביקוש, מלממש את זכותם לרכוש את דירת מגוריהם.

התחדשות עירונית בבעש"ט

הסטודנטים בקליניקה בשיתוף שני סטודנטים מהקליניקה ליזמות עסקית וצדק כלכלי (בהנחיית עו"ד גליה פיט) והעמותות המקומיות "דארנא" ו"אלראביתא" המשיכו השנה בקידום תכנית להתחדשות עירונית ופיתוח חברתי – כלכלי, במתחם בן 10 בניינים ביפו, בקרקע פרטית הממוקמת בצומת שבין שדרות הבעש"ט לבין שד' ירושלים. במתחמים מתגוררות כ-180 משפחות יהודיות וערביות שחלקן מחזיקות בדירות בשכירות וחלקן בבעלות פרטית. בשל מצבם הפיסי של המבנים המיושנים, מציעה התכנית לדיירים הריסת הבניינים ובנייה חדשה מכוח תמ"א 38(2) ובניית רצועה מסחרית לאורך שדרות ירושלים. חלקן של הדירות החדשות יושכרו לטווח ארוך והאחרות ימכרו.

עבודתם המעשית של הסטודנטים התמקדה בתחומים הבאים:

1. סדנאות לדיירים בנושאי התחדשות עירונית – נועדו להקנות לדיירי המתחם ידע תיאורטי ומעשי אודות מנגנוני התחדשות עירונית (תמ"א 38(1), תמא 38(2) ופינוי-בינוי) לקראת הצגת החלופות התכנוניות שיוצעו להם. הסדנאות הוכנו והועברו על ידי הסטודנטים והתקיימו בעמותת החצר הנשית" הסמוכה למתחם.

2. סקר צרכים

- ניסוח שאלון הנוגע לחיי התושבים במתחם, אופיו הקהילתי של המתחם, השימושים במרחבים הציבוריים, נתונים דמוגרפיים והעדפות בנוגע להתחדשות עירונית (עיבוי או הריסה ובניה מחדש).
- ביצוע הסקר (ראיונות אישיים) בקרב 100 משפחות המתגוררות במתחם.
- עיבוד הסקר והצגתו בפני השותפים לפרויקט וגורמי תכנון רלוונטים ברשות המקומית.

הסקר נכתב ועובד על ידי סטודנטיות מהחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה ונערך על ידי כל הסטודנטים בקליניקה.

3. קידום תכנית אדריכלית – בעקבות רצונות הדיירים, כפי שהובעו בסקר הצרכים, שונתה הנחת המוצא של התכנית האדריכלית כך שבמקום עיבוי הבניינים הקיימים, תוצע לדיירים חלופה של הריסה ובניה מחדש (מכוח תמ"א 38(2)). כך יוצע לדיירים לשנות את המבנה המרחבי של המתחם, כך שיאפשר גיבוש חיי קהילה על ידי יצירת מרחבים וחללים פנימיים משותפים ובניה מעגלית של הבניינים.
4. קידום תכנית עסקית – עדכון התכנית העסקית כך שתכיל את הפרמטרים המשתנים החדשים (הריסה ובניה מחדש, שילוב של השכרה ארוכת טווח וכו') ותרחיב בסוגיות של מיסוי מקרקעין. במסגרת זו, סייעו הסטודנטים בהכנת חוות דעת משפטיות אודות החיוב בהיטלי השבחה, מס שבת, השלכות תיקון 101 לחוק התכנון והבניה על הכדאיות הכלכלית וכו'.
5. הכנת חוות דעת אודות הקמת נציגות דיירים – לשם ההתקדמות בפרויקט והעבודה מול הדיירים, הוכנה חוות דעת אודות אופן הקמת נציגות דיירים והסדרת היחסים המשפטיים בין הדיירים לבין הנציגות.
6. הכנת חוות דעת אודות אופן חלוקת הדירות החדשות על ידי הדיירים הקיימים – הריסת המבנים הקיימים ובניית הבניינים החדשים, תוך יצירת שינוי מרחבי במתחם, מעלה שאלות אודות אופן חלוקת הדירות החדשות בקרב הדיירים הקיימים. במסגרת חוות הדעת, בחנו הסטודנטים דרכים מקובלות בארץ ובעולם לחלוקת הדירות החדשות לדיירים הקיימים וגיבשו הצעה למודל אופטימלי חדש, המשלב מספר מנגנונים ידועים הנהוגים בארץ.
7. הכנת חוות דעת אודות התמודדות עם דיירים פולשים בפרויקטים להתחדשות עירונית – מאחר ושליש מדיירי המתחם פלשו במהלך השנים לחצרות המשותפות, ובשל החשש כי אלה ינסו לבקש תמורה גדולה יותר בהשוואה לשאר הדיירים במסגרת פרויקט ההתחדשות, נבדקו דרכי פתרון למצבים דומים שארעו בעבר והוצע מודל חדש להתמודדות עם תופעה זו.
8. בחירת מודלים תאגידיים וקהילתיים שונים לביצוע התחדשות עירונית (CDC) - ה CDC (Community Development Corporation) פועלים בדרך כלל כגופים ללא חלוקת רווח שמטרותיהם ליזום, להקים ולנהל פרויקטים של ההתחדשות העירונית - לטובת דיירי המקום ולמימוש פרויקט דיור בר השגה. במסגרת זו, בחנו הסטודנטים מהקליניקה ליזמות עסקית וצדק כלכלי אופני התאגדות קהילתיים, ללא כוונת רווח, להתחדשות עירונית והציעו מודל ראשוני להקמת גוף קהילתי לניהול הנכסים שיוקמו בפרויקט ולמנף זאת בעתיד לארגון שיוכל גם לפעול בנעליו של יזם של ממש, תוך שימור רווחי היזמות לקהילה עצמה.

את הפרויקט בבעש"ט ליוו השנה שני גופים מקצועיים:

משרד אדריכלים "קיסלוב קיי" - המשרד אחראי על התכנון האדריכלי של הפרויקט. הקליניקה משמשת כמתווכת של הנתונים הנאספים מהשטח וצרכי הדיירים על מנת להציע קווים מנחים שעליהם תתבסס העבודה התכנונית.

משרד "פז כלכלה והנדסה" לשמאות נדל"ן - המשרד אחראי על ההערכה הכלכלית של הפרויקט, ועובד בשיתוף פעולה מלא עם הקליניקה ועם משרד האדריכלים במטרה לקבל את כל הנתונים הרלוונטים לעריכת הבדיקה הכלכלית.

בימים אלו מתגבשת חלופה תכנונית שתוצג בפני הדיירים ורשויות התכנון, ומתנהלים מגעים מול יזם שמעוניין במודל המשלב בניה למכירה ולהשכרה לטווח ארוך. במקביל נעשית הערכות להקמת נציגות דיירים בשנה"ל הבאה.

(סדנת דיירים- פינוי בינוי, 11.03.14, החצר הנשית-יפו)

הקליניקה לזכויות עובדים

מבוא

בשנה החולפת בקליניקה לזכויות עובדים, כיהנה ד"ר הילה שמיר כמנחה האקדמית, עורכי-הדין איתי סבירסקי, רחלי אידלביץ' ועדן שטה כיהנו כמנחים קליניים, והשתתפו בקליניקה שמונה עשר סטודנטיות וסטודנטים. הקליניקה עסקה בסוגיות שונות של עולם העבודה ושל קידום זכויות עובדים, תוך שימוש בכלים של התארגנויות עובדים, קידום מדיניות, וניהול תיקי ליטיגציה עקרוניים.

ההתמקדות בנושא העבודה אפשרה העמקה מקצועית ואקדמית, כאשר ההצלחה בהמשך פיתוח התחום החדשני יחסית של התארגנות עובדים, בשילוב עם פיתוח פרויקט לקידום תעסוקת נשים ערביות, המשיכו את הדגש שנבנה על עריכת-דין קהילתית, אשר פועלת לשינוי באמצעות העצמת הקהילה, אך תוך שימוש משמעותי מאוד במשפט. לצד זאת, נמשכה עבודה רבה עם הכלים המשפטיים הסטנדרטיים יותר של ליטיגציה עקרונית.

השיעורים בכיתה נפתחו בהיכרות בינאישית ועם תכני הקליניקה, ולאחריה דיונים על פרשת השביתה בנמלים בנושא אקטואלי נבחר. לאחר מכן נפרסו מספר שיעורי מבוא או שיעורים תיאורטיים, ביניהם שיעורים על התארגנות עובדים כאמצעי לאכיפה עצמית של זכויות ולהעצמה, מחקר משפטי והתחלת טיפול בתיק, תפקיד בית הדין לעבודה והציפיות שלנו ממנו, ייצוג אוכלוסיות חלשות, הפרטה והעסקה קבלנית, וסוגיות בהסכם קיבוצי. בהמשך הוקדשו 11 שיעורים לדיונים על התיקים המטופלים על-ידי הסטודנטים, בהם הובילו הסטודנטים המטופלים את הצגת התיקים ולרוב גם את הדיון אודותיהם. במקום אחד השיעורים קיימנו ביקור ממושך בכנסת, אשר כלל השתתפות בדיון רלוונטי בוועדת העבודה והרווחה, פגישה עם היועצת המשפטית של הוועדה, פגישה עם מקדמת המדיניות של האגודה לזכויות האזרח, וכן פגישה עם ח"כ מכהנת. קיימנו מספר הרצאות אורח: פרופ' נטע זיו בנושא אתיקה מקצועית, גבי יפית יצחק בנושא התאגדות הסגל הזוטר באוניברסיטה הפתוחה, ד"ר טלי רגב על מושגי יסוד בכלכלת עבודה, עו"ד עופר יוחננוף (התאחדות התעשיינים) בנושא זווית הראייה של מעסיקים, וכן אירחנו מספר לקוחות בעת דיון על התיק שבו הם מיוצגים ע"י הקליניקה. בנוסף, הקדשנו שיעור לצפייה בסרט, והקדשנו שיעור אחר לדיון במסקנות הסטודנטים מהתרשמותם הבלתי-אמצעית מבתי הדין לעבודה, זאת לאחר סדרת ביקורים שהם חויבו לקיים בבתי הדין תוך הפקת דו"חות מפורטים על כל דיון ודיון בו צפו.

העבודה המעשית

להלן תתואר עיקר הפעילות המעשית בקליניקה בשנה החולפת, בחלוקה לתתי-הנושאים הבאים:

1. התארגנות עובדים
2. קידום תעסוקת נשים ערביות
3. התמודדות עם העסקה פוגענית בקרב עולים מאתיופיה
4. ליטיגציה עקרונית
5. קידום חקיקה ומדיניות בתחום זכויות העובדים
6. שונות

1. התארגנות עובדים

לרקע כללי על פרויקט התארגנות עובדים - אנא ראו בדו"חות השנתיים הקודמים של הקליניקה. בשנה החולפת חלה התקדמות נוספת בפעילות הפרויקט, הוקמו ולו התארגנויות חדשות והתארגנויות קיימות, ונוהלו תיקי ליטיגציה עקרוניים. כמו כן המשיכה להתבסס ההכרה בחשיבות פעילות ארגון כוח לעובדים כאלטרנטיבה איגוד-מקצועית ממשית ודמוקרטית.

התארגנות עובדות ומנהלות מעונות היום של ארגון נשי חירות

מזה כשנתיים ותשעה חודשים אנו מלווים את התארגנות עובדות 'ארגון נשי חירות', שהוא מפעיל מעונות היום הרביעי בישראל (לאחר נעמ"ת, ויצו"ו ואמונה). הארגון כולל 27 מעונות יום (בפיקוח משרד הכלכלה)

מקריית שמונה וקצרין בצפון ועד קריית מלאכי בדרום, בהם מועסקות כ- 300 עובדות. לאחר דרך ארוכה אותה ליווינו באופן צמוד- החל מאיגוד העובדות, גיבוש דרישות, הגעה ליציגות, ניהול משא ומתן אינטנסיבי במשך כשנה וארבעה חודשים, בסוף אוקטובר 2013 הגענו לחתימה על הסכם קיבוצי ראשון ומקיף בעמותה. המשא ומתן וההסכם הקיבוצי היוו קטליזטור להנהגת שיפורים דרמטיים בהתנהלות העמותה, כאשר בלית ברירה, רבים משיפורים אלו מיושמים גם באמצעות ההסכם הקיבוצי, לצורך העלאת העמותה על מסלול תקציבי וניהולי תקין. זאת על-מנת להבטיח את המשך קיומה ופעילותה של העמותה, את מימון ההסכם הקיבוצי ואת האפשרות והתקווה לשיפורי שכר משמעותיים יותר בהמשך הדרך. בשנה החולפת ולאחר חתימת ההסכם, ליווינו את הוועד באופן אינטנסיבי הן בישיבותיו שלו והן בישיבות מעקב מול ההנהלה בנוגע למחלוקות רבות בדבר אופן יישום הוראות שונות בהסכם. הליווי איפשר לסטודנטים חווייה חשובה של הכרת תקופה פוסט-הסכם-קיבוצי, תוך השוואת המשא ומתן וסעיפי ההסכם אל מול המציאות הנרקמת בשטח לאחר ההסכם הקיבוצי, התמודדות הוועד עם המחלוקות הנ"ל מול ההנהלה וגיבוש עמדותיו ודרכי פעילותו של הוועד מול ציבור העובדות לאחר ההסכם. את ההתארגנות ליוו השנה הסטודנטים עמית מיטלמן ואריאל דניאלי.

התארגנות הסגל הזוטר במכללת שנקר

מזה כשנתיים מסייעת הקליניקה לסגל הזוטר ב"שנקר – בית הספר הגבוה להנדסה ולעיצוב", להתאגד לראשונה. עד היום הסגל הזוטר במכללה, המונה כ-300 איש, מועסק במשך שנים בחוזים ארעיים ומפוטרי מדי סמסטר, מקבל שכר ללא כל התחשבות באלמנט הוותק, ללא אפיקי קידום או עידוד מחקר, ללא ביטחון תעסוקתי כלשהו, עם זכויות סוציאליות חלקיות, ולרוב בהעסקה חלקית אשר מאלצת אותו ללמוד במספר מוסדות אקדמיים ללא כל תנאים סוציאליים וביטחון תעסוקתי בכל אחד מהם. התארגנות זו, וההתארגנות של הסגל המקביל במכללה האקדמית תל-אביב-יפו (ראו להלן) הן ההתאגדויות הראשונות של המרצים מן החוץ במכללות המתוקצבות בישראל, ויש לכך השלכות רבות על שני המאבקים והמשאים-ומתנים הללו. בשנה החולפת בשנקר ליווינו את פגישות הוועד המרובות ואת אסיפות העובדים, את המשא ומתן הקיבוצי, הן מול הנהלת שנקר והן מול הוועדה לתכנון ותקצוב (הות"ת) במועצה להשכלה גבוהה, את השביתה שנערכה סמוך לפני הפסח וכן בשלושת השבועות הסמוכים לסוף סמסטר ב', את ההגעה למזכר הבנות מוסכם עם תום השביתה, ואת המשא ומתן להסכם קיבוצי מקיף. על הליווי השנה עבדו הסטודנטים יניב כהן ואייל טנא.

התארגנות הסגל הזוטר במכללה האקדמית תל אביב יפו

מזה כשנתיים מלווה הקליניקה את הסגל הזוטר במכללה האקדמית תל אביב יפו. הסגל הזוטר במכללה מועסק בתנאים הבעייתיים המתוארים לעיל לגבי הסגל בשנקר. בשנה החולפת ליווינו את המשא ומתן בין הצדדים, את הישיבות בועדת החינוך בכנסת, את השביתה סמוך לפני הפסח וסמוך אחרי הפסח ועד סוף סמסטר ב' (לרבות הגשת בקשה לצו מניעה למנוע מן המכללה את סגירת הסמסטר ולחייבה לחזור לשולחן המו"מ), את גיבוש מזכר ההבנות לקראת תום השביתה, ולאחריו את המשא ומתן להסכם קיבוצי מקיף. כמו בשנקר, מזכר ההבנות נועד לשמש בסיס להסכם הקיבוצי, ושיקף הישגים רבים וביניהם כניסה הדרגתית של מרבית המרצים מן החוץ למעמד עמית הוראה, עלייה ממוצעת בשכר בסך של כ-4%, העסקה רצופה של 6-12 חודשים, התחייבות ליצירת מנגנון לביטחון תעסוקתי, קרן השתלמות, קרן קשרי מחקר למימון כנסים והשתלמויות, אפיקי קידום למעמד הסגל הבכיר, ועוד. את ההתאגדות ליוו הסטודנטיות אור יהל-אסבג וספיר יפרח-נולדמן.

התארגנות עובדי הוט

בשנה החולפת ליווינו ובעיקר ייצגנו משפטית את התאגדות עובדי הוט, בסיוע הסטודנטיות יעל כהן ודניאל דוליצקי. עוד בסוף השנה הקודמת, הגשנו בקשה לצווי מניעה בעניין מיקורי החוץ הבהולים וההמוניים בהם נקטה הוט, והשגנו מיתון, הארכה ושיפור של האופן בו ננקטו המהלכים על-ידי הוט. באוגוסט 2013 הגשנו בקשה דחופה שעיקרה הכרה בכוח לעובדים כארגון היציג בהוט. באופן חסר תקדים, הליך זה נפרס על פני שנה שלמה, כאשר רק בימים אלו אנו מצפים לפסק-הדין. ההליך כלל השתלשלות מורכבת וראשונה מסוגה של בירור נתון לכאורה פשוט – מספר העובדים בהוט. השתלשלות זו כללה בקשות ותגובות רבות מספור, מספר דיונים, מינוי רואה חשבון מומחה מטעם בית הדין באמצעות לשכת רואי-החשבון, ועוד. במסגרת התיק נדונו מספר סוגיות משפטיות, ביניהן סוגיות התקדימיות כמו האם יש להכליל ביחידת המיקוח לצורך בדיקת יציגות את מי ששוהים בחל"ית ממושך ובחופשת לידה, וכיצד יש להגדיר ולהתייחס לחברי הנהלה בכירה בעת

בדיקת יציגות. כמו כן סוגיות משפטיות בדבר היקפה של יחידת המיקוח במקרה הספציפי, פרשנות חברות כפולה נוגדת, פרשנות ואופן החלטה של הלכת אל-בטוף, ועוד.

בחדש יולי 2014, לאחר שהוגשו כל סיכומי הצדדים, הגישה ההסתדרות הלאומית בקשה לבית הדין הארצי למחוק את ההליך הנ"ל, לאור היותה לטענתה הארגון היציג החדש בהוט ולאור הכרתה של הוט ביציגות חדשה זו. במקביל, הגישה הוט לבית הדין הארצי בקשה דומה אבל אחרת – למשוך את הדיון בתיק אליו ולקיים אותו ולהכריע בעצמו. כל זאת הוגש הן ביחס להליך הנ"ל והן ביחס לתיק מקביל בבית הדין האזורי, אשר היה מצוי באותו שלב, בין ההסתדרות הכללית לבין הוט, בעניין הכרעה ביציגות בחברת הוט-מובייל. לאחר התגובה שהוגשה מצידנו, ומצד ההסתדרות הכללית, נתן בית הדין הארצי פסק-דין, בו הוא מחק את בקשתה של ההסתדרות הלאומית, ודחה את בקשתה של הוט.

התארגנות עובדות הניקיון באוניברסיטת בן-גוריון

אנו מסייעים לליווי של התאגדות עובדות הניקיון באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המועסקות במשך שנים באמצעות מספר קבלני ניקיון. מדובר על כ- 250 עובדות ועובדים, מרקע סוציו-אקונומי נמוך וחלש במיוחד, רובן עולות ועולים מחבר העמים, מאתיאופיה ומדרום אמריקה, רובן אינן שולטות מספיק אם בכלל בשפה העברית, חוששות מאוד מהיעדר תעסוקה בדרום, חוששות מאוד מהממונים מטעם הקבלן, מאנשי ההסתדרות בדרום אשר בקשר עם הקבלן, ומחלק מהממונים באוניברסיטה. מדובר על נציגות או ועד ראשוניים בארץ בקרב עובדי ניקיון המועסקים באתר ספציפי דרך קבלן. בשנת 2011 חתמנו על הסכמים קיבוציים אשר היוו הסכם קיבוצי ראשון בישראל לעובדי קבלן אצל מזמין שירות – או באתר עבודה - ספציפי. עוד לפני חתימת ההסכמים, יצאה האוניברסיטה במכרז לשירותי ניקיון, ובחודש ספטמבר 2011 הוחלפו קבלני הניקיון באוניברסיטה. מהלך זה הצריך התארגנות מחדש של עובדות הניקיון במשך מספר חודשים, ומאוחר יותר החליטו העובדות לייצר היזברות ישירה עם הנהלת האוניברסיטה בנוגע להחלטות המשפיעות על תנאי העסקתן, תוך ויתור על משא ומתן קיבוצי סדור עם שלושת קבלני הניקיון החדשים. בשנה החולפת המשכנו ללוות את הוועד, באמצעות הסטודנטים תומר גרינאפל ונעמי אולמרט, בעניינים שונים שהצריכו טיפול מול האוניברסיטה. כמו כן, עסקנו רבות בטיפול בתיקים פרטניים של עובדות ניקיון, בעיקר בנוגע לחובות כספיים מן הקבלנים הקודמים, והצלחנו בכל ארבע התביעות שהגשנו לקבל את מלוא סכום התביעה, בפשרה. בנוסף הפקנו כשירות לועד דף מידע מיוחד בנוגע לזכויות החדשות של עובדי קבלני ניקיון במגזר הציבורי החל מחודש נובמבר 2013.

התארגנות מטפלות משפחתוני התמ"ת

מזה למעלה משש שנים אנו מלווים התארגנות רחבת היקף, של מטפלות המשפחתונים הציבוריים ברחבי הארץ, כלומר המשפחתונים אשר בפיקוח משרד הכלכלה (לשעבר תמ"ת). **לרקע חיוני על התארגנות זו - אנא ראו בדו"חות השנתיים הקודמים של הקליניקה.** בשנה החולפת סייענו, בעזרת הסטודנטית קרן חליפה (וכן תומר רוזניק – רוב סמסטר א'), לבדיקת הנחיות שונות שיצאו ממשרד הכלכלה וממפעילים ורשויות מקומיות, וסייענו להנהגה לגבש את עמדותיה כלפי תהליכים ומגמות ארציות. ככלל, השנה התאפיינה בפעילות מעטה יחסית של איגוד המשפחתונים במישור הארצי, בעיקר עקב היחלשות משמעותית של הנהגת האיגוד, בחינת דרכי פעילותו פנימה והחוצה, ומספר ניסיונות, לרוב באמצעותנו, לרענון ההנהגה.

2. תעסוקת נשים ערביות

לרקע כללי על פרויקט תעסוקת נשים ערביות - אנא ראו בדו"חות השנתיים הקודמים של הקליניקה.

החצר הנשית ביפו

לרקע כללי על החצר הנשית ביפו – אנא ראו בדו"חות השנתיים הקודמים של הקליניקה. במסגרת הפרויקט, משתלבות זו השנה השלישית, שתי סטודנטיות מהקליניקה בפעילות החצר, ומציעות סיוע וליווי בתחום דיני העבודה. הסטודנטיות הגיעו אל החצר פעם בשבוע למשך מספר שעות, והעניקו סיוע פרטני לנערות החצר שנתקלו בבעיות במסגרת עבודתן. בין היתר טיפלו הסטודנטיות בטענות לגבי אי תשלום שעות נוספות,

קייזוים לא מוצדקים מהשכר, תגמול עבור עבודה בימי מנוחה, פיטורים/התפטרות, ועוד. בנוסף, הכינו הסטודנטיות עלון המרכז את הזכויות והחובות עבור הנערות והנשים אשר מגיעות לחצר בצעדיהם הראשונים בשוק התעסוקה (" כללים חשובים לעובדת המתחילה").

ליטיגציה - אי תשלום תגמול עבור עבודה בימי מנוחה, דמי הבראה, דמי חגים וניכויים שלא כדין

הקליניקה הגישה תביעה לבית הדין לעבודה, בשמה של עובדת, נערה המשתתפת בפעילות בחצר הנשית, אשר זכויותיה בתחום העבודה הופרו באופן שיטתי בכל תקופת עבודתה כקופאית בדראגסטור תל אביבי. לתובעת לא שולם גמול עבור עבודה רבה בשעות המנוחה השבועית, לא שולמו לה דמי חגים המגיעים לה כעובדת שעתית, ולא דמי הבראה בהתאם לצו ההרחבה – ונוכו לה סכומים משכרה שלא כדין (בגין "חוסרים בקופה"). בנוסף, העובדת לא קיבלה הודעה לעובד לפי חוק, ותלושי השכר שהונפקו לה לא היו תקינים. הגענו בתיק לפשרה, במסגרתה קיבלה התובעת סך של כ- 15,345 ₪, סכום המהווה את עיקר תביעתה. כמו כן, נפסק לקליניקה סך של 1,500 ₪ עבור מתן הדרכה לנתבעת בנושא חוק הודעה לעובד (תנאי עבודה) וחוק הגנת השכר: כך, לאור זהות באי כוחה של התובעת - הקליניקה - הציעה השופטת פיצוי נמוך עבור רכיב הפיצוי בגין הפרת חוק הודעה לעובד וחוק הגנת השכר, וזאת בתנאי שהנתבעת תעבור הדרכה על ידי הקליניקה בנושא יישום חוק הודעה לעובד (תנאי עבודה) וכן חוק הגנת השכר. עוד נקבע בהחלטת השופטת, כי לאחר מתן ההדרכה, הנתבעת תציג לבית הדין העתק מתלושי שכר חדשים של עובדיה, והודעות מוקדמות לכולם שיעמדו בהוראות החוק. אם לא תעשה כן – בית הדין יוכל לפסוק את יתרת הסכום יתרת הסכומים שנתבעו בגין אי מתן הודעה לעובד ותלושים כדין לתובעת. לאחר פסק-הדין עסקנו בקיום ההכשרה לנתבעת, ובסופו של דבר נסגר התיק בהסכמה.

פרויקט מוניטורינג - החוק לעידוד של שילוב וקידום נשים בעבודה והתאמת מקומות עבודה לנשים **תשס"ח-2008**

מטרת החוק לעידוד שילוב וקידום של נשים בעבודה ושל התאמת מקומות עבודה לנשים, התשס"ח-2008, מאפריל 2008 היא להביא לשינוי בתרבות העסקית וטיפול מודעות ציבורית לשילוב וקידום נשים בעבודה, בין היתר על ידי התאמת מקומות העבודה לנשים ולאמהות בכלל, ובהתייחס לנשים מקבוצות אוכלוסיה המתקשות להשתלב במקומות עבודה, בפרט. פרויקט המוניטורינג בוחן את יישום החוק על נשים מקרב האוכלוסייה הערבית והאתיופית. עד כה המסקנה של הסטודנטיות אור יהל-אסבג וספיר יפרח-נודלמן החוקרות את יישום החוק, היא כי חוק ראוי וחשוב זה אינו מיושם בפועל עד היום בשל הביורוקרטיה, החלטה להעביר את הטיפול למיקור חוץ (קבלן חיצוני שנבחר בהליכי מכרז) וגרירת רגליים של הגורמים האמונים על יישום החוק. באשר להעסקת נשים המשתייכות לקבוצות מיוחדות באוכלוסייה, ולאור מסקנות אלו, פנינו במכתב למספר גורמים רלוונטיים בשאלה האם קיימות תכניות מיוחדות המותאמות לעידוד העסקתן של הנשים הערביות, ובשלב זה קיבלנו תשובות שאינן מספקות דיין.

3. התמודדות עם העסקה פוגענית בקרב עולים מאתיופיה

לרקע כללי על פרויקט זה – **אנא ראו בדו"חות השנתיים הקודמים של הקליניקה.** זו השנה השלישית בה הפעלנו פרויקט זה, במסגרתו עורכת-דין ממוצא אתיופי, ביחד עם סטודנטים, מעניקה סיוע וייצוג משפטי לעולים מאתיופיה הסובלים מהעסקה פוגענית, זאת בשפה המובנת להם. במהלך השנה התקבלו בקליניקה מספר פניות של עולים ממוצא אתיופי ושל ארגונים חברתיים בשם העולים. לחלקן נתנו ייעוץ משפטי ראשוני (בנושאים כגון התפטרות כדין פיטורים, הרעת תנאים מוחשית, תשלום עבור ימי מחלה, הבראה, נסיעות, ועוד), ואת חלקן הפנינו להמשך טיפול בלשכה לסיוע המשפטי (בנושאים כגון תאונת עבודה, קצבאות ביטוח לאומי, ועוד).

4. ליטיגציה עקרונית

פנייה בשם עשרות עובדי מנהל התכנון במשרד הפנים המועסקים באמצעות קבלני שירותים, להעסקתם ישירות כעובדי הפנים

פנינו למשרד הפנים, בסיוע הסטודנטים עמית מיטלמן ואריאל דניאלי, בדרישה להעסיק ישירות כעובדי משרד הפנים את עשרות מעובדי מנהל התכנון במשרד אשר מועסקים שם באמצעות קבלני שירותים שונים. זאת על בסיס טענתנו, לפיה עובדים אלו אינם מועסקים כעובדי קבלני שירותים אלא בפועל כעובדי חברות כוח-אדם, ולפיכך ועל-פי החוק היה צריך המשרד לקלוט אותם כעובדיו בתום 9 חודשים מראשית העסקתם בחצרו. בנוסף, המשך העסקתם לכאורה כעובדי קבלן מהווה הפרה של הסכם 2012 בין ההסתדרות לממשלה בדבר עובדי "כתף-אל-כתף" במגזר הציבורי. משרד הפנים טרם השיב, ובשבועות הקרובים נגבש את כתב התביעה.

תביעה של סגן מנהל פנימייה על פיטורים שלא כדין בעקבות תלונתו על מדיניות הפנימייה להפריד בין חניכים, בני זוג מעורבים המנהלים קשר רומנטי

הקליניקה הגישה תביעה של סגן מנהל פנימייה כנגד מעסיקתו בטענה כי פוטר שלא כדין. בפנימייה, שבמהותה אמורה לדגול באינטגרציה בין בני נוער, לומדים חניכים מכפרים ערביים ועולים חדשים מחבר העמים. לטענת התובע, ברגע שהביע את דעתו בפני הממונה עליו כי מדיניות זו מנוגדת להנחיות משרד החינוך, כי הוא באופן אישי מתנגד לה ופנה בעניין למנכ"ל בית הספר- נמנע קידומו והוא פוטר מעבודתו. לטענתנו, מדובר בהפליה מחמת השקפה אידיאולוגית לפי חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה ופיטורים בניגוד לחוק הגנה על עובדים (חשיפת עבירות ופגיעה בטוהר המידות או במינהל התקין). דרשנו פיצוי בגין נזקים ממוניים ובלתי ממוניים, טענו לפגמים בהליך השימוע והפרות חוקת העבודה לעובדים במוסדות חינוך חקלאיים ופנימייתיים. במקביל הגשנו תלונה לאגף אכיפת חוקי עבודה במשרד הכלכלה, המוסמך להפעיל סנקציות פליליות על כמה מן ההפרות שטענו לקיומן. מלבד זאת, העברנו עותק מכתבי הטענות אל נציבות שוויון ההזדמנויות עבודה וביקשנו את עמדתה בעניין. הסטודנטים באסל עומרי ומרים כנעאן עמלו על הכנת כתב התביעה, התקבל כתב הגנה וקדם משפט נקבע לחודש דצמבר 2014.

תביעה לביטול פיטוריו של עובד שפוטר לאחר שהתגלה עברו הפלילי

הקליניקה מייצגת עובד שהועסק כמטפל בכני צה"ל באמצעות חברת כוח אדם הנותנת שירותים למשרד הביטחון. בצעירותו הורשע התובע בסיוע לשוד לאחר מעשה ובשותפות בדמי מלקוח, וריצה שנה וחצי מאסר. כעבור עשר שנים גם הורשע באחזקת סם מסוג קנאביס, בגינה נפסקו לו 6 חודשי מאסר על תנאי וקנס. כעבור עשר שנים, התובע פוטר מעבודתו הני"ל בתום 7 חודשי עבודה לשביעות רצון החברה, וזאת לאחר שאחת המשפחות בהן הוצב לעבודה גילתה באקראי באינטרנט על עברו הפלילי. לטענתנו, לפי פרשנות ראויה של חוק המרשם הפלילי ותקנות השבים, לא רק שאסור היה לנתבעת לדרוש מן התובע הצהרה על העדר הרשעות פליליות ולדרוש "תעודת יושר", אלא אסור היה לה גם לשקול מידע מסוג זה שהגיע אליה באקראי. לטענתנו, הנתבעת לא עשתה מאמץ כן לשבץ את התובע לעבודה חלופית ולהשאירו בעבודה אצל משפחה של נכה אחר, בה עבד במקביל. פיטוריו נעשו שלא כדין, תוך הפרת חוק שוויון ההזדמנויות בעבודה, ופגמים קשים בשימוע. הסטודנטים עוז כפיר ואלון ארבע עבדו על הכנת הבקשה לצו גילוי מסמכים, הכנת דיון ההוכחות וכתבת הסיכומים בתיק.

פנייה בשם עובדות כנגד ניכוי "דמי הכשרה" משכרן האחרון

בסיוע הסטודנטית קרן חליפה, פנינו לחברת השמה בשם שתי עובדות אשר סבלו מתופעה מתרחבת ומטרידה – גביית "דמי הכשרה" משכרן האחרון בשל התפטרותן בטרם חלוף תקופה שהייתה קבועה בסעיף בחוזה העבודה שלהן. אנו טוענים כי ה"הכשרה" שעברו אינה אלא חפיפה לכל דבר ועניין, על כן הניכוי נעשה שלא כדין, וכי יש לחדד בפסיקה את האבחנה בין הכשרה לחפיפה. החברה דחתה את דרישתנו, וכעת אנו שוקלים הגשת כתב תביעה.

פגיעה בזכויות עובדת קבלן שהועסקה כצוות בידור במלונות באילת

בסיוע הסטודנטיות אור יהל-אסבג וספיר יפרח-נודלמן, פנינו לקבלן שהעסיק עובדת צוות בידור בכמה מלונות באילת תוך הפרות בוטות של חוקי העבודה, לרבות אי תשלום גמול שעות נוספות, גמול עבודה בשבת, העדר

ביטוח פנסיוני, התלמדות בת שבוע ימים ללא תשלום שכר, אי מתן הודעה על תנאי עבודה והעתק מחוזה העבודה, זקיפת סיוע בדיור ואף זכויות סוציאליות על חשבון שכר מינימום, תנאי מגורים בלתי אנושיים, ויחס מחפיר ומשפיל. בסופו של דבר התפטרה העובדת תוך שהיא נותנת הודעה בכתב והודעה מוקדמת להתפטרות, אך לא קיבלה את שכרה האחרון בגין שבועיים עבודה. לטענת המעסיק, כל עובדי צוות הבידור הגישו מכתבי התפטרות בנסיבות דומות בו זמנית. משכך מדובר באקט קיבוצי, "שביתה" בלתי חוקית ויש לחייב העובדים ב"נזקי המעסיק". הסטודנטיות ניסחו מכתבים למעסיק וכן למזמיני השירות (המלוונות), וכימתו את סכומי התביעה העתידית. התיק נמצא בשלב מו"מ מתקדם ואם לא יושג הסדר פשרה ראוי - תוגש תביעה בבית הדין האזורי לעבודה.

5. קידום חקיקה ומדיניות בתחום זכויות העובדים

הקליניקה פועלת בתחום קידום חקיקה, בעיקר במסגרת חברותה בפורום לאכיפת זכויות עובדים. הפורום, הכולל – מלבד הקליניקה – את האגודה לזכויות האדם בישראל, איתך מעכי – משפטניות למען צדק חברתי, קו לעובד, ושדולת הנשים בישראל, פעיל מזה מספר שנים בתחום של זכויות עובדים בכלל, והגברת האכיפה של זכויות עובדים בפרט. לדוגמאות על פעילויות שונות בתחום החקיקה – ראו בדו"חות הקליניקה מן השנים הקודמות.

תיקון חוק שעות עבודה ומנוחה - בנוגע לדרישת תצהיר מעובד שמסרב לעבוד בשבת

הקליניקה טיפלה השנה בהצעה לתיקון חוק שעות עבודה ומנוחה, חוק הקובע כי לא יסרב הזקוק לעובד לקבל אדם לעבודה בשל כך בלבד שהוא הודיע שאינו מסכים לעבוד בימי שבת, אולם גם קובע כי המעביד רשאי לדרוש מעובד שאינו רוצה לעבוד בשבת, כי ימסור לו תצהיר בכתב שהוא שומר על כשרות בביתו ומחוצה לו ואינו נוסע בשבת. סייענו לתנועת תיקון בגישתה לפיה מימוש הזכות שלא לעבוד בשבת צריך שלא להיות נחלתם הבלעדית של מי ששומרים את השבת ההלכתית, אלא גם של כל המעוניינים ביום אחד בשבוע שהוא יום מנוחה משותף לכלל הקהילה, ללא קשר להשתייכות דתית. הסטודנטים עוז כפיר ואלון ארביץ כתבו חוות דעת בה ליקטו וניתחו את דרישות החתימה על תצהירים בחוקים שונים, במיוחד בנושא אמונה דתית. ההצעה היא לתיקון החוק כך שיתאפשר לכל אדם להימנע מעבודה ביום המנוחה השבועי ללא כל נימוק. לחלופין, ולאור חוות הדעת, הצענו כי האפשרות שלא לעבוד ביום שבת תינתן רק לעובד המצהיר כי אין הוא עובד במקום עבודה אחר ביום שבת.

במקביל סייענו לתנועת תיקון בניסיונה לקבל ממשרד הכלכלה את רשימת המעסיקים אשר קיבלו היתרים מיוחדים להעסקת עובדים במנוחה שבועית. לאחר ששאלתא לשר הכלכלה נענתה באופן חלקי בלבד, פנינו לממונה על חוק חופש המידע במשרד הכלכלה. לאחר שגם היא סירבה לספק את הרשימה המפורטת של בעלי היתר, פנינו אליה במכתב מיצוי הליכים, ובאם תסרב שוב, נשקול יחד עם התנועה לחופש המידע ותנועת התיקון להגיש עתירה מנהלית.

הסדרת סוגיית הטיפים והשכר בענף המלצרות

ח"כ רות קלדרון פנתה אל הקליניקה בבקשה לעשות מחקר מקיף אודות העסקת מלצרים ולנסח הצעת חוק שתסדיר את העסקתם. הסטודנטים באסל עומרי ומרים כנעאן עבדו על המחקר, שכלל סקר אינטרנטי בקרב המלצרים, פגישה עם פרופ' יורם מרגליות החוקר את התופעה, השתתפות בישיבת הוועדה לפניית הציבור בכנסת שעסקה בנושא שכר מינימום בענף המלצרות, ובעיקר כתיבת חוות דעת משפטית וניסוח הצעת החוק. בקיצור רב, הסטודנטים הציעו ליצור מנגנון חובת הכללת דמי שירות בשיעור 10-12% בחשבון, בדומה למה שנהוג ביום באירופה, במקביל לחובת יידוע הלקוחות כי דמי השירות כלולים במחיר וזאת בתפריטים, שלטים, כיתוב בחשבון, אתרי אינטרנט ובעל-פה, ותוך קביעה כי דמי שירות ישמשו לתשלום שכר המלצרים בלבד.

תיקון תקופת ההתיישנות לדמי הבראה

לאחר מחקר והכנת חוות-דעת משפטית, פנינו למשרד התמ"ת, להסדרות הכללית וללשכת התיאום של הארגונים הכלכליים, עם חוות-הדעת המשפטית ובדרישה להביא לתיקון תקופת ההתיישנות של דמי הבראה:

עובד שסיים עבודתו אצל המעסיק ולא שולמו לו דמי הבראה במהלך תקופת עבודתו או חלק ממנה, זכאי לתבוע דמי הבראה עבור השנתיים האחרונות לעבודתו בלבד (זאת להבדיל מתביעה בזמן תקופת העבודה, בה ניתן לתבוע עבור 7 השנים האחרונות). לחלק משמעותי מקרב העובדים המועסקים בשכר נמוך ו/או בהעסקה עקיפה, לא משולמים דמי הבראה במשך שנים, באופן שהשגת אותם דמי הבראה מתאפשרת רק באמצעות הגשת תביעה. רוב רובם של עובדים אלו, יגישו את התביעות, אם בכלל, רק לאחר סיום העבודה אצל אותו מעסיק. במצב זה, כאמור, הם רשאים לתבוע עבור השנתיים האחרונות בלבד. בכך נפגעת דרמטית יכולתם לקבל את מה שנשלל מהם שלא כדין, וזאת בלא שישנה כיום כל סיבה מוצדקת לכך, ותוך שהדבר מהווה תמריץ מובהק להפרה משתלמת מצד מעסיקים. משרד התמ"ת השיב בעל-פה כי שינוי תקופת ההתיישנות כאמור לעיל הוא מוצדק, אולם כי הצדדים להסכם הקיבוצי הכללי (אליהם פנינו כאמור) הם שצריכים לבצע את השינוי, שלאחר מכן יקבל תוקף גם במסגרת צו ההרחבה שיוציא המשרד. על כן פנה משרד התמ"ת לשני הארגונים הנ"ל בבקשה להציג את עמדתם בנושא. במשך זמן רב לא התקבלה כל תשובה רשמית מצד הארגונים. לאור זאת, ועל-מנת שלא להותיר את המצב הפוגעני כפי שהוא, גיבשנו הצעת חוק לתיקון תקופת ההתיישנות בדמי הבראה, תוך העברת כל נושא ההבראה מהסדרה בצו הרחבה להסדרה בחוק. ההצעה, אשר הוגשה בהובלת ח"כ מיכל רוזין עם 15 ח"כים נוספים, לא קיבלה תמיכה בוועדת שרים לענייני חקיקה, ובהמשך תועלה שוב.

6. שונות

+ הכנו והפצנו **זכותון לעובד השובת**, באמצעות הסטודנטים אייל טנא ויניב כהן.

+ הכנו והפצנו **זכותון לגבי הזכויות לפי החוק החדש להעסקת עובדי קבלני ניקיון במגזר הציבורי** (תחולה מנובמבר 2013), באמצעות הסטודנטים נעמי אולמרט ותומר גרינאפל.

+ **פרויקט המענה האינטרנטי לציבור הפונים לקליניקה באמצעות דוא"ל** - הסטודנטים נטע יודוביץ, שני יפת, עוז כפיר, אלון ארבע, באסל עומרי, מרים כנעאן, ספיר יפרח-נודלמן ואור יהל-אסבג השתתפו במענה לפניות ציבור לקליניקה באמצעות דוא"ל. כל זוג סטודנטים כתבו 5-6 חוות דעת במהלך השנה בנושאים שונים לרבות פנסיה, שכר, דיני פיטורים, זכויות סוציאליות, זכות העובד לפרטיות במקום העבודה. הסטודנטים בחנו מסמכים של העובדים, לעיתים שוחחו איתם לקבלת פרטים נוספים, והעבירו לעיון הפונים אסמכתאות. הפניות נעשו ממגוון פונים: נשים וגברים, סטודנטים ועובדים וותיקים לפני פרישה, עובדים בכירים וזוטרים, עובדי כפיים ועובדי צווארון לבן. הפניות הגיעו ממגוון אזורים גיאוגרפיים בישראל: מרכז ופריפריה, קיבוצים, ערים וכפרים ערביים.